

Д. 147

Коми республиканская
библиотека
ИРЛЕСЕН

84 (2 Рос-Коми) Чисталев В.Т.
Ч-68
263967

ТИМА-ВЕН

ОЛӖМ ВОЈАС

КОМИ ГИЗ
1936

ҒИМА ВЕҢ

О Л Ö М В О Ј А С

БÖРЈÖМТОРЈАС ГИЖÖЧУКÖРЫГ

МÖд ТОМ

КОМИ ГОСУДАРСТВЕННОЈ ИЗДАТЕЛЬСТВО

СЫКТЫВКАР 1936

ВОЗКЫВ ПЫддд

„...Некод оз лыст
тоҗыштны мѳс
важ мѳра

җѳрѳ
Мыла?
— да сѳѳн, —
мыҗ сѳлѳмҗас
җѳрѳмѳн җѳрлѳс

важ олас мѳрыс...“

(„Кодарас мѳ“ — *Ғѳма Вен*).

Таҗѳ кывҗаснас Ғѳма Вен вочавѳҗѳс „шуҗгавыв“ вулгарѳзаторҗасѳн став саксѳм вылѳ, сѳҗѳс нѳҗтѳн кѳскалѳм вылѳ. Таҗѳ-жѳ кывҗасас Ғѳма Вен творчестволѳн сурѳсыс.

Кык мѳр, — ѳтарас капѳталѳзм, мѳдарас мѳҗан соціалѳстѳческѳҗ рѳѳина, — сѳҗѳ Ғѳма Вен җѳжѳдҗаслѳн пырса Ғѳма.

Важ мѳр — сѳҗѳ җаггѳрѳда олѳм, сѳнва пычкан сѳршог, морт нѳмсѳ увтыртан олѳм. Сѳҗѳ — ад, шѳҗна, ужалыс җѳз вылын експлоататорҗаслѳн ѳѳѳеваҗтѳм. Сѳҗѳ — ѳѳкоҗ, патриархалшҗина, націоналнѳҗ гнѳт ѳ ѳверскѳҗ експлоатациҗа. Кушѳм лѳггунѳн да скѳр кывҗасѳн каҗтылѳ Ғѳма Вен царѳзм дырса олѳмсѳ. Кушѳм шуштѳм серпасҗасѳн петкѳдлѳ сѳҗѳ кадса нѳҗтпемыд олѳмсѳ, ужалѳм-мырсѳмсѳ комѳ ужалыс җѳзлыс.

Выл мѳр, — сѳҗѳ мѳҗан велѳкѳҗ соціалѳстѳческѳҗ рѳѳинаным, долыд да гаҗа, заҗѳточнѳҗ да культурнѳҗ олѳм. Сѳҗѳ — талунҗа замечательнѳҗ збыллуныс, кор „лун ѳ воҗ шпукѳдѳчѳ мотор Ежвасаҗҗагы“ („Пуксѳма тѳв...“), „кодыр асланым тан ломтысѳ нѳрп... да

муркөдчө трактор“ („дует“), кор „...лоі чудо, — дівө, шензыны оз поѣ“ („Мувежандыр“), кор ужалыс морт, кодөс „мысөдіс-пыртчөдіс Октабрлөн ва,“ збылыс асөө чувствуйтө-кылө мортөн, гражданинөн, первој-на аслас немнас“ („Вартыс Јогор“).

Выль мір — сіјө мјан талунја нимкод да кыпыд олөм, кор тырправаөн пырө „комсомол-ныв Јун“, коді өтвылыс „комсомол-зон Мајкөд шонтасны мусө, воас вотөс, нан, быдтор лоас, сөмын дасты өтув тасті-пан“ („Мајбыр Мај“). Збылө пөрі Тіма Веңлөн 1926 воаса мечтаыс тыр ізобіліеа олөм јылыс. Болшевик-јаслөн выныс, героическөја тышкасөмыс веніс „щыг тулысөс“, киссөм овмөса бөрө колөм Россјаыс, ку-щөмөн коллі царізмлөн да капіталізмлөн наследство-ыс, СССР пөрі могушщественнөј социалистическөј странаө. „Овны лоі лөсыджык, овны лоі гажажык“ (Сталин).

Тажө томас Тіма Веңлөн пырісны 1926—1933 воја-сын гјжлөм произведенијасыс бөрјөмөн медбурјасыс. Тематикаыс зев паскыд: војнаөҗса олөм, империалисті-ческөј војна дырса кад, Октабрскөј револуција да гражданскөј војна војас (кызвын гјжөдыс сы јылыс), і социализм стрөітан кад. Став гјжөдјасыс сетөма фрагмент сама набросокјасөн, „Ыжыд віст“-ыс тор-пырігјасөн, кыҗі ачыс Тіма Вең шуө. Бурещ сы вөс-на, мыј тајө торпырігјас, көҗ і вөчөма најөс зев талантливөј художникөн, зев ыжыд мастерствоөн, век-жө колөны сөмын набросокјасөн, ыжыд серпаслы деталјас лөсөдөмөн, торја ескізјасөн. Но тајө тор-пырігјассө өтлаалөмөн лоө кнїгаыслөн өті сурөс, коді кыө ас гөгөрыс пөштї кыҗ воаса кадколаст. „Өтїк... даскујім мїллона лыдыс“, „Щыг воө“, „Шог асыв“, „Сартаса біөн“, „Мувежандыр“, „Перекоп“ — ставыс тајө өті шөр віҗ сурөсө кыөны героическөј тышјас-лыс кадсө. Сувтөны сінвоҗад шуштөм војас импери-алистическөј војналөн, кор горш кырныш чукөр — җвермөм буржуј шајка став мусө пөртліс шојнаө. 70 мїллон јөзөс мупастаыс вөлі нещыштөма горт-

жассыныс, ужгыныс да сувтөдөма морөс на морөс
жорта-жортнысө вины, медым ыждөдны барышжас Крупп-
жаслыс, Фетердингжаслыс, Нобелжаслыс, бостны капи-
талистжаслы вылө выл рынокжас, пөртны рабжасө
жөзжасөс, мед нөшта жонжыка буржуј банда верміс
пычкыны пөссө да вірсө ужалыс жөзлыс, мед сна-
раджасөн да газжасөн, пулаөн да штыкөн, шовіністі-
ческөј јадөн пөдтыны кыптыс революціоннөј вынсө
рабочөј класслыс. Тајө-жө бојнаыс востіс сінсө уна
міллон Васжаслыс, Иван Јогоржаслыс („Өтік... даскујім
міллона лыдыс“). Болшевікжаслөн кывјыс кыпөдіс чу-
көрмөм яөгсө партітысјас да шөгсө вөчысјас вылө.
Медасов Вечјас „легалнөј песна кывјасө... кужлісны
сужны төдлытөг шытөв ворсөмјаснас мөд, аслыс ко-
лана смысл“.

„Ылі, пыді, грөзбаа шыөн-нын кыліс, көсјыс бостны
став шөгыс, сінвасыс кодлыкө воғөс:

„...Но мы за вас отомстим!..

И справим кровавую тризну!..“

Кыліс-нын тан, кыз саріғ гы ызгөмлөн пыдысан кыпа-
лан лөгалан шы. Тағ шувгыштлө немұғыс вөрпујыв, ылын
локтыс ыжыд төвныра гым воғын, медвоғза төвру пөлыш-
төмлөн дөза брот“. („Өтік... даскујім міллона лыдыс“).

Ыжыд төвныра гым гымыштіс. Октябрскөј рево-
луціја-жугөдіс імперіалізмлыс кышсө. Му квәјтөд
јукөн вылын төвчысис гөрд флаг, ставмувывса ужа-
лыс жөз победалөн сіввол, м рөвөј пролетарскөј ре-
волуціјалөн знамја. Россіјаса пролетаріат ужалыс
крестанакөд да воғын увтыртөм націоналностјасса
ужалыс жөзкөд өтув, коммуністіческөј партіја, Ленин—
Сталин веккөдлөм улын чегісны сылқірсө роч само-
державіјелыс, буржуазіјалыс да бостісны властсө
асланыс кіө.

...„Но гундыр чукөр,
буржуј котыр
қікөз ез-на кув.

.....
Гундыр эмеј мөз
дептіс гола,

кӧсјіс ббр
мырддыны вӧла,
пондіс быд бок
јірни-пурны
Сӧвет муӧс"...
(„Мувежандыр“)

Рытывсаң, лунвывсаң, асыввывсаң, војвывсаң, гӧ-
гӧрсаң кышалісны Сӧвет мунымӧс пез белогвардеј-
скӧј бандајас, интервентјаслӧн војска. Россіјаса буржуа-
зја, ставмуыввса буржуазја отсӧгӧн, кӧсјіс вір пыщ-
кын пӧдтыны мірас медвоzza социалистическӧј госу-
дарствонымӧс.

Војна воіс і Комі муӧ. „Шог асыв“, „Сартаса
біӧн“ гіжӧдјасын Тіма Вең петкӧдлӧ сіјӧ сӧкыд, но
героическӧј кадсӧ комі ужалыс јӧзлыс, вӧла вӧсна,
выл олӧм вӧсна налыс тышсӧ.

Гражданскӧј војна подулӧчыс жугліс Комі муыс
патріархальшцінасӧ і фікогтсӧ, кыскіс актівнӧј рево-
люціоннӧј тышӧ медса бӧрӧ колӧм ужалыс крестан-
скӧј массасӧ. Јасыда вӧссісны классӧвӧј протіворе-
чіејасыс комі сіктын. Ерӧдӧ петісны классӧвӧј сімпаті-
јајасыс і лӧглуныс. Зурасісны классӧвӧј інтерес-
јасыс смертelnӧј тышын. Ерӧдӧ петі интернациона-
лизмлӧн правдаыс. Ез лоны рочјасвообщце, коміјас
вообщце, татараяс вообщце. Лоіны гӧрдјас лібӧ
јежыдјас. Ез лоны сугедјас. Лоіны гӧрдјас лібӧ
јежыдјас.

Та боксаң-кӧ віӧдны, Тіма Веңлӧн „Шог асыв“,
„Сартаса біӧн“ гіжӧдјасыс оз тыр конкретнӧја пет-
кӧдлыны сіјӧ кадсӧ, „вӧрас оз тӧдчыны торја пујасыс“,
јӧзыс тыдалӧны кычі руӧн тӧбӧм, ӧтгудыр гартчӧм
німтӧм массаӧн.

„Муӧны віт вужӧр вӧрӧд. Муӧны... Кодјас-нӧ тајӧ-
јас? Мортјас-ӧ, зверјас? Кытысӧс, мыј вӧр шӧрӧ воісны?“

(„Сартаса біӧн“)

Либӧ:

„Усіны кіјасыс вілајас, черјас, нан тыра зырјас... Пукса
усіны сувтсајас, вірскӧб чеччісны узысјас... Кынмісны сӧ-
лӧмјас, сувтлісны ловшыјас... Сбмың сінлапкер, ӧті сін-“

куылдым дыра кезлө лолі сешдым кын шемдысы жөзлди. Сес-
са тај: „Ој-јооој“ — сікт куца муніс лок горшдн жөлга шы“.
(„Шог асыв“).

І чік сы вөсна, мыј жөзсө петкөдлөма нимтөм
массади, чінө тајө гижөдјасыслөн төдчанлуныс, лы-
дыг вылө воздејствујтан выныс. „Өтік... даскујім
мільона лыдыс“ мөрччө лыддысыслы ловја, тіпичнөј
жөзнас—Васјасөн, Медасов Вечјасөн, Јогорјасөн, тіпич-
нөј обстановкаын најөс петкөдлөмнас. „Шог асыв“,
„Сартаса біөн“, „Шыг воө“ петкөдлөны гырыс төд-
чанлуна јавленіјејас, но сіјө јавленіјејасыслыг пыш-
көссө конкретнөј образјасөн абу востөма. І көт та
вөсна-нын куш најө колөны сөмын набросокјасөн.

Тіма Вең, кычі художнік, вөчіс ыжыд восков возө.
Тајө томыс-нын петкөдлө сылыс јона быдмөмсө, веж-
сөмсө, оз вес гиж:

„Важ Тіма Веңыс,
көт пунктөны мыж,—
куш сіјөс 1) оз гиж...“

(„дует“).

„Ленін гу дорын“, „Мувежандыр“, „Өтік... да-
скујім мільона лыдыс“ да мүкөд пырісны комі совет-
скөј література көрт фондө.

Комі ужалыс жөз донјалө Тіма Веңөс, кыч ыжыд
художнікөс. Комі ужалыс жөз вылө пунктө сылыс
ужсө. Комі ужалыс жөз нимкодасө быд успехлы, быд
бур гижөд встречајтө рад пырыс. Партіја да совет-
скөј власт сетөны став условіјесө, медым міјан
странаын луныс-лун чужісны, быдмісны-сөвмісны
талантјас, мед міјан зорічалан рөфінаын вөлі кыпыд
да гаја, долыд да лөсыд олөм.

Сөмын классөвөј врагјас советскөј пісательлыс
ужсө вермасны артавны: „өд тајө,— абу-пө-на наң...
Кушдым уж, оз мустө зырт... оз коскад суј...“
(„Посвјашщеніје“).

Буреш сы вөсна, мыј Тіма Веңөс донјалөны, вылө
пунктөны сылыс мастерствөсө, ужсө, радејтөны кыч

1) Таві Тіма Вең ыстысө Шевченкөлыс вужөдөм „Лок төлди муба
сісөб пујас“ кывбур вылө.

художнікѡс — оз поѣ не індавны, мортыс-кѡ кытчѡкѡ чотаслѡ, оз поѣ не вѡставны, мыј сіјѡ абу прав, кор шуѡ пісателлыс уж дѡнјавтѡм јылыс. кор здукса настројеніејас улын нещыштлѡ фалшівѡј, сѡлѡм ускѡдана аккордајс. Первој томас „Мајбыр Мај“-кѡд орчѡн, кодї сещѡм ескѡдана вѡсталѡ бур, долыд гажа олѡм локтѡм јылыс, чолѡмалѡ человечестволыс воѡм тулыссѡ,—такѡд орчѡн фалшівѡја кылѡ „Чукѡстчѡм“ кывбурлѡн полігтыр пошіктан горыс.

„Воѡмѡстчыс данко“ ышѡдѡ героїческѡј ужѡ, некущѡм сѡкыдыс повтѡг чуксалѡ тышѡ долыд, шуѡ олѡм вѡсна. Кычкѡ сы бѡрын сѡлѡмыд мѡрїтчас „Сѡлѡмѡј бѡрдѡ і сылѡ“ кывбурын нарган мѡтївјаскѡд, „Ме кута сывны“ кывбурын сѡлѡм ускѡдана норасѡмкѡд.

Тажѡ вѡлі первој томын. Но і мѡд томас первој томыслѡн „кѡрыс“ кылыштѡ. „дуетын“ Тїма Вең венчѡ щѡщ аскѡдыс, аслас воѡда настројеніејасыскѡд. Іронїчїрујтѡ важ ылавлѡмјас вылас. Но сен-жѡ злѡ ѡвтыштсыны:

„Мед, кодлѡн
петѡ гажыс
(гашкѡ лѡгыс),—
вѡјпас-вѡјтас“.

Напраснѡ. Колѡ лоны тырмымѡн мужество, медым ылавлѡмјассѡ шуны аслас нїмѡн і бергѡдчывтѡм вылѡ.

Первој томас Тїма Вең ыжыд даң сетѡ Жаковлы. „Чукѡстчѡм“ кывбурын Жаков реакціѡннѡј вїчѡдлас-јаслѡн влїјачїејыс медса-нїн јона сапкѡма, дај не сѡмын сенї. Бостны воѡкывсаңыс, кѡнї Жаковлѡн реакціѡннѡј вїчѡдласјасыс азѡны сочувствїе Тїма Веңлыс. Жаковлѡн „філософіяыс“ ылѡдїс Тїма Веңѡс вескыд туј вывсыс куѣ кад кежлѡ. Жаков влїјанїејыс петїсны Тїма Веңлѡн зев гырыс ѡшыбкајас націѡналнѡј вѡпросын. Жаков влїјанїејыс петїсны нарган-норасан мѡтївјасыс. Жаковлѡн, буржуазнѡј націѡналістјаслѡн влїјанїејыс щѡщ кѡрталїс Тїма Веңлыс творческѡј вынсѡ, векнѡдїс поетїческѡј апазонсѡ.

Тажо абу „вөјпөм-вөјтөм“. Колө гөгөрвоны, мыҗ национализм — сижө злејшөј враг социализмдн. I кымын регыд тајос Ёма Вен тырвыјө гөгөрвоас став жужданас, сымын бур.

Колі ылө важ шуштөм кадыс. Сы пыдди өни мијан том, қорқалан социалистическөј странаын долыд i гажа олөм.

Колі ылө Вартыс Јогорјаслөн немыс. Сы пыдди өни СССР-ын збылмө Максим Гор'кијлөн кывјасыс: „Человек — это звучит гордо“. Медса ценнөј капиталыс мирас — морт, јөз, — со кычi өни доңјалө јөзсө мијан партија, Сталин јорт.

Колі ылө сап-пемыд олөм. Сы пыдди өни наука, культура, искусство вершинајасө кыпөдчөны миллионјас.

Коліны ылө гөллун, корысалөм, шыгјалөм, кач сојан кад. Сы пыдди тыр изобиліје прөдуктајасөн, төварјасөн.

Колі ылө каторжнөј уж кынөмпөт вөсна. СССР-ын ужыс өни пөри слава да доблест, геројство да чест фелөб. Героизм лоі миллионјаслөн достојаніје.

Шуда олөмөн олөны Трипан Васјаслөн, Иван Јогорјаслөн, Сергеј Васјаслөн ныв-пијаныс. Нөшта шудажык најөс виччисө аския луныс.

Но тыш ез-на помас. I тајө тышас лоны радөвөј боејцөн — почотнөј мог быд советскөј писателлөн.

Ёма Венлыс комі ужалыс јөз виччысөны выл, вылын идејно-художественнөј гижөдјас, виччысөны өнија воҙмөстчыс данкојасөс петкөдлөм, героическөј тыш да титаническөј уж јылыс, шуда нем јылыс, человечество тулыс јылыс мича кнiгајас.

Мыј ем почотнөјжыкыс таыс!.. Мыј ем шудажыкыс советскөј писателлы тајө почотнөј могсө нөртөмө став поетическөј вынсө i страстностсө пунктөм дорыс!

Шыладорса Миш

КЫВБУРЈАС

(1927—1932 ВОЈАС)

МУВЕЖАНДЫР

(Уна морт нем кешлѣ-на колѣ
Качтыкыдентоу
Міжан олана нем...)

Кујим во чѣж
гымгіс-муніс
јорѣм војна...
Земла-муыс
адѣ пѣрі,—
лоі шојна.
Уна морт лов
сіјѣ нуіс
мыжтѣм јѣзлыс...
Уна мільон
кулі, угі
поле вылын.
Уна дојмыс
кітѣм-коктѣм
локтіс гортлаң...
Кымын дѣва,
ныв-пі колі
баттѣг бѣрдан —

* *
*

Кујим во чѣж
сізі муніс
царскѣј бојна.
Уна ембур
щынјыв лептіс
јѣзлыс чѣжѣм.

Уна вір јай
сојіс јуіс
буржуј шајка...
(Буд ті проклат,
кырныш чукѳр,
му нем кежлас!)

Ог төд кытчѳз
сізі муніс
олѳм адыс,
ез-кѳ Октабр
лок да дорјы
сѳдуж јѳзѳс.

Кыскѳ чужі,
петіс локтіс
выль морт—
болшевік.

Локтіс,-сүвтис,
гора шуіс:
„Kodі гѳрд му
понда олѳ,—
Мунам,
огѳ полѳ!

Kodі војна
думнас јорѳ —
міладорѳ!...“

„Ставмувывыс
пролетаріјјас,
ѳтувгчалѳј!“

„Сѳдуж бергыс,
мувыв піјан, —
муыс міјан!..“

Сізі шуіс.

Кѳсјіс—вѳчіс!
Важ мір
пус-пас
керіс-вѳчіс,—

кыз буржулыс
„сувсö лезіс“..

Важлыс лөпсö
тылаос моз
ректіс,
көрт плуг-гөрjөн
пыді гөріс, —
көзіс

көjдыс выл.

Важ власт-
ладор
олыс jенмыс
қикөз чөвтчіс,
чужөм-банас
сылы сөвзіс:
„Мун-пө
ас jөз бөрсyd!“
Jен пыддісö
лозунг лептіс:
„Kod-пө ужтөг
олө-вылө,
медым-пө
оз соj!“
„Царствуjгас-пө
мусар вылас
медса ыжыд
вежаторjыс—
уж!“

Сид уна
жаги өрөда
көртөд
Октябр разіс.
Посні німа
олыс jөзөс
увтыртөмыс
бертіс...

Кыскö бöрын
вöрыс нöжжөн
петіс
жугыль коми морт:
немöвöјса унсö
шыбытіс да
Се-Се-Се-Р-ö
тыр праваөн
пыріс.
Возтуј сіјö
ассыс чöжсöм
курыд шогсö
бöрдіс-сыліс,
сегга
Комі муöд
лезіс
збој-јон
олöм кыпöд
јонт!..

* *
*

Но гундыр чукöр,
буржуј котыр
зикöз
ез-на кув.
Кыз-тај пезгаг
беддөн вјјан
уна пельö:
јурыс кулö,
бöжыс колö,
век-на ловја.
Сіз-жö буржуј
чукöр рöдыс
вöлöм ловја:
Гундыр змеј-моз
лептіс гола,
көсјіс бөр

мырддыны вѡла,
пандіс быд бок
јірни пурны
Сѡвет муѡс.
Колча кыщѡн
гѡгѡртис да
мѡдіс жмітны...

Лоі бара
Сѡвет властлы
војна нуны.
Олѡм лад вылѡ
ез волы
нѡшта
ноль-віт во!

— Војна — фронтын,
војна — гортын,
војна — семја пыщкын,
војна — врагкѡд,
војна — щыгкѡд,
војна —
олѡм быткѡд.

Сізі ногнад,
сізім вонад
овмѡс чікѡз
бырі.
Ез кол нінѡм,
Ставыс кіссіс...
Пуксіс —
сѡкыд
оландыр!

Јѡзыс чікѡз
кіла кувлі,
сѡлѡм вывсыс

усл.
(Јона гудыр
секи вӧли
мијан журным!)

Нинӧм думајттӧм
морт шулис:

— „Мыј-нӧ таыс,
куш мезлунсыд?!

— Вӧла-пӧ
да шыг!“

Быдлун нарґис,
ассыс кајтис,
ветлис — вӧјписис,
кыввор бертис:

— „Мыј-нӧ бурыс
тајӧ властсыд, —
дубја пассыд?!

Гӧгӧр вурис,
дӧмас киссӧ,
сунис кыссӧ“...

— „ґенга — тырыс:
ем да абу;

Лыднас кыптӧ

быдлун миллон,

быттӧ пыктӧ

пыкӧс мыллон, —

ґептад — мылк!..

А нӧбны нинӧм:

весиґ оз

шед сумӧд

нинкӧм гоз!“

— „Шыдыд-пӧ пачад
тенад-тај дуб?“

— „Сы пыдди олӧмӧј
сиркурыд сола!“

— „Мыла-нӧ пасыллон
еждыс „дуб?“

- „Зато-пö сы пыффы
долыда ола!“
- „Мыјөн-нö рытјассö
олан те пыр?!“
- „Он öмөј азы те:
пешалөн ворјыс
сартасөн тыр!“
- „Мыј-нö те курітан,
он дугдыв шпурітан?
Он-ö папірос?!“
- „Раскыс-тај кодкөлун
вајі со... піпу рос!..“
- „Нінөм-тај ев колъ —
көрттув ні пом:
гөр нөртö гартыштö
кызпу нөр пом...“
- „Белега талун ме
сумөдөн шыналі,
кыз кілсö шулалі,
да шыналі
курітчан гумага
пыффы...“
- „Воіс-тај оландыр,
мувежандыр!“

Мыј вылө лачаөн
сегсасö олан?*

- „Мыј-нін те керкасö
сені те вöчані?
Мыјөн-нö öшінтö, —
сумөдөн туојан?
Көргыд-нö көн? —
өзөсіö пузірјөн öшан?
Кушөм-нін
стрөйтчөм
өніја дырјі!
Мыј-нін те

төждысан јорт?
Вај лушщö вöч
кувныд горт!..“

Но вöлі,
біјаізкод
чорыд
міјан ВКП!
І сылөн
јурнуöдыс мортыс —
Ленін јорт!
Налөн
воҷвыланыс тужныс
вöлі воґса,
сінныс
ез вöv куґса.

Војна ештис.
Мыјөн ештис, —
бара шуіс:
— „Оні сесса
мöд пöлöс
фронт востлам, —
щыгкөд
војна панлам!
Овмöс
крестаналыс
лептам!
Киссöм заводјас мi
зонтам!
Ізјас, көртјас
муыс перјам...
Ізнас —
көртсö сывдам.
Көртгыс посјас
карсан
деревнаö
дорам... —

Мужік-мортлыс
тõвар кõртõн
сõлõмсõ
мї сывдам!

Сїдї кõсїс.
Шуїс—вõчїс!..
— Кõмї муртса
нõл вїт во.
I... лõї чудо, —
— сївõ,
Шенчыны оз почї

Мїсõ тасан
еща аззам,
кыз оз дугдыв
лун I во]
фабрїк-завод
пуõ ужõн,
ченгõ кõртõн, —
мунõ овмõс кыптõм.

Сїнным-пельным
мїжан оз кыв,
сõмын—
зепным кылõ:
важõн-õ-нõ
мїжан гõрїын
вõлї кõртыс
муртса
кõртзыр ыжда
амечтор?!
А гõрнõр кõртыд,
да-ї сїжõ вõлї
кызпу нõр!?
А õнї гõрїыс—

зоннас көртыо!
Весіг пуыс
шыр гыж ыжда
абу сені!
Нымыс—плуг,
а сөктаыс—
кык пуд!
Паскыд дора
лагір черыс
кытыс?!
Алі сітеч-дөра
новлангорјыс
чорыд?
А урлөн доныс,
вылын вөлі?
Мыр бердөңыс
услі-воліс:
ыргөн к-у-јі-м-ур...
(Ізтөг көрөб дон!)
А өні?—
туганөңыс
качіс.

да мыј-нін
шуан...
Важөн-ө мі
вөлі „шпуткам“
табак пыдді
піпу-рос!
А өні?—
лавка-шөрө
пырас морт
да шуас:
„подавај-пө
папірос!“
да-і танө,
со, прімерыс:
вөлі сумөд

курітчыны
шулам;
пісмō—
сумōd вылō
гіжам.

А ǒні, со:
мыјтōм
талун
ыжыд
праѣнік
куѣа
ме—
кабāласō
лакї!

дас во чōжōн
олōм мїжан
јона вежсїс.
Унатор вылō-
-нін воосїс
кунса сїнјас...
Вōлі—бар
да раб—
(јукліс јōзсō).
Онї кōѣ кыѣ
сїјōс лыдѣі—
воѣн, бōрōн,—
кывјыс бырі.
Вōлі јен,—
Зев ыжыд, јон.
ǒні?—
јенлōн чїныс—
јона чїні.
(уна сватлōн
мошці пїыс
стружчаг сорōн
„сувныс“ петїс.)
Поп-ѣак јōзлыс

вытсö чінтім;
јурсі-пöла
јона жеңдіс;
асгыс бöжсö
оуркналіс-да
шуö:

„Ме-пö щöщ-жö“ ...
— „А чöртыс-нö-пö,
век-на ем?“

— Сöмын куш
шуöмыс колöм.

Чöртöс важөн-нын
мі вöтлім

„к чорту!“
ас Сојузыс,
весиғ челадың-
нын мiјан
оз

сура чöртсыд
повны,
најö агныс öнi
„гöрд чöрт пiјан“.
(Но да теш вылö-
-нö бостлам
сijöс, сура плешöс:
чöртöс важөн-нын мi
начкім,
јурас черөн
вачкім.

Чегјалим мi
сылыс сурсö,
щöщöдалім гыжсö;
кералим мi

сылыс черөн
мöчалакод бöжсö;
гөнсö лечыд
пуртөн вуштим,
јайсыс

шыблас вöчм...

„Му-пö вежас“...

коркö

мојдлöмаöс

важöн.

—Öнi нiнöм-нiн

сeс повны,—

муыд вежiс:

дас во чöжöн

мијан јона

олöм вежсiс!

Колi дас во,

олiм—

—сo во дон!

Воэö овны

выл му вылын

мијан сöлöм

пыр-на дон!

Олiм дасöс,—

пöрыстiс

том верстö јöзöс...

Но егö прöста

сijö олöј ми!

Медым колi,—

(мијан абу

ыжыд дон.)

Но медым,

муыс-

-мирыс,—

вексö

вöли

том.

ЛЕНИН ГУ-ДОРЫН

Колан во, Окмысод ард,
Вола ме Мёскуа кард...
Вольвл-1 Октабрдз татчд,
Но кушдма вежсдмыс тдчд!

Мёскуа—сдддмыс СССР-ддн.
Кремль ндрдс—Мёскуа кардн.
Ленин гу—став мусарвын ужалыс
ддддн.

Мёскуа. Гдрд плдщадвын.
Рыт. Леччдс-ндн
денежса шондд.
Мдлдон шондддн
ыпндтдс-дзжд
сы пыдддд кар...

Гдрд плдщад—рдм,
Кремль ндрдс—лдн:
кывзысд-сулалд,
кыдкдн гымалд,
муркддд кылд
мдллона кар.

Кремль-крепдст
ыжыда ддввддд,
ндщсалдм дз-кдрддч
стендаснас
сдкыда базвддд...
Сулалд-вддд,

сурс воҗа олѳмјас
чукрасѳм кымѳсас кутѳ...

Виѳѳдны быттѳкѳ—

ставыс-на важ,

абу-на некущѳм

выл олѳм гаж:

быдлаын виѳкојас,

чурвиѳѳ крестјас,

тонвиѳѳѳ-ѳшалѳ

со пудја жынынјас...

—Med! Мијанѳс оз-нин

вермыны најѳ

бергѳдны важѳ.

Сѳмын-нѳ јонжыка

петкѳдлѳ-каѳтывлѳ

важ мирлыс пещѳ!

Тонѳ, со,

царјаслѳн рел—

мортјурјас

кераланін

(виѳѳс-напоспомныс налѳн).

ѳниѳѳ сетысаң

јуѳрјас сетѳны—

кеѳовтѳм војтырлы мир!

Аѳѳам кыѳ сувтлывлѳс

етија пос-вылас

медбѳрја сдукјасас Раѳин...

Сѳмын-тај, мужикѳј,

со војас бѳрын

жагѳдѳрѳд гѳрѳдсѳ

вѳлѳети Октабрын

гылісыд раѳин!

Со, тонѳ, бара—

сулалѳ шѳрас

памјатник важ:

чургѳдѳд кѳјассѳ Минн.

быттѳкѳ јѳвыслы

губ ылӧ индӧ:
„кӧт-пӧ-і мӧ-вокыс
танӧс-на ӧні,
но абу-пӧ мӧ-нін,
а со-пӧ код—
Леңін!..“

Гӧрд плӧшщад пастаял јӧз.
Зев ыжыд кыщылӧн
гартчыштчӧ-лузвӧ
ӧчеред бӧж,
быттӧкӧ кыскыссӧ
сурс сывја гез..

Гӧрд плӧшщад лӧн,—
дас сурс морт вӧччысӧ,
сулалӧ чӧв.

Кытыссӧ абуӧс!—
—Быдлаыс,

мусарвыв пастасыс:

Азіја, Африка,

Јевропа гӧгӧрыс,

ылыс—

морелас сайыс

локтӧмны—

кыссӧмны татчӧ.

Kodi-нӧ тані

тіжанлы рӧднаыс?..

—Сіјӧ-тај,

Kod куза ақинныд

мортјасӧн астӧ!

Kodi-тај олӧмсӧ

мусарвыв јӧзыслыс

мӧдарӧ бергӧдіс.

Тақикӧн семја

ыжыдај гу вылӧ

качтывлӧ-волӧ.

Сізі-жӧ ӧні

быд лунӧ-часӧ

волыслѣ татчѣ.
Но семҗамс налѣн
мусарвыв пастаса
Интер-
націо-
нал!

„Трин... трин... трин... —
— Брееен!“ —

Кремь башна јывсаң
тронѣдїс-кучкаліс
кѣкҗамыс час.
Зымѣбтїс,
горѣдїс ворсны
музыка „Интер-
націонал“.

Чукѣстїс
сѣлѣмас быдѣнлы:
„Отувтчѣј, ужалыс
быд націја јѣз!“

Ырѣстїс, —
бѣрдҗыны кѣсҗїс
сїнваѣн
морѣсын сѣлѣм, —
вїзлалїс сѣнҗасѣд,
чепѣсҗїс чужѣмѣ, —
војтыштны ез лыст:
Ленїнлѣн кывҗамыс
тѣд вылѣ усїс,
сѣлѣмсаң јурвемѣ каҗїс,
сїнвоҗ ег гудырт,
сѣҗ вежѣр пунктїс, —
разалї тушаѣ,
јонїс.

Ѓѣжҗѣнїк,
Восковыс-восковѣ
мѣдѣдҗїс гу дорлаң

вiзывтны jöз.
Лöныштлам...
—Куjлö тан мијан
Медыжыд jортным!

Воj. ВЦК керка
jurjылын,
зев вылö качöдчöм,
гöрд-дöла биөн
öзjалö-шпарöдчö
гырд рöма плаг,
кыпöдö-кыскö
бöрсаныс сөлöмтö,
кытчöкö зев ылö
кесjöдö-ыстö!..

Кар вестын сынöдыс
ломтысö биөн,—
кызи-таj вөр тыла сотiгөн
сурjаөн jенежас
jugöрыс довкjалö—
ветлöдлö-жöзö...

Лöналö?—

— Ооз!

Вежсалö
шыjасыс воj кежлö.
Кремль нöрыс,
бытгöкö
зев ыжыд рупор,
чукöртö гөгöрсыс
шыjассö ставсö.
Луннассö
Мöскуа кар
бытгöкö зев ыжыд
козувкоткар.
Воjнассö—
зарада
електрическöj сар.

—Лылӧны-савкӧны
радиостанција башнајас—
сетӧдлӧ-јонтӧдлӧ
гӧгӧрыс сынӧдас,
ысталӧ-разӧдлӧ
јуӧрјас, сорнијас:
рытылӧ, лунвылӧ,
асылӧ, војӧ—
став Сојуз пастаӧ...
Мильон јӧз кывзалӧ
сиктјасын, грездјасын,
рытјасын олӧ,—
ѳипиктӧ-јопкӧ
 сӧлӧмнас,
быдлаӧ волӧ...

Куѳ војбыд асылӧѳ
 дугдывтӧг
буксисны-былисны
паровоз буксанјас: „ууук!“
 Чуксасисны
ӧтмӧда-мӧдныскӧд:
 „ен уууѳ!“

Кыптӧ-нын шонди,
бытӧ вӧр јокмыль
 гӧӧӧрд...
сӧд щынӧн шпуритан
пабрик трубајас пӧвстти.
Саѳмӧмас кылӧ
кӧрт борда пӧткајас:
„жжрррн“... зев вылын
 јенејас
борд шыныс жуңгӧ,—
кыпӧдчӧны аеро-
 планјас...
Пуксӧ лун.

Січкөн вежласо —
өз лөнлы, учы,
лун і вој ужало
муңдытөм сөләмыс
Ес Ес Ес Ер-лөн,
кытөні кујло
нуоыс јортныс
ужалыс јөзлөн.

1927 в.в.

ПЕРЕКОП

С-со — Перекоп.
Гөгөр — вевса окоп,
А сы сайын —
Крым,
гөрааин.

А воҕынжык —
пыдөстөм море
гыалө-ызгө,
мезлунја олөмјас
гылө.

Но мореыс тајө
абу-на тенад.
I Крымыс-на — абу.

А те воҕыв
нужвиҕө-кујлө
сіҕим вевса окоп,
крепөст Перекоп.

Гөгөрыс жервиҕө
пушкајас,
а төлыссө ералө
өруҕије вомас.

Төлөј, те, төлөј!
Мед ескө

леблін те
сарізјас сајас,
сылыштін сетчөс
төвјаслы војас,
сыланкыв Октабрлыс
збојјас.

КВЗ *),—КЫВЗЫ!

(Көмі ужалыс јазды)

КөВөЗө, кывзы,
кычкөн ызгө
капітал мір...^{*)}
КВЗ — дөсөдчы,
КВЗ — велөдчы
встретитны шер...

Кывзы, кыз жургөны,
јурвестад ергөны
јос борда варышјас—
аеропланјас!
Кычкөн ускөдны,
шыбытны көсјөны
газ тыра баллонјас,
јад тыра дозјас.
Кычкөн бронјас
кістөны-дорөны,—
гөра коф танкјас—
эверјас
гызымтны петөны...

Кывзы! Техніка кыч
луныс-лун воқө,
оз сувтлы, јосмө...
Ен колтчы, сусмөдчы,

*) КВЗ — кружок военных знаний.

сы бөрса вөччы!
Медым ми, төдтөмашөр,
ог сурөј гагјас моз нырны,—
паныдөн лөсөдчы, сувт!
Лок вылө локон-жө вувт!

КВЗ,— кывзы,
кычкөн ызгө
капітал мир...

КВЗ — лөсөдчы,
візула велөдчы
встретитны шер!

Велөдчөј, лөсөдчөј
січк,—
мед тіјан төдөмө
танкіјас
тангысас —
сувтас!

1929 во

ТОМ ЈОРТЛЫ

Пу! Пу!
Сотчы, ломчы,
онав!
Зулкјон пу!
Вес ен
довјав.
Ен астō донјав,
а донōд,
сот!
Пөјимōз зик сот,
мед
ез коль
чуса серапом.
Олōм пузōд!
Ен „шыдсō“
шузōд,—
шоммас вес,
да дас пōс
вывгыс
клемјы-панав,
сој!
Мед
сола, переча-кō,
курыд —
пыдōсōзыс лерк!

Выл кōјдыс петас
шондiон моз

пѡдав-шонт.
Лѡк јогсѡ
пѡжар бѡдн сот!
.
I пыр те
быдмы-код!

1932 во.

ДУЕТ *)

Кык ныв өшинувти
Рытгорув мунісны...
Кер вылө пукісны,
Сывны бостісны...

Важөн-нын ег кывлө]
Ныв-зонлыс сылөм,—
Гаж бырі, ізміс,
Чорзөма сөлөм...

Сөз небыд шытөлөн
Мажкыда сылісны
(Jurjalis jöланыс
Керкајас костті...)
Кытікө — гораа,
Кытікө — нораа...
(Гашкө-нө менө
Бурөдны көсјісны).

Сылісны војдөр:—
„Војшөркад... вадор...
Төлыса вој...
Отнас оз уџ,—
Буксө сен суџ.“

Оз-нын ков, нылукјас, оз—
Оз-нын ков, мусајас, оз—
Сывнысө тајөл
Мөдтор ті, нолтө,
Бостчывлөј, вајөл

*) дует (италјанскөј кыв)—кык морта (гөлбса) сылөм.

Öd,
 днєпр ју дорад
 Абу-нин „војшөр“,
 Војшөрнас —
 Швач југыд луншөр.
 Јөзыс оз уэ,
 I оз буксы сен суэ“!...
 да мыла-нө днєпр?!
 Кодыр асланым тан
 Ломтыгө нерп!..
 Со, естөн —
 Ежвасај, Габшор,
 Көн гижігас вөліс
 Сөм кургывлө тар
 да буксывлө суэ,
 Оні сен —
 Муркөдчө трактор
 I кер кыскө ггууэ!..
 да-өд i ачыс,
 „Важ“ Тіма Веңыс,
 Көт пунктөны мыж,—
 Куш сіјөс оз гиж...
 Мед кодлөн
 Пегө гажыс
 (дашкө лөгыс)—
 Вөјпас-вөјтас!
 —Ме медвоэ сылі
 Тенө, пуөј;
 Ме тенсыд кылі
 Шытө, вөрөј;
 „Ас-дорөм черөн“
 Пөрөдлі ме кер,
 Щөщ леэлі вөр;
 Лым піті јігыртлі,
 Ез вөвлы нер;
 Пурјөн тулыс кывтлі...
 Төдлі — сылі
 Отув ужлыс кыпыдлун,

I медвоэ
Горѡдчывлі сывны...

Ежва јуѡ!
Сѡвет Комі муѡ!
Теныд —
Кыпыд сыланкы!

Туяыс, 1932 во.

АБУ БАҢҢА, А ЗБЫЛҢА

Важон-неважон,—
мижан немын,
ез конкө ылын,
а чик матын, тан—
Ыжкар сиктын
сулавлис коркө
стын пөла керка.

Олис сен дөва
Марпа-дөва...

Марпалон овмөс—
чик өти мөс.

Сы кынчи-нинөм!
(да јешцө вөлөм,
мед оз ло пөрјалөм,
идрасан *) нинкөм.)

Олө-нө, олө ..

Мыј сесса Марпалы колө?
да і сјө-на аңыдлы вөлі
кажитчө лишнөј.

(Горшлун Марпа ез төдлы).
Быдөнлы мөс помыс лікмө:
гөл челафөс нөкјөн номсөдлө,
кодлыкө кага јөв вичмөдлө...

Мыј шуны: бур сөлөма аң,
а серөснас **)—мелі да рам.

*) Идрасан—сөздөчө.

**) Серөс—характер.

А кывтыдын, прикодын,
(сіјөн і „прикод“,—
поплөн некор
оз овлы рөскод)
Вічкодор сіктын
оліс-выліс,
„јенлы“ быліс
кызбана поп,
ез төдлы шог:

Ошинулас—вічко,
көбрөгас—бөчка...

А бөчкаас мыј?

Тырыс қик выј!

Абу öd фівө,
поп—абу дөва:
сулавлө картаас
дас душөз тајтөыс.
Өд, мыјөщ јөз кулө,
сымөт і душ лыдыс содлө.

Кулысгыс сојнытө?!

—Поэд!..

Но і ловјалыс оз вөлі
баксөд,

Сөмын вічкоын
баксышт.

Сіқкөн өтчыд,
крестөн веліг,
ақывліс Марпалыс мөссө.
(а Марпалөн Калышыд
міча да шылыд...).

Веж петіс батколөн
(војталө көјінлөн дуллыс)
да і панө сен сорні:

„О, Марфа, Марфа!

Напрасно печешіса о мнози,
једіноје бо на потребу“...

Сіа рушкунас долаіс
да шуаіс „пісаніе“ кыв]дн
(сетчө-жө-өд і німыс
дөвалдн лөсаліс!).

А ачыс сы коста
аслас кумлі утробаө *)
нөк кашнік шаңга-сор
Марпалыс ректіс...

І возө меліа мөдіс:
—Мыј те думајтан, Марпуш?
Ем тенад Калуш..
Те дыр олыс
абу-нін тан,—
регыд-нін кулан..
Челадыд абу, өтнад...

Кодлы-нө мөстө те колан?

А көсјан-кө кајны те рајө,—
Сет сіјөс вічкоө меным!..
дөвкөсміс Марпа. Ышловзіс.

Мөвпыштіс аслыс:

„ловјадн гуалө баткоыд менө...
(Кувныыд көт кодлы
абу-тај муса.)

—„да і кыз-нө ме
мөстөгыс ола?..“

Сіа артыштіс, но
нінөм ез шу.

Јандыстөм страм вөлі
аслас „ыжјаскөд“ пастук,—
сылы-кө мунөны прөтів—
регыдөн властсө

петкөдлас ассыс:

скөрмас-кө—жагөдас, начкае—
өд разрешајтчыліс налы:

„вјазат і отпускат“.

—„Мыј-нө те артаган, труктөсн
(шуавны пондіс лок ладдн)

*) Утроба (важ славјанскө] кыв)—кыиөм.

—Get möstö „сорокоустö“ *)

Он-кө,—ловтö вöтла адö!
Ветлыссіс батколөн крестөн.
Кык вöла дофтырөн
леччöдіс ас сөрсыс руга.
Мöд луннас бөрсаңыс Марпа
кодлөдіс Калушсö поп картаф.

Тані і пом:

Калушыс Марпалөн
өтi вежонөн быріс—
иоп рушкыö пелменөн
пыріс.

(Вöлі вічөпырандыр.)

Есканатор: нiмавліс поп
ош дорыс азымөн.

А Марпа-нö?

Коріс да оліс...
дасöд во вылас
кодыр кө вöліс
петіс лолыс.

Мöсјасöс „катлыны“ рајö
көт öні разрешеніје
сы вылö абу,

но пасјыштныс тајöс—
вöлі колö:

öд фактыс—фактөн і колö,
рејінкаөн нi пуртөн
сіјöс он вушты.

1931 во.

*) Сорокоуст—неламын лун чöжсө катывлөм.

ПУКГОМА ТӨВ

(Лым-сор кылдыяс)

Усöма лым,—
пуксöма төв.
Сувтис вöлесті туј...

Кодкөлун
Ежва і Помöс
вöлины вогса,
тöрыткөд паныд
кутöма најöс.

Важөн-нин петавліс
медвогга нариз,
сентабрын повчыліс
кынмöмыс пароход—
(бөр косліс, коліс
міжанöс прöдукттög).

Прірода
міжанлы ківыв
нароснö нужöдліс ар:
„на-пö теd содтöд,
болшевик-öd
мед-пö оз ор!
Унжык-пö баржа
те көвјав
да ödjöжык катöд
Ежвајыв катыд...

Тöдан-пö сетöні
кущöмі эескыд,
мыјдöм-пö јöz:—

сіктјасын, вօрын,
Черјын-і, Ежваын,
а база—зон кар“...—
шуіс тақ ар.

Но пароходство
аққома ас ужғыс
бара-на скодство:

„Колан во
тақ-жө-пө
кынтылім туј вылас
дасөті трактор,
сувтөдлім төвбыдса
керлеған уж,
но ег мыжмөј сыыс,—
позө і таво-пө
сіјөс-жө вөчны“...

* *
* *

Куліс-зеріс
көшыс моз
кык суткі чөж.
Муыс ез вермы
јуныыс васө—
ісковтіс најт-шорөн:
кырөдіс тујјас,
буждөдіс-кодјіс
зев жужыд гуранјас,
тыртіс лыаөн
увтасаінјас. .
Туны өдөбтіс ва—
гудыра муткыртө
Помөс і Ежва,
броңенослы көт
тырмымөн ва...

Но... бара
пароход бөрө:
„Енлы-пө, врооош!
протів пріроды

не попрош...
Нам-лі поборот
стыхіі?!
Айда—в затоні
Там тихо,—
не утоңем“...—
шуіс, леңасіс, і...
баржаыс,
кыз мустом бабаыс,
ва кывтчос
гөнөчөн пышјіс.

І „тихо“ пароход
сулалө затонын:
команда кодалө,
пароход—„каділө“
оз кадіт..

А баржајас?!
—Ылі Мыс вөлокын
еновтөм дөваөн
төлыс чөж дөнзөны,
бокјасныс вес
сулаліг бонзөны,
кытчөз ез дор
најөос јі.

(Тувсов өбөдөн
төлысчөж вес
бузгісны кыршөрын јујас,
нерісны-елтісны
рејсјасөн.

Но... обезлічка
дорөма релсјасөн,
і...—

Фелөсө лічкө.)

Куз-на історіја
(но шаңлө-нін),
кыз нөшта сен
өтнасөн
баржовшщік колі.

кыч „гөтраҗис“ сiјѳ
баржаыс вылын,
малалис, бабитис сiјѳс,
кытчѳз ез локны
вѳлаа дадѳјас
да ректыны додјасѳ
сылыг кыз кынѳм...

* *
*

Усѳма лым...
Швач-југыд ывла.
ѳкмыс-нын час,
но абу-на лун.
Шондиыс кытикѳ дыыр,
кыјѳдчиг, гусѳн
мусар куд увтиыс
гызымтис-кысҗис.
(Чайтан да оз-нын
мыччыслы талун.)
Кодыркѳ сесса
нѳжјѳник
вѳр пуыс јылѳ
кышасны пондис:
кутчысѳ увјѳ, мѳдѳ,
пуыс-пуѳ каттысѳ—мунѳ.
(Ки-кокыс, тыдалѳ, турдѳма кын.)
Медбѳрја вынјыштчѳм—
i чуг увја пожѳмыс мыни.
Зварс!—быликтис-петис

* *
*

Луншѳркад.
Кузыс-куч вужѳрјас
лѳз сурјаѳн лым вылѳ
водисны гиѳ
муртса чурвиҗан мырсан.
Јенежтас гѳгѳрсѳ
вѳнѳдѳ сѳд парма виѳ...

Усöма лым, —
пуксöма лун.
Кыскöны лым тужöд
öтувја картаыс кужöд.
Ылысан тыдалö,
бытöкö ыбвывсö, тонö,
шылк пыза пöв вылö
чöдја нан тыралö
пөрлөдчыс колхозник Опон.

Катлысö
Комилес вөрö:
пызанјас, улöсјас,
шкапјас
сöвтöма додö, —
став овмöснас
терыба вөрö
шомасöм ингыс
сетчö,
көн важ аппарат
(кондуктор, „коннöј“)
мужик вылö
мыр вылын
протокол гижлис
да бөривоз каялис
прикадщик
керлезыслыс
бракујтны кер,
өнi сен —
вөр вöчан кар...

Усöма лым —
небыдик, выл...
Важ мозыс пыр-на
сöстөм зев ывла.
Пыркјалö-лебалö каша,
сиздысö чипасын сиз,
зуртыштлö додсув.
Уркыыс кылö
лыис пiшщальыс

— „шкув!“
Но вѣж дінас
выль шыяс содалѳ,
воыг-во локталѳ:
швачкѳдчѳ трактор...
Лун і вој
шпуткѳдчѳ мотор
гажа Ежвасај јагын;
базасаң сиктѳ
выль сурјаѳн
котѳртѳ провод.
Ез-на кол весіг
— со во,
а воѳма електрїчество.

Усѳма лым...
Петѳма ывлаѳ
Зон-поснї, ныв —
котѳртѳ ытваѳн
школаѳ челаѳ:
десадјѳ,
јагліѳ,
чѳла школаѳ,
і возѳ —
вылынжык шупѳда
ШеКасМѳ...
Керкасаң,
мір азған ѳшінсаң,
Пушкін моз,
шогѳјла-радѳјла
вашкѳда налы:
„Здравствуй, племя“!..
да сѳлѳмнам
щѳц накѳд
туј куѳа
котѳрта ме...

ВАЖ ОЛОМ КОЛЪОДОМ

(Шондѣбанѣ моз)

Комі сылан ногјасѣ дај
Гіршоґ песан кывјасѣ...
Гіршоґ песан кывјасѣ дај
Њуркјѣдлана горзѣмѣ...
 Кылан тенѣ жугылѣс дај
 Сѣлѣм вужјыд гѣрдѣсас.
 Сѣлѣм вужјыд гѣрдѣсас дај
 Гінваыд тај доршасас.
Вісер-Лѣкчѣм вожјасѣ дај
Жугылѣ комі гажјасѣ.
Пелыс шома олѣмѣ дај,
Курбыш курыд вылѣмѣ...
 Паскыдѣс тај јујасыс дај
 Помтѣмѣс тај вѣрјасыс.
 Помтѣмѣс тај вѣрјасыс дај
 Векныд вѣлі ордымыс...
Пемыд жугылѣ олѣмѣ дај
Куѣ мыр олѣм бертѣмѣ...
Гумѣд вылѣ гѣжѣмѣ дај
Ыж пасѣн пасјысѣмѣ...
 Важ сіркурыд олѣмѣ дај
 Кытѣѣ-нѣ-пѣ і колѣма...
 Ылѣ-пѣ тај колѣма дај
 Ытва ваѣн нуѣма...
Ытва ваѣн нуѣма дај
Саріѣ ваѣн ојдѣма.
Медым-жѣ і колѣма дај
Му пырыс мед мунѣма.]

1928 во.

КОДАРАС МІ

Мед
көт мыј сөкыд
өніјас овны —
 колам
 мі век
таладор пōлас.
Медым
көт мыјөн
мі-вокōс шуасны,
 сынам
мі пыр
выл мīрладор.

Мед
көт і лакласны
мукōлдыр мīс:
 „сіјө-пө вошōма
 сурōса тужыс“...—
сы понда
ог шыбытчөј
мōдарлапōлас!

* * *

Олōма
му вылын
 һеламын во:
 кык јукөн —
важ мīрын,

којмѳдсѳ —

вылына

Med,

унжык-кѳ

колѳма сени, —

олѳмыс мијансѳ —

тани!

Њекод оз лыст

тојыштны миѳс

важ мира

јирѳ.

Мыла?

— да сијѳн, —

мыј сѳлѳмјас

јирѳмѳн-јирлис

важ олас мирыс!.

* * *

Кывзыштлы, те,

сѳвјавмѳм том,

комсомол зон!

Кывзыштлы, те,

неривик,

пиѳнер-пиѳ!

Кывзыштлы, те,

езыс кыщ пелнад

Окѳабрлѳн челади

(Кывзыштлѳј быдѳн,

кодi сина да пела!)

Њекод оз вун

јул кыѳѳд лун

сурс ѳкмыссо

даснолѳд волѳн.

Оз вун

сијѳ кос гожса лун,

кор ѳнасон сар

миллон јѳз

минутон
ышкiг кост нещыштiс
шуыштiс:

„Мун,
турун пыдi
отмодтö шыр!“
Некор оз вун
кыз „запаснöj“
мунiгас
бөрдыс гөтырлы
сетiс

чик өтi шайт.

„Н-на!“ — шүис,
— „таjö көт теныд
овмөстор кола,
да ен казтывлы

локөн,
локта-кө ме
куjим кокөн“...

Та жылыс лыддыштлы, те,
зарнi пiö,

„Сар воjна“,

„Микитлыс олөм“...

А он-кө те меным
да кнiгалы-гiжөдлы
верiт,—

корслы те сы жылыс
ачыд документ.

Корслы, те,
улыс кум жажгыд
ажыдлыс

важ салдатсаң
мөдөдлөм пiсмөсө,

лыддыштлы
мамыд сiнваөн
көтөдөм пiсмөсө.

Щөктыштлы, те,
пукока чоштö

„мојдыштны“,
кызікөн вужлісны
Карпатті,
кымынөн
слуда бок
кымынөн
коллісны;
Кавказ сортассө
тыртлісны
шојнаныс;
кызікөн
окопын кујлігөн
тыртлісны
тојнаныс...
Віқодлы сесса
кнїгаө те
серпастор вылө:
мерліна јурлыыс течөм
гөра коф чукөр
(абу-ө ајыдлөн
јурлыыс тан?)

.....
Лыддыштлы, те,
Варышлыс
„Черанјас, гутјас“,
да мөвпыштлы,
мыј понда
буржујыс кыз,
кор сіјө
жујвізіліс бура,—
төдан сек мыјла
ужалыс моргыс
печкан коф кос...
Төдлін-ө, те,
кыз горш купеч
кыјсыслыс
уркучік нөбліс
ыргөн грөш донөн,

а вузавліс рубѣн...
Кыз урадник, стражник
мужіклыс
кістлявліс піч...

* * *

Лыдфыштлы, те,
(матынжык тајѳ)
„Сыктывдін карын
кылѳ гажа звѳн“...
Кодјаслы
вѳлі сек
„ыжыдлун“,
і кодјаслы курыд
„шог асыла лун“...
Корсыштлы сесса, те,
асланыд керкасыд,
абу-ѳ колѳмас
„на памјат“ жежыдјас
кущѳмкѳ пас:
абу-ѳ стенад
штыкјаслѳн зургѳм
чуң тѳрмѳн роѳ.
Абу-ѳ потѳма
жож плака пѳвјыд,
прікладѳн
зущыштѳм помыс
(мѳртчѳма гѳп?),
кыз весѳпѳрлѳма
мамыд-лі чожыд?

Петавлы сесса, те,
сікт сајад,
абу-ѳ конкѳ
пощѳс бокын
лібѳ пескерас вѳрад
кущѳмкѳ пас?
Кывзыштлы,

мыј жылыг шувгö
лысјаснас скöра
гöгöрыс сулалыг вöр;
ју дор-кö,
јукмöс дор-вест,
кытчöкö пачкаöн-пачкаöн
сујлісны јöзöс
војшöра
веж мороз војын
дас öкмысöд воын...

.
Ставсö те
теч тајöс јурад
да
пелгöгöрыд гарт!
Быдман да мед
некод-нын оз,
кықикöн важ моз,
нырвомад либö,
пелдінад варт.

Август 1 лун, 1831 во

БІПУР

(Афорізма)

Тувсовја пөрөдөм пожөмлөн
кос лыскыс аржавыв сорөн
гажаа ломтысө-сотчө...

Муртса-на чуткан біпурјө
іztөгөн—өзјөма-нын зоңнас,
ыпјөдлө, ызгөмөн чулөдө кајө,
вөр пу јылөҥыс бікіңыс качө,
лебзө кымөрөҥ, вылө...

Регыдөн војмас кос лыс
чукөрттор, біпур-нө—чусалан,
көҥалан колө...

Некор ен біас. те, кос лыс чукөрө,
шонтысны-кө көсјан, бур мортөј!
Біас те лоҥда бі дорө,
вежөртыс јортөј!

ЭНА КЫВБЕРТЈАС

„Здравствуй, племя младое“

(Пушкин)

Важон вөлі школаыд
велөдчыстө школитө,
„бур“ көјдыссө разөдө —
нырвомјастө резөдө,
пель дінјастө шонтө...

Школаыс-кө чөмскөј —
ыжыдыс сен „чөмөјскөј“.
Мукөдлаас прикодскөј, —
төдөмыс-нин поповскөј —
јенлы сөмын клонгы...

Мыж-кө суас школьнікөс:
„вставај (-пө) на колені...“
Сылөн сапөг гөлөңөд
вогса пізөс гөгылыс
чөмбырасө-чуртө...

Кыз-нин бурөн казгышган,
өтмөдыс-кө нөмтывлан:
школьнікөс — „безделнікөн“,
ущителтө — „усі-пель“, —
оз учіт, — мучітө...

Мажбыр өні абу важ,
гөгөр мјан рөд да вуж:
Обоноыд — обінө,
УОНО-ыс — унінө,

наставніча—ічін.

Крестанаос сіґ-жө
сөмын стражник стрөжитліс...
Өні налөн-агроном,
быттө мелі Өгрө-мон—
—велөдө да быттө.

Шөндібанөҗ, аҗөҗ,
Менам оз луд җаҗөҗ.
Ен мем вөзҗы: „піө—нөр“...
Медым көт і піонер,—
сіҗі олөм мунө.
Кывзөҗ, пөрыс бат-мамөҗ,
ен ті відөҗ ныв-пітө:
Комсомолец—молөдеч,
ныв-кө комсомолка—
абу богомолка.

Сомаҗбырөҗ, олөмөҗ,
СеСеСеР-ын вылөмөҗ!
Гөрд Октабрлөн ныв-піөҗ,
міча-міча вөрпуөҗ
гаҗа Сөвет садҗын.

„ЫТВА“ *)

(Експромтдн)

„Ытва“ —
сабу прөстөј ва.
„Ытва“ —
бiа ва!
„Ытва“ — бiтва!
Олөм — ытва,
Олөм — бiтва,
бiтва — чорыд кoс!
Олөм — вiзув кoс!
А гачет... — брiтва:
вундө, —
кодлыс „чiрөј“,
кодлыс „мыл“.
(Пуҗис вiрөј...
тајө — збыл.)
Сiҗ-жө —
вушгө „најт“,
i кодлөн
„чуңыс квајт“...

1931 во.

*) „Ытва“ — вөлөстувса сөнгачетлөн ным, i кушдөм сiјө (гачетыс) жолө лонны.

B I G T J A C

(1925—1933 BOJAC)

ӨҒІК... АСКУЖІМ МІЛҒОНА ЛЫДЫГ

(„Шојна“ вјет гижөдыге тор)

... Са-сөд арса војө воісны мјан војтыр рытыв лунвывса Россіја ічөтік ујезднөј карө. Тани вөлі су-лалө налөн полкныс. Чеччөдісны зуркыд теплушка вагонјасыс да ыжјасөс моз вөтлісны вокзалсаң кар мөдар помас. Пічөсөң сыла најт піті собітісны кар улічјас шөрөд, жежыд асдөра нопјасөн, којтов-кајтов морт вужөрјас. Чөв-зумыш мунісны, варовјас бырө-маөс... Воші медбөрја нађеја бөр гортө бергөдчөм вылө. Арса сөд војыс код шуштөм кылөм өшјіс морөсаныс...

Карыс уәіс-нін — некөн бі-ні ва. Сөмын кар мө-дар помлаңас, бульвар вылын, вылө лептөм телега вожјас пөвстті да гөгылјас костөд, муртса-муртса чусалісны тусінік көқалан біпурјас. Тајө—беженцы, војнаыс пышјыс крестана, лагерөн уәмөдчөмаөг вој кежлө... Кыліс сөг нор шыа бөрдөм челафлөн да вөвјаслөн ас гідна-картаыс гажтөмтчана гөрдлөм.

Со-і казармајас. Куңа нүжөдчөмаөг војмөм-најт корпусјас нолнан боксаңыс, быттөкө куәмөс, гырыс сөд гортјас. Шөрас — площадь, салдат кокпыдөсөн топыда гындөм под. Гажтөма вічөдісны ратнікјас вылө пемыд өшіңа ловја турмајас...

Пыртісны өтік керкаө. Паскыд нилөг-најт посјас куңа кыпөдісны вылыс судтаас. Некорсө төдлытөм көчыд улруөн өвтыштіс баксөм жірк-стенјассаң.

— Но-ооо... воім-тај гуад!..—сөкыда ышловәісны ратнікјас.

— Тан гашкө-і пондасны віңны-да?.. Тащом гід-
наас?..

— Оз дыр віңны... — асныс-жө аслыныс воча-
віңисны.

Пөртчыстөг-рачастөг водісны куш жож вылө,
журуланыс ассыныс нопјаснысө пуктісны. Сөд ешкың-
өн шебрөдіс војыс ылі војывса комі піжанөс. Унмов-
існы кокні тревогаа салдат унмөн.

Ез уҗ Гергеј Вас. Воча сін ез волы сылөн —
шытөг көтөдіс сінванас ассыс ноп дөрасө. (Ез прөста
бөрд Вас, кыліс сөлөмыс сылөн, мыјјас тані сіјөс
віччысө).

Вас ез-нін вөв тан медвоҗа, ез-і медбөрја морт —
квајтөд со морт-нін сіјө вөлі куш аслас вөлөстувгыс,
нуісны сыоҗ і сы бөрын унаөс на — пөрысөс і томөс.
Вөлі вывті небыд сөлөма, кылана морт сіјө, сөд вөр
шөрыс первој туж петыс. Неказы ез вермы сылөн
бурасны мывкыдыс, лолыс тајө олөмкөд, ез вермы
ассө лөсөдны, сіјө олөм ногыс мунны...

Асывнас воҗ-на, лөз төдчигас, кыліс дежурнөјлөн
лок горша гөлөс:

— Вста-вај!.. — бытөкө кысанкө усі. Велавтөм
пельјаслы кажітчіс тајө — „вөјім!..“, лібө — „сотчім!..“
кылг моз. (да і сы бөрын на дыр ез велавны ратнікјас
тајө локгорша, уҗіг кості, ковтөм, јөј морт моз рав-
зөмас. Но сещөм нін вөлі „пөрадок“).

Повзөм чужөмјасөн, тіралан сөлөмөн вірскөп чеч-
чісны ратнікјас.

Пукгіс лун і вој полана салдатскөј олөм.

* * *

Пондісны вөчөдны міјан војтырөс „кын мырјасыс“
салдатјасө. Ас паскөмјас пөртчөдісны, пастөдісны
пөдраснік код, најтысла волалән, кожа дөра шынељ-
јас. Ассыныс палюјас, пінжакјас, сапөгјас донтөм-
донөн лоі вузавлыны асланыс начальствоы-жө — кадрө-
вөј взводнөјјаслы да отфелоннөјјаслы. Најө, ічөтік
Круппјас моз, војнаөн озырмөдчісны щөщ, ноңалісны

радөвө] „герө]“ салдатос. Быд выльыс воём партија
јөз налы вөлі кивыв: зөң нөбовгасјасөн нөбалисны
новобранцылыс көлуј да спекулірујтисны базар вы-
лын, вузавлісны кујім дөнөн лібө буржыкторјассө мө-
додалисны гортаныс, заптыгісны-чөжісны коркө кеж-
лө. (Том салдатлы сек кадө вөлі запретигома казарма
гөгөрыс воқө петавлыны).

Жаъ вөлі јансөдчыны Васлы аслас көлујыскөд,
өд медбөрја јитөдыс-нын сјө вөлі гортыскөд, гортса
олөмыскөд. Ратникјаслөн гортса һаңтыра нопјас ре-
гыд-і рекмалисны. Ноп дөранысө ратникјас вундалис-
ны һамөдјас вылө. Сы бөрті сөгга һинөм-һин гортса
көлуј ез көл, көлі-кө—көлі кодлөнкө сөмын носө-
вөј чышјан да табак көшөл, бөрө көлөм олөм јы-
лыс кақтывланном.

Пондисны муштрујтны „велөдны“: вескөдны гөрб-
јас, топөдны гөрвожкост кокјас, чатөртны јур,
„кыскыны“ кынөм... Вежны ветлас і стаф. Зөң часөз
өті местаын гындөдасны, кокпөкјас пыктавмөн—
корөны гора кок шы. І сулавны он куж, і веслалигад
кокјасыд зүгсөны, кјасыд бытөкө абу аслад, вес
бломјалөны,—ставыс торкгіс. Јурыд-кө өшјыштөма—
щөкалыад затһитөны, гөрбыд-кө вунөма—кулакөн
гомыптасны, бөрыд-кө чургөдчыштөма—пізөспомалө-
ны... Туһі вывті гындејлөн һөшпалыч ветліг моз,
ветлө салдат туша вывті началькөн кулакыс да
пріклад помыс,—бала мода сетөны сјз. А рөтһөј
офіцер оз јандыс аслас дворањскөј рөд һимсыс да
новлөдлө кјас һагајка. Салдат рад воэвывті-кө мунө—
щөка лыпомө һагајка воропыс заткө, бөрвывтыс-кө
мунө—шашка пуртөс помнас кыр пон моз тувкөдө
шуны позтөминө...

Медса-һин јона һнмыліс Иван Јогорлы да Гергеј
Васлы. Најө кыкһанныс вөліны артел пөвсас медса
рамөс да безөтветһөјөс (Важ мір! Проклагөј-јорөм
олөмкад! Лөж гуга гөгөрвоөм!.. Кымын морт рам,
кымын сјө слаб, жеб-гөл, мыјөщ кывзыс-зіл, пемыд-
төдтөм; кымын морт вескыд, честһөј—сымын сјөс

зілісны нартїтны, пѳртны нѳшта-нїн пемѳсѳ, морт-нїмсѳ ускѳдны, мырѳѳыны ловсѳ!..)

Најѳ кыкнаныс вѳліны неграмотнѳјѳс. Јогорыс нѳтї велѳдчытѳм морт, Васыс—муртса сер-сер толкѳ-тѳдїс, аслыс мында, кыѳ шусѳ. Некодныс рѳчѳн ез-гѳгѳрвоны.

— Еј, ты, самоједскаја морда!—горѳдас Вас вы-лѳ, лїбѳ Јогор вылѳ пѳжга тушаа, лазгѳдѳм поре-гїнјаса унѳтер, оз кѳ мыкѳ налѳн артмы.

— Мї абу самоједјас, а... — пондылас кодкѳ ар-тельсыныс вескѳдны, но вомсѳ востѳмѳн щѳц туп-кыныыс лѳѳ.

— Молчат!.. Всо равно—скоты...

Ныр вылѳ устѳѳ котрѳдласны зводнѳјјас быд нї-нѳм абу мыжыс:—вославны кужтѳмыс, шујга-вескыѳ кокѳн непѳраѳ тувтѳѳмыс, „чѳстѳ сетны“ кужтѳмыс і быдторјыс.

Торјѳдасны Васѳс мукѳдѳгыс і давај новлѳдлыны чан-вѳлѳс моз: „раз-два, раз-два“... „Левој... левој“... ылѳ щѳктасны котѳртны. Вас ескѳ кѳѳ мыјдтѳм ылѳжык-нїн котѳртас, медем ѳтї здук-нїн кѳѳ не азѳыны гїнјаснас да кывны пѳлјаснас мустѳм чужѳм-сѳ-гѳлѳссѳ мучїтыгыслыс. Но стрѳг нартїтан шыа гѳлѳс зводнѳјлѳн бергѳдас бѳр: „Назаад!“ Вайѳдлас дїнѳчыс да бара. Лолыс-нїн тырѳма Васлѳн, кѳчѳгыс быщкѳ, сѳлѳмыс кутлас зїк потны, гїнвоѳыс пемдѳ-ма—услѳ-чечѳ котралѳ да шуалѳ, медем проклатѳј кокјас оз зугсыны: „раз, два, трї“... „раз, два, трї“... да быд „трї“ шуѳм бѳрын аслас вомулас гусѳнїк содтѳ—„щѳтыре“...

— „Щѳтыре... щѳтыре... щѳтыре“...—јурпѳла гѳгыл тѳрїг моз лѳвтѳ котралїг тырјыс да чѳтїктѳ шујга кок вылас... (Шог, шуштѳм вїѳѳдны-кывны).

І пасѳ лыјсїгѳн Васлѳн оз їнмы, вѳрѳѳ кїыс. Ку-щѳма ескѳ раѳѳїтлїс-тај гортас ассыс пѳлкїнїк турка-пїшщалсѳ, вевјалѳ вѳлї лыјсыны, ѳтї зарад кушѳн урлы-лї, сѳлалы... Оз вескав і штык јылыс Васлѳн „атакаѳн“ мунїгѳн їѳасыс вѳчѳм чучѳлаѳ,—кїыс

дрөгмунё, ыштё ловја мортёс быщкё, бокё вескалё, дёбё муртса инмёдчыштлас штык јывнас. Сыыс Ва-
гёс бара „шонтёны“.

А рытнас— „под ружјо“. Сёвтасны Васлы веш-
щевёј мешёк тырыс лыа да сувтёдасны кёзыд ка-
лёрё. Сулалё, отарё гёрбылтчё, свёнеч моз лчкё
пудјён-жынјона ноп, вундё вёсны воысыс, пелпом
лыјассё поткёдё. А сен јешщё содтёд киад даскык
пунта вёнтовка вескыда колё кутны. Рузалё кё, ку-
сынтчёны кокјас,—вот усё. Кёт ескё леччысыштны
стен бердё муртса-кеж, но он: зводнёјлён канцела-
рја оёзёсыс коласа, сесањ тыдалё ставыс, регыд го-
рёдас „пр'амо!“

І сулалё, сулалё Вас. Аслас сёнваыс вёјгыштё і
вёјгыштё тёдлытёгыс. Кётасём сёнлысјас пырыс ас-
лыс тыдалё чужан сёктын лёњ нёрыс бокшаын чол-
тыс Рас-јоль шор дорын—сещём рам, сещём муса,
сещём позтём ылын, бергёдгём важ..

— „Мыыс? Мыј мыжыс?“—ачыс оз вермы тёд-
ны-шензыны, бергалё јурас.

— „За цар'а“!..—кын нёшкён сетышглё јурпёлас
немсё дёлбётём велёдём. „За цар'а“. Ставсё „за
цар'а“. І батсё „по указу цар'а“ суфётлісны керка
паста каженнёј местаыс ердтор вылыс турун ыщкё-
мыс вожын кежлё, і чожыс Васлён кувлі „за цар'а“,
царскёј вёна лавка спёрт помыс.. І јурбёт „за цар'а“,
і кув „за цар'а“. І тајё сулалёмыс „за цар'а!“

І сулалё, сулалё. А сы бёрын, вёјнас-нын (кор
сесса і уэлан!) ковмас-на вурлыны гёгёр реэдалём
шынелсё, кодёс содтёд талун отёделоннёј песёгас-
велёдёгас косалёс. Сесса сы бёрын сапёг-на весав.
„Мед вёлі зёрллё!“—шус зводнёј. да, мед-
тыкё вёлі ортсыганыс југыд, а пыщкёсыс кёт нур,
најтыс і ваыс сен тыр.

* * *

Гор ар-нын ывлаын сулалёс. Зер-лым вежласёс,
кынтіс да кётёдіс. Вёјын кам-кынмас му, лунын—

нілөг најт. Гажтөма віçодісны куш іçаподјас кар-
сајас, кєні велөдісны ратнікјасос абутом врагөс кы-
јөдны лыжыны.

Щөг кырнышјас лебалісны ыбјас вестті, парсаліг
тырјі. „Труп... труп“... туналісны горзісны. Куç лун
кьскаісны ратнікјас сірөд вој му вывті, часјасөн
вөрçөдчылөг кујлөдасны, гегдө кі-кок, турдө став
тушыыд, лы вемөчыд јіжас чізыр улруыс.

Корјасөкө пыртласны казармаө, „словесност“
вылө пуксөдласны. Сыыс мученіје. Казарма: помтөм,
куç, векнідік туннель коф рөм-пемыд сарај. Стен
полөн оравлытөг најт буса нарјас. Нарјас вылын сој
кыза іçас снастјасыс кыөм, сажең куçа, кык вест
паста пластјас. Шусө—волпас. Куш, тыртөм, пемыд
стенјас. Некрытчө, нінөм вылө сінтө чөвтлыны төд-
мөдыштны, ні шојчөдыштны,—јурвемлы, ні сөлөм-
лы сетантор абу. Сөмын көн-сурө өшалөны бөлбан
коф көчыд чужөма портретјас сарјаслөн. (Таө вөлі
воө шукасө став словесност-наука велөдөмыс чу-
гун задја Россіјалөн). Нар дорыш вылын дорала
гізвіçоны ратнікјас. Шөртиыс сөмын векнідік туј
потас „велөдыслы“ ветлымөн. Лөң, кылө кыç кы-
шөдчөны іçас пөвсын пышјас. Сөмын ловшы чуқыр-
төм плешјасыс көчыд пөс пычкөмөн, кылө јуасөм-
јас отделоннөјлөн, зводнөјлөн: „кыçі титулујтны
сіјөс да сіјөс?“ да вочавіçөм ратнікјаслөн: „јего ве-
лічество“... „јего превосхөдітельство“... „благоро-
діјө“... „высоко“... „господін“... Помтөг, дугдывтөг,
вежлытөг өвітор дөжналөны. Колө төдны сарсаң да
медбөрја јефрејторөç—бысөнөс німөн, вічөн, чінөн...
І сувтөны ратнікјас сінвоçө дор-ыв сурјасас моз
ловтөм пол калајас—зарні погонјаса, кіçјаса, шпа-
гаа, шпоріа бөлбанјас.

Тіралө, көчыд пөсө шыбытас Васөс, мыјөн сыөç
өчеред віставны воас. Сөлөмыс тіпкө, тіпкө полөмыс-
ла, бөбмө çікөç... Оз төд, мыј төдө—і сіјө оз артмы-
оз бертлас кывјыс... Бара-на талун наказаніјеыс не

мынны—лыа тыра нопјыс, ужынтөг уэόμεыс, відόμεыс-нөјтόμεыс.

Сің муштрујтісны велөбісны врагөс нөјтны, усны-кувны. А код вөсна? Код понда? Ізвеснө—„за цар'а, за Рус“ мун да ус! А сесса нінөм ен јуас. „Мыј вөсна?“ „Код вөсна?“—волас ратнік јурјасө мөвп да воэө мунтөг бөр чусалө кусө. „Рус?! да коді-нө Русыс?! Мыјла-нө мјјанөс, коміөс, оз пуктыны өт-выјө роч јөзыскөд? Мыјла смекајтчөны мјјан вылын, і мукөд ассорніа јөзјас вылын щөщ, кодјасөс нуөны сіјө-жө Рус вөснаыс? Со-і јеврејјасөс кезөвтөны быд ногыс, увтөны „жыдөн“, сің-жө, кығі і мјјанөс „мордајасөн“. Абу-өмөј өткод мортыд? „да коді-нө врагыс?! Мыјөн враг лоі сещөм-жө немеч-рабочөјыс, австріјаса крестаніныс?!“ ...—тағ венчіс вежөрыс аскөдыс Ваглөн.

Ывлаын төла, зерө-слөтітө, өшіңјасө швачөдө. Төлыс шуғлалө голғөм өшіңјас костјасөд, шуштөма ојзө—өвтыштілө, довкмунлө казармаын лічкан сөкыд сынөдыс. Сылө-бөрдөдө, ловја вылыс воэвыв гу-алө шуштөм арса төлыс казармаө јөршітөм војгы-рөс...

Лун-вој колі. Тырі төлыс. „Велөдөм“ помасны пондіс. Маршөвөј рота гөтов.—„Тырма! дыр віңны нінөмла. Гөтов пушка јай. Гвежөј. Мыј тан сігтыныыс? „Чест сетны“ кужөны, төдөны быдсама „сіјатель-ствоөс“ німөн, вічөн, чінөн, көт сіннаныс најөс оз азғывны-а; кужөны-нін вославны шујга-вескыдөн“; војеннөј техникаыс—кужөны пездөдны пішщал, вомтырөн горзыны „ура“, кырнышөс аеропланкөд оз соравны... Мыј сесса колө русскөј салдатыс? Мыј оз төдны—сені војна вылас велаласны, оз-кө водтөд медвоэза непріјателскөј пулаыс, а усө-кө—роч сарлөн уна-на ем тащөм пушка јай-пуыд“...—сің шуіс-решітіс началство.

А ратнікјас пыр-на віччысісны војналы пом. Бы-дөн-на нафөјтчіс гортө волыны. Ыжыд ескөмөн кев-

мыгіс думгыс Ваг абутом женлы. Ез кыв жен.—Война
ез помас. Надежа-вера жен выло вочасон быро.

— Тыдало, отвылыс сарыскод женмыс!..

Ез кыв бир сінваон салдатлыс кевмом. Ез кыв і
гортсажаслыс (бат-мамлыс, ныв-пілыс) заказа молибен-
жас, кыз сісјас, „жендоро косјомјас“... Нином ез отсав.

Помоз доканажісны Вагос. Нажтчіс, тојогсіс, ло-
могсіс, зікоз урөсмис-вигмис, одва лыгоммыс коли.
Ставнас пыркодісны, мыј воли Ваг пыцкын. Шуж.
Радлыны пондіс смерт выло весіг.

— Кот ескө регыджык-нин поэціја вылас!.. Ма-
тынжык-нин пом.

Могміс Ваглөн колөмыс. Пастөдісны-көмөдісны,
вигтөдісны-дарјөдісны кувныныс да маршөвој ротаон
Вагос товарышјасыскөд мөдөдісны біө, жынвыјө
шуж, нином төдтөм пемөсјасөс моз пушка јаж выло...

..Кык пісмө сомын-і гжліс Ваг гортас. Оісө—
места вылас воом мыгытыс, да нином ез кужлы шу-
ныныс, зоннас тырлі поклонјасон, но поклонјас во-
ліны гырыгөс—„от неба до сырој земли“. Мөдсө—
походө петан рытнас. А гортсагыс сыыс еща,—өтік,
сіз-жө поклонјас тырөн. Сымында і лөлі ставыс.
(Голь олом, жугыла кылөм-вылөм! Шуд-таланттог
морт-нем вужом. Нинөмон төдчөдтөм нем-пом!)

Воли прощальнөј медбөрја рыт казармаын. Аскі
југөмон шөщ вөрчөдчыны походө. Раҥнікјас лө-
сөдчісны-сөвтчісны,—голөдчісны походнөј пөртјасон,
көртзырјасон, палатка беҗјасон—зімлалісны топыд-
жыка. Раҗасісны-көртасісны... Шыблалісны нопјасыг
лішнөј сөктөдјас. Гіжалісны гортјасө пісмөјас: бат-
мамлы, чој-воклы, ічмоңјаслы, мусукјаслы... Лыдфы-
лісны гортыс воом медбөрја пісмөјас. Вурсісны, дөмсіс-
ны... Мукөдыс, кодлөн ештөма, прөстө туплагісны нар
вылын: курітчісны, ызгісны, гудөкасісны... Бус-щын су-
лаліс казармаын. Увтас арға шөнділөн медбөрја водса
југөрјасыс сөкыда пырісны нылөдөм өшіңјасөд...

Ваг сіз жө мыјкө нөксіс, но нинөм кіас ез пыр.
Сөгса руз-паз көлујсө коліс да матыстчіс аскөдыс

щоща Ваңо другыс динө. Нөжжөнүк пуксис сы динө нар вылө, ышловзис да ләна шуис:

— Вај меным пісмө гиж...

— Ачыл-өд те кужан.

— Ме ог... Менам оз артмы. Тенад лөсыджык лөб...—шуис Вас, зигөдис Ваңоос да ыр-нораа бөрдзис...

Улыс нар вылө кымынөн нүжөдчисны чорылзас жгут вылө кык друг да лөсөдчисны гижны.

— Но, мыј-нө гижам?

— Ачыл-өд буржыка төдан те, — менгым і ассыд... —верміс сөмын шуныс Вас да гижіг чөжыс ныр сыркјалис.

Вылыс нар вылас јерікајтчисны, кітисны жыасө, буссө. Со, војгыштіс пөв костөдыс щажікыс ва, а недыр мыгті турөбөн мөдис визувтны гижысјас јур вылө. Но ез көзөд гижысјасөс нинөм — вывті ыжыд нор-шог гөрззасөма сөлөм гөгөрныс кык друглөн да і быдөнлөн. Вір сінваөн пызрасө сөлөмыс Васлөн, дрөжжитө гижыслөн кыс... А сен јешщө содтөд, көнкө нар мөдар радас кылө сөз тенор гөлөсыс Медасов Вечөлөн. (Медбур сылыгыс сижө артель пөвсаныс). Гыліс өні сижө салдатлы медматыса, інмана сыланкысө, көні кылө став шогыс, вес вір кістөмыс важ россіјаса салдатлыс коман, ковтом војнаас Јапоніјакөд. Сижө-жө вөлі тыдалө-кылө і тајө војнаын.

...„Пла а-а-чет о-те-е-ед,

плачет жее-на-а мо-ло-да-а-ја“...—

— сылө Вечө, нөрмөдө сытөг-нын нор кылана сөлөмјассө ратнікјаслыс.

...„Злој рок і судбу проклинаја“...

І вочасөн казармаын зык-ызгөм назміс, лөніс і зикөз кусі; усіны өтка горшыјас—сетчисны Вечө сылөмлы да Вас кылөмлы... Ставнысө пөкөрітіс-верміс өтмоса кылөм, пленө бостіс песна.

— Вай дугды-нин, друго. Став сёлөм жугөдін... — шыасіс кодкө ратнікјас пөвсыс, но сещөм шыөн — нетө өлөдіс, нетө щөктіс воэо-на сывны.

А сылыс ез лөң, пыр өтарө бостчіс і бостчіс. Ез өтнаслы сіјө сыв, сыліс ставлы. Вайөдіс сінвоэа-ныс бөрө колөм томгаж олөмнысө, сыыс гажбырөм-сө, сіјөс бергөдны позтөмсө, став шог-печалсө. Но сіјө нор кылөмкөд песна кыпөдіс кытыскө пыдыс вочасөн мөд пөлөс кылөм щөщ — лөг кыпалөм тајө шогсө вөчысјас вылө. (Льегальнөј песна кывјасө сы-лыс кужіс сујны төдлытог шытөл ворсөмјаснас мөд, аслыс колана смысл).

Пыравлісны кылө казарма мөдар помас кадрөвөј ротнөј фелтфебелкөд. Кывліс кодлөнкө слабынік горөдөм: „Встат!.. Гмірно!..“ Но некод ез свт му-көдлунса моз, ез весіг вөрэөдчыв. Некод төдлытог најө петісны бөр, бытөө ез-і пыравлыны.

А Медасов воэо-нин сыліс. Крепамміс, зумамміс, јонміс гөлөс. Ылі, пыді грөзбаа шыөн-нин кыліс, көсјысіс бостны став шоггыс, сінвагыс кодлыскө воэөс:

...„Но мы за вас отомстім...
І справім кровавују трізну...“

Кыліс-нин тан, кыз саріз гы ызгөмлөн^о пыдысан кыпалан лөг шы. Таэ шувгыштлө-сафмыштлө не-музыс вөрпујыв, ылы локтыс ыжыд төвнырагым воэөн, медвоэа төвру пөлыштөмлөн дөза брот.

(Төдөмөн-ө, төдтөг — көјдыс ус-көдөма. Көтөдөма салдат вірөн да сінваөн пөщвасө. Мед көт сіјө, пөш-ваыс, і кын-на, лым улын, но коркө татчөјас петас шөнді да інмас ловэөдан југөрыс сылөн...

Ок, песна, песна! Сыланкыв, сылөм! Сөлөм сы-лөм! Мыјјас он вермы морткөд вөчнысө те?! Ок, конөр Россіја імперіја! Нінөм-тај тенад шог сылөм кынзі ез вөв! А те улын олыс јөзјас і сіјө (шогсө) ез кужлыны, ез вермывны, віставныс ні сывныс. Нінөм налөн ез вөв, — нінөмыс-нінөм, вөр піјанлөн.

Вөлі сорні, кыв, но вөлі—немөј! Пемөс! Кывтөм!
Гіжөд ні сылом... І мыј вөлі керны Васлы і мукөд-
лы?! Кыз віставны, мыј сылөн пышкөсас ем?—Сөмын
өтитор—бөрдны. Бөрдны ас пік вермытөм вөснаыс.
Бөрдны сы понда, мыј оз вермы шуныыс кыз мыј
кылө пышкөссыс ассыс).

Помасіс песна. Орі сылыслөн горшы везјасыс,
но шытөлјасыс пыр-на довкјалісны казарма сынөдын,
печатајтчісны јіжісны јурвем візјасө, сөлөм везјас-
сө... Помаліс-нін гіжыс пісмөсө. Гіжіс сіјө Вас-
німсан:

...„Муса чойөй. Марйаөй! Гіжа ме гусьөнъик тэныд ас
йылысь... Ок, кушөм мен шог төдан-кө тә! Сьбөлөмөй оз
инась. Таны некушөм правда абу—видөны вөйтөны, нака-
житөны, да в йенмыс тыдалө абу—война оз помась. Дзи-
көдзь-нин ме ви ьмы—коһяс йукалө, бөкөй да морөсөй
дугдывөг бышкө; больничаө вөзйыслы—оз лэдзьны, ни-
нөм оз вериты. Сапегөй восьса, кок век кыномө, көлөй оз
косьмыв—аслад йайнад и ко ьтан в ьлысад. Дзикдзь гө-
гөр жугали, коркө көть и вола гортө—дзьоньвидзьалун
оз ло. Эг-на пьвсьылы, тойыс вьлысад лья мьда, сьидзь
и гызмасьө... Да мь й-нин и шуан! Көлуйөс ставө нин
взавлы да сьөйи. Ксльи толь ө тэнад вьшывайтөм вөсө-өй
ч ьшйаныд. Те дзьольа-на чойө. Велөдчы да сьусьмөдчи.
Век ташөм олөм оз ло, коркө-өд сувлас-жө правда с му
вьлас, война помасьяс да локтам сөр гортйасө.. Кутьанөс
эн-на ньекытчө сьетөй, мед олас. Зев йона гаж быри бы-
дөнысь и быдторйысь. Ок, кушөма эськө ме өни гортын-
кө уджала, мед сьөкыд ужсө му вьвсьыс кера, тайө про-
кльатөй служба дорсьыд! Сэтчө сьбөлөмс толькө и йита,
мый мө абу тан өтнам, ог өтнам таіө мукасө тьерпит.
Аски мийявөс мөдөлөны нин сесьсья татьсь. пөзынция
вьвсьянь нин сесьсья гыжа. Ми ас вөлөсьт увса ставным-
на өглавнөсь. Некодлы абу нимкодь тайө войнаьд, став-
ныслы зев шог. Талун медбөрйа рыт таны казармаьн, а
аски, аскомьсь би улын нин лөам, и код төдас мьй лөвө...
Но, прөшщай да прөсьтит, муса, дөна, чойө! Тэнад вок
Вась 29 лун ноябр. 1915 во*.

§. „Адресөс өни ог-на төд кытчө вьськалам—кушөм
полкө, кушөм ротаө. Йуөрта сесьянь. Прөшщай!“

...Ез і волы Вас гортас. Кыз ез волыны гортаныс уна-уна морт Вас коддемис шојна поле вылыс. Весиг адресыс ез ковмывлы сылөн, кодос кәсјысліс ыстыны бөрја пісмәс — медвоҗа бојас-жә і сущкысліс-услі төвзәм турун моз...

Вес вічыгіс Васәс Кутаныс. Ніксіс лунјасын жытнік улас, нораа омлаліс војјасын.

дыр вічыгіс Васлөн чојыс. Воқыслыс мөдөдөм пісмөсә жаж пелөссыс суҗөдас да помтөг лыддө. Кыз лысва көтөдас гінјассө.

...Нөрыс бокшаын, гожвоҗын, Расјољ шор дорын жугыла сулалө кымынкө керкаа Пасынөк сікт. Чешкыла козјас да нөгыљ бока суспујас өткымынлаын өшіңув јөрјасын сулалөны гувыв памјатнікјас моз да каҗтывлөны усысјасөс. Со—тајө керкасыс абуҗоң версө морт, есіјө керкасыс — мөд, сетыс усөма којмөд, нөлөд... Усөмаөг ылі шојна поле вылө, воливтөм вылө...

Kodі палөдас тенсыд нор шогтө, рамжугыл чуҗөма сіктөј!

1933, февраль.

ШЫГ ВОО

Кыңи-нө каңгыштан тiјандс:
медвоңа Октабрса војасөј?
Кушөм шытблөн-нө
горөдлам сывнысө?!
—(Мойдө-гај порөмныд!)

...Јудор сөртјасөд, шордор ковтасјас пөлөн, му-
нан-кө—зор жужыд козјаскөд орччөн щөщ сулалө-
ны (өни-на) руд пучерја, кос шеввиған увјаса, кок-
јыланыс космөм томиник ңывпујас,—кывтөм сви-
телјас дасөкмысөд во јылыс...

Мунан-кө вөлі сiјө војасө гујөрјас дорти, важ
краситөм гiжөда пернаа гујаскөд орччөн тыдышта-
лөны выл лептөм мылкторјас пасјытөм куш бед ке-
жыс,—төдан-ңин, көт i абу збылторсө гiжөма сетчө:
„кули-пө сещөм да сещөм морт, шыгла“, либө—„щыг
помыс висөмла“, төд,—сiјө дасөкмысөд во...

* * *

Мича виқөдны ңывпуөс пөт кынөмөн: вескыд ту-
шаа-стата, гөгөр өтвест лапта увјаса, ңыңку-небыд
веж лысјаса, чөскыд сiр дука,—виқөдөмгыс он пөт.
Шогмө керыштны ңывпуөс крестанинлы коланинө—
пощ-мајөг вылө вескыд пучерјаысла да кокни вөди-
төмысла, ңуңысла-нө—пощган понөль вылө тужө. А
кыјысылы, вөрө ветлыглы—небыд волпас пыдди чом
пыдөсө волсавны лыскыс, либө лодда би дорө коз
улө, инө...

Но шог сы динө волысны мортлы щыг кынөмөн,
наң перјөм могыс.

Со, кодикö волöма татчö „һаһла“: öти пу пöрö-
дöма да кулöма кырссö, мöдö—черссö сашкылöма да
лабу-һин, тыдалö, вермöма пöрöдныс и сувтса выв-
сыс, кокжылас, сузмөн выжö волöма... Сесса—нопжөн
гортас нуöма ..

Азым вижöдны, кызыкөн кулöны кач: паскыд ота
сумыс тасмаөн сöкыда шлопкысö-усö кырсыс, быт-
тöкö щöг-сыла порслыс кучиксö кулöны; топыда
мөртчö пельпом лыжасад ул кач ноп волысыд, да...
кокныд тај мывкыдыс сылөн, ижасö крукасан—усан.

А кушöм на кач сöчöныд пызан вылад вижöдны
чöскыд, дульваыд петас—жежыд, рöшкыд... куртчан-
нö-да—кывжыд оз көтöд, гөрдзасас, тасасас горшад,
оз кылав... дыр һаклалан да кыжкө ескö и жөткан-
кылöдан медбөртi, да кынöмад бара нурмас, оз мун,—
орöдö гөгсурөс, кырлалö сувжастö вiрöж... (Лöсыд
челадлы кач сöчөнөн чiлжөдчыны-шыбласны—вылö,
вылö качлас,—но оз ворссы весиг и челадлөн сы
шөрö-вожö...)

Немчöжыс комi гөл крестанin вöдитлис-ужалис
һаһ—тылаөн, ежаөн, муөн,—а ас һаһ һекор ез тыр-
мыв. Став һажөткасö, мыј вöчлас прöмысөн да кер-
лежөмөн—бара-жө лоö һаһ вылö сетны. Мыјдöм лоö
труд чөвтны му вөчигөн,—пöрöдны, ректыны, мыр
бертны, кокавны, гөрны, пощöдны, вынсöдны... во-
ас-нö ставыссö кымынкö пуд сöмын. Кушинжасыд, му
вылö шогманжасыд еща, мыј ердмөдлылöмаөс да
вөчлöмаөс вижастö пöлјас, сiјö оз сузсы, јöзыд-тај
пыр öтарö содö, вожö олыс јöзлы пыр лоö содтыс-
ны. Виж-ли, му-ли-кө ковмас—кугчыс-пö черö да зыр-
јö... Гожöмыд—жеһыд, ужыд—уна. Быдтор колö удит-
өдчыны керны: личөдлытөг, шојччөг төдлытөг, ныр
вылад устөж... Ставсö сiјөс лоö термасигтыр, чепса-
сигтыр. Тулысын—гөрны-ли id көза улö—лым сорыс-
на кын муö көжытö лоö, сiјтөг оз удит вонысö...

И мыјдöм оз чукөрглы, гожöмбыд чөжөн заптыв-
лы—турунсö, һаһсö, вөлöга-вотөссö—ставсö-тај сiјөс
куж көжыд төлыд жаритас-сојас. I кымын јона лөб

пессыны уж вылын, сымын јона колö пестыны ебöс-
тö скöтлы, кöт мортлы.

* * *

...Јура кымөрјас јенежті ветлöны кос шоныд го-
жöмö. Шера кунорјас мунлöны сиктјас вест, ыбјас
вест лунгöмöс кадö... Шуштöм виқöдны, кызикöн
гымöн да чардöн јенежтас вежöссан кыпöдчö-локтö...
Локмунлö сölöмыс виқму ужалыс мортлөн. Пом
крестанінлы, шерыд-кö мунас: сöд најтö көзатö
пöртас, ставсö жугöдас-чирсас. Но шоча овльвлö
шер, лолö-кö—лолö коркö öтчыд дас во пыщкын.
Мед-жö і оз! Мед ветласны кымөрјас арјавыв сор;
мед, војјасыс пемыд-кö: кымöрыд муыды—ешкын.
Ен пов сек кынтöмыс наңтö.

Оз сикöн повзöдчы пуж, но пыдöжык нуöдö
ассыс лок уж. Гусöник, шыңитöv кыјöдас сижö мед-
мича поводфа дырјыс, кодыр лун асыс лөн, војјасыс
сез. Рытсаңыс-на кутас-і зевтны. Шонди увтасчымыс
көзöдалас сынöдсö. Јенеж—јежыд дон,—öтi кымөр-
тор абу. „Кöт ескö-(пö) ыжку пагта кымөртор-нин
ыб вестад öшјіс...“—кевмö крестанін морт. „Кöт ес-
кö мед төврутор-нин кыпöдчіс...“ Но оз. Ескö, ме
чајта, дукöс пöланас-жö-нин мужикыд вевтас, лов-
шынас кöт, вермас-кö, пöлалас шонтас...

Асывладор мөдöдчас јеждыны увтасјасыв, воча-
сөн сонјас куза, нукысјасöд ыбјас вылö кыссыны-
кајны... Гортвыв јежыд дöраөн вевтас кулöм мор-
тöс моз... Бөрдö, лыдöдлöмөн бөрдö, шöј вылын
моз, крестанін аслас дрöчка быдтантор дінас...

— Мытчыс-нин öдјöжык, југыд шондиöј, кулышт
гортвыв дöрасö шöј вывгыс, оқышт аслад шоныд
ловшынад, мырдфы смертыслыс, ловзöд... Те-öд—
верман, те-öд і јенмыс.

І кыті оқыштас—сеті і ловзас. Кытчö інмылас
сылөн бiа југöрыс, сеті і сылас. Но ыб чурктö-тај
он бергöдлы асылö паныд быд бок. дыр-на тырмас
шондiлы кыщовтны ыб гөгөр, быд вужөр сај вид-

лавны-окавны. Сы коста-нө смертыд отаро-на пыр
зевто-и зевто, чуравмоньс шепжасто кынто.

* * *

Октябрса медвожа воо (даскөкжамысөддө) һаң
кынмис, ез во. Мыј волис, і сіјө кокжылас вијалис—
куш кил. Пычыд, изан-да—са. Пөжалөм һаңыд—гор-
мөга јумкен. Но-і сешөмыс ез вөв, бырі. Унжыкыс-
лөн төв шөрөчыс ез тырмы. Тулыснас өткымынлөн-
һин сөмын вөлі. Лоі шыг. Іңас, жуг... Висөмјас пас-
калі, өдзіс: гырөдөн муһан мыт муһис быд керкати,
һуис медбөрја вір војтјассө јөзыслыс...

Ғажтөма сулалөны өшіңув јөрјасын жытһикјас:
„кун-кон“ кушөс јөртөдјас—тус һи пыч... Куш јөр-
төдјасыс чышкөны буссө. Рыныш жој улыс важ
кіскасөм тусјас өткөн өктөны. Важ војмөм іңасјас
вартөны, пыркөдөны, оз ө ус көт тус-мөд-һин. Іңас
тојөны гырјын. Мелһичајас сек оз вөлі ужавны. да-і
һинөм вөлі изныс: өтө соқтыр төрича-сора шыдөстө
кістан-кө кумһад—і сіјө разалө-вошө. Но мелһича
лоі быд керка помын. Важ пөлјаслыс кіпом ізкіјас
кытыскө кыпөдісны. А кодлөн ез вөв—лөсөдісны,
сывтырја кыңпу гөгылјасыс вөчалисны жуғөдлөм чу-
гунтор пиңјасөн.

...„Г-у-у-уррр... ггуууррр“...—асывјасын, воң-һа,
быд сарајын кылө ізкі шы гурскө (сөлөмтө јірөмөн-
јірө быд гөгөрпөв бергөдчөм шы!)

...„Зущ-зущ!.. Зущ-зущ!..“—тојинјас гыр пыдөсө
зушкөны, кос іңас жуғлөны Төждысыс көңајкајас
сізікөн һаң нуртөм іңасыс перјөны воңа-воң, чеччө-
мөн шөщ. Медбөрті-һө-і жуғ-іңасыс бырі, һинөм ез
кол. Кач.

Важөһсаң-һин төдса комі гөл јөзлы кач һаңыд.
Важ сарјас јона вердлөмаөс качһад мијан пөлјасөс
(абу-һа вунөма колан һемса 40-өд да 60-өд шыг
војасыс!): лок во-кө вөлөм суас, һекушөм төждысөм
һаң суәдөм-лөсөдөм јылыс шыг јөзлы һалөн ез
вөвлы. Ачыс-һө сарыс пелпом вылас плавгөмөн һовліс

сдбббж куөн ежом нѣку пасјас; комі морт-нѣ вет-
дбдлѣ, собалѣ парматі, кыѣ дона кујассѣ сылы...
І нѣшта-на ѳтчыд лоі сарјаслыг лок олѣмлад пук-
тѣмсѣ кыскыны јѣзыслы ас сылі вылас. Кујім вога
сар војна бѣрын нѣном ез коллы: ас наѣјас бырыны,
бокыг вајны туј нѣ тѣлк ез вѣв. Колѣ вѣлі кычкѣ
ас наѣн бергѣдчыны. Прод-пајтор кѣт і вѣлі да ез
вермы ѳсавны, нѣном абутѣм вылад сїѣ— „пѣс гор
вылѣ ва кїстѣм код“, кыч шуасны.]

* *
*

Во гѣгѣр П-н сулаліс фронт. Ѳтарас—Ежва, мѣ-
дарас—Печера. Таладорас—гѣрдјас, а мѣдарас—је-
жыдјас. Ежва да Печера јуксїсны-торјалїны овмѣс-
нас, олѣмнас. Завѣдїтчїс сїѣ: тѣв шѣрнас 18—19-ѣд
воѣ П-н мунїсны вѣлајас М-нѣ коллысны. Мунїсны
ї вошїны,—ез локны гортѣ вѣвјас нѣ мортјас. Туј
ѣрї, тупкыгїс. дугдїсны ветлысны-волысны ѣтарсан
ї мѣдарсан. Туј-потас расавны пондїс.

Вѣлајассѣ жежыдјас коллалїсны їз сажѣ наѣла.
Урал їз вомѣн вујїгѣн уна вѣв згїнїтїс усї, мортја-
сыс-нѣ, јамшщїкјасыс, пышјалїсны код сурѣ Сїбірѣ,
да гѣжѣмнас кыщѣвтїсны, локтѣлїсны гортаныс Ком-
му пыр. Мукѣдыс-нѣ, кодї вѣлі „їзвеснѣј“, пырлїсны
јї-куд улѣ тѣвнас-на... (Војвыв ју пыдѣсјасын, парма
ѣон гуранјасын лыгѣмныс Октабр вѣсна ловпуктыс
јортјаслѣн кујлѣны тыр; пожјалѣ ва најѣс, кѣтѣдѣ
зер, тырталѣ лым...)

Тулысбыд П-н пыр петїсны їзваса, пышјїсны је-
жыдјасыс став овмѣснас, семјанас,—туј куѣа кѣзїс-
ны ассыныс овмѣс-кѣлујнысѣ. Кымын вѣв сыкалїс
сѣнїка лымјѣ куѣ вѣлѣк петїгѣн! Кымын вѣв шѣј
колї туј пѣлѣн, жугавлѣм-шыбытѣм доѣјас тупла-
їсны быдлаын! (кырнышјас карзїсны-вѣтчїсны бѣр-
ѣанныс).

Медбѣрја, абутѣм наѣјаснас Ежвајывса јѣз вер-
дїсны конѣр пышјыгјасѣс: кодїкѣ вежлалїс вѣча кѣ-
ра кѣлуј вылѣ, кодкѣ-ї сїѣ сетышталїс жалаѣѣа, ду-

мајтис: „гашкӧ-пӧ і мјанлы аслыным таҗ-жӧ лӧд гортнымӧс еновтны-да“...

Гожӧмбыд П-н сулалісны краснӧј отрадјас, лӧ-сӧдчісны паныдавны жежыдјасӧс, кодјісны окоп-гујас сікт гӧгӧр, ыб чуркјас жылӧ — пулемјот позјас. Вӧна-сіс сікт ӗуг-сутуга пощӧсӧн... Гымалісны (лыҗыны велӧдчісны) пушкајас, пішщалјас...

Шог ужавны крестанінлы лыҗсӧм шыӧ, оз лыб кыд уж вылӧ, но быт ужав. Быд лыҗыштӧм шыыс сӧлӧмыс вӧрӗӧ: „гашкӧ, жежыдјас-нын локтӧны-да...“ Јӧз поліс. Ез сулалыс гӧрд војскаыс пов, најӧс ві-чыҗасыс, поліс—вӧлӧст дорын тыш лӧбмыс, овмӧс жугалӧмыс. (Војна вылын вӧлӧм јӧз тӧдӧны вӧлі кущӧмі војнаыд сіјӧ, оз жаліт,—ставӧ щынјыв леп-тас.) Медса-нын сіјӧн полісны: печераса жежыдјас тӧ-дӧны вӧлі ежваса јӧзлыс гӧрдјас дор олӧмсӧ, налы отсас ӧмнысӧ...

Но шыгыд-тај оз пык полӧмсыд, быдлаті новлӧд-лас. Став олӧмыс лоі талунја лун јылыс тӧждысӧм, наӗ нуртор перјыштӧм, кытыс-мыј позіс—быдлаыс корсысісны. Ылі чӧстујасан вӧр керкајасӧ ветлыв-лісны, коркӧ-кӧ во-мӧд сајын кодлӧнкӧ колӧма кыҗігӧн запастор—тасті тыр пыҗ, лӧбӧ соҗтыр сукар... Но вӧдлалӧмаӧс-нын, шобӧмаӧс—кӧн мыј вӧлӧма нуӧ-маӧс шышкалыс јӧз, весігтӧ пӧрт-щажнікјас пышјӧ-дӧмаӧс кыҗыслыс. Вӧрјасті шышкӧссіс, гажтӧм-і ветлӧдлыныыс: паныдаган-кӧ вӧрад сещӧм мортыд-кӧд, оз тӧждыс сіјӧ. Шог гортын, шуштӧм і вӧрын.

Пежасіс сӧстӧм вӧр-ваыс кыҗысгӧн. Вӧр керка-јасӧ кортӧм гӧстјас кутісны пыравлыны, морт вылӧ кыҗысҗас, морт бӧрса ӗвер бӧрса моз вӧтлысҗас. (Сещӧмторјасыс, ас кост војнаыс, некыҗ ез лӧсав сіјӧ вежӧркӧд, ез-на вермы гӧгӧрвоны сек кыҗысҗ-вӧралыс морт.)—„Мыј-нӧ војнаыс? Мыј босган мј-јанлыс... Мустӧм...“ Но сыыс дона да жал вӧлі ка-жігчас сылы вӧрыс, мыјӧн думы штас, мыј тајӧ вӧр-пуыс вылӧ-пӧ вежалӧ горш капітал, сылӧн пӧ дулваыс та вылӧ петӧ, сіјӧн-пӧ-і зырӧ, сы куҗа-пӧ-і војнаыс...

Гожом. Страдна. Сізім вевса страдна ежвајывса јѳзлы: тыш, шыг, уж! Том верстѳ ужалыс унжыкыс абуѳс гортјасын, фронтјас вылын ветлѳны: кодікѳ—ылын, лун вылын, кодікѳ—Сібірын, кодікѳ двіна ју пѳлѳн—гышкасѳны буржуј шајка чукѳркѳд...

Вужѳркоѳ довјалѳны-ветлѳны уж вылын јѳз,— „пѳлыштан-кѳ і угѳны...”

— Кущѳмі таво туруныс чорыд!—шенѳѳ кодікѳ кылѳ.—Косаѳј-кѳ-ѳд зев ныж-а? Ыщкыштан-да, сѳмын нѳрынтчылас.

— Асным-тај ныжѳс... Ныжман-тај кач вылад... Ок, ескѳ, коркѳ-кѳ чіг руѳѳгнаң шѳрѳм сурлѳ сојыштлыны,— бара-на важ бѳрын јонмыла-да...—зев сѳлѳм-гыс шуіс да ышловѳіс орччѳн ыщкыс јортыс.

— Вот ѳні јежыдјасыд-кѳ локтасны—і начкаласны ставнымѳс, еѳостѳм кукаңјасѳс моз...

— О-оз! Ен пов. ѳні оз локны најѳ, наң вотѳѳ. Абу-ѳд јѳјѳс јежыдјасыд, куш вылад локны. Вот наңным воас-да, чукѳртам-да,—сек тон чышкыштасны, вуж выјѳныс нуасны, некѳд-кѳ міјанѳс дорјыс да віѳыс оз ло!

— А мыј-нын сесса і ужалан та бѳрті, кодлы вылѳ? ѳерт-жѳ ѳд ставнымѳс віјасны-а...

— О-оз, ставсѳ оз віны. Кодкѳ-ѳд колѳ-жѳ-на олыс, олѳм оз помас. Ужавны—быт. Ужавтѳг воѳѳ олѳм оз ло. Коркѳ-ѳд помаслас-жѳ тајѳ војнаыс, пуксылас-жѳ коркѳ лад вылѳ олѳмыс...

— да он-жѳ куш віѳтыныыд емадырјыыд наңтѳ: мыј-жѳ ескѳ норматѳ аслыд вѳлі лѳсѳдныыд во-мѳд сајын-нын! Ескѳ тащѳм нуждаыс ез вѳв. Коркѳ-кѳ бара наң волас, огѳ-жѳ-нын пондѳј чіг тустѳ сојны, југ-іѳас сорыс-і кутам-нын ізны.— Таѳ сорнитасны-шуасны вѳлі.

Кытчоко-тај кутчысісны, кықкѳ-тај посјысісны, вужісны вотѳ, став јѳзыс ѳікѳѳ ез кув...

А віѳов-жѳ мортыд! Пыдын-жѳ мортыдлѳн лолыс!

ТРИПАН ВАГ

...Сijö воö (19-öd) тулысыс воэ локтіс војвылө...
Воэ і муніс туруныс-наныс, бытгөкө төдіс ывлаыс
jöзыслыс ыжыд шыг пыкөмсө,— термасіс регыджык
отсыштны. Лым сълөмсаңыс повоџда сулаліс öты-
рыш бур. Зерыс — көтөдіс, шондіыс — пөжіс. долы-
да ворсөдчіс ывла. Öтi кунөр оз уџит вешjыны,
локтө-нын мөд: пожныштас-зерас, коблас-да — бара.
Пөжсө пошіктө му — вөтлө.

Нумjалісны візjас, ыбjас. Тыр морөсөн лолаліс
вөр. Быдміс-тывгысіс пу. Быдміс быд вотөс, пуктас...

Гожөм-нин пуксіс. Матыстчө ыщкандыр...

Шөктуг Іjun-таj воөма,—
томынік ічмоң коџ рам...

Збоj лечыдлуныс-таj
ывлалөн колөма —

Раммөма-маммөма
нывjура аң...

Воjјасыс небыд, лунјасыс лөн,
Оңалө-лолалө сынөдыс пым...

Кызпулөн лөзјасыс өщjөма,—
Сулалө нумjалө тыр корја вөр...

Гусөнік вашкөдчө, розјалө су:
Морт, те ен суjсы, ен торк!

Мыj лоны—лоөма, нинөм ен шу...

Маjбырөj, кущөм те өні
сөстөм да шаң!

Ҷік сещөмі овлө

Медвоҗа кынӧмӧн
нӧбасыс аң...

* * *

Трипан Вас ыб вылӧ кајліс, кыщовтіс-відлаліс
кӧҗаа мујас.

...„Ссс—ссс... Ссс--сссс...“—кышӧдчӧ, шы сетӧ ыб
вылын шеп, мортлы надеја овны пыр воҗӧ-на кӧсјӧ.
Копрасӧ су, вашкӧдчӧ ід—кӧсјӧдӧ јӧвваа, аҗваа
шыд... (Куҗ ускӧј, жеңыд мывкыдӧј, іdjӧj!—јона-жӧ
пӧрјаслан те: кодыр-кӧ—вест куҗа сӧмын, кодыр-кӧ
усӧмыд—тушатӧ он вермы кутны; во кост мыст
кынман—он убіт воңы...Во—не во теныд! Кужӧдсӧ
сујан тед, трундаӧн суктан, быдторсӧ му пышкад
крестанін кундас,—муӧ кӧт ассӧ-нін сорӧмӧн сој!..
дрӧчка те, сесса со нінӧм! Орчӧн со тонӧ сулалӧ
су, выныс-нӧ сылы весіг жын мында абу, но быдмӧ-
тај, нінӧм оз шу...“ Тазікӧн кылӧмӧн-думјасӧн Три-
пан Вас кыщлаліс-відлаліс іdjас да сујас, кӧсјысіс
аслыс воҗӧ-на су кӧҗа вӧчыштны).

* * *

Воҗ-на катіс Вас ју јылӧ пуктысны. Некӧн-на
некод оз вӧлі куран-косаӧн вӧртӧшитчы: — „Катла,
горт гӧгӧрын пуктысны заводіттӧҗ кӧт дод-мӧд
турун вӧчышта“, — шуӧ Вас гортсаыслы. Аслас-нӧ
јурас мӧдтор щӧщ вӧлі: Вас тӧв шӧрсаныс-нін віҗӧ
гортсаыс гусӧн пуд жын мында су кӧјдыс, — сіјӧс
вӧлі колӧ сылы кытчӧкӧ інавны. (Тылајас вылӧ кӧҗ-
ны јӧзыслӧн су кӧјдыс ез вӧв, да і лӧгӧдтӧм вӧлі
кӧҗаніныс. Ыб вылӧ кӧҗны-нӧ вӧлі быдӧн надејтчӧ-
ны выл воан наң вылӧ. Кодлӧнкӧ кӧт вӧлі і тор-
јӧдлӧма да коллӧма,—важӧн-нін бырі, кыс бара
верман терпітны; но Васлӧн ыжыд терпеніјеӧн да
пыді кӧсјӧмӧн ӧнӧҗ-на оліс, а воҗӧ оз тӧд—вермас
оз помасоҗ кутчысны...)

— Ті тани короснытӧ вундыштанныд да мыј, а
ме сек костгі і вола,—шуӧ гӧтырыслы Вас.

— Но-да, катлы ескө, верман-кө-да... Ме ог кут. Нинөм тај абу туј вылад пуктыныд-а... Мы-нө бостан сожныд? Нинөм-өд абу пусаныд вылө — шыдөс-ни пың!..

— Пусаныд — ваас. — шуыштіс Вас. — Пукты, мың ем, абусө ог шөкты. Ог төд али мыј абусө?

Сөвтіс гөтырыс пестерө кач папуркі наңјас, пуктыштіс тујисө јөв, сесса — і нинөм. Бостіс Вас пөрт, лечтан, коса да чер. Бостіс јешшө ведра пөла тујисө кі јылас ..

— Сы ыжда тујисө-нө мыј керны бостін? — казаліс гөтырыс тујистө да јуалис Васлыс.

— Черітө-нө пуктыштны? Тіјанлы гөстінеч ва-ја...—тујисө-ө, ассө дорјіг пырыс шуыштіс Вас.

Өтчыдјөн-і леччіс вадорөз став көлујыс. Голөдіс-лезіс ваө пыж. Сөвтчіс да мөдөдчіс катны.

Шыч-ні рач ју пөлөн—некод-на некөн ез вужрае, вөвдөм ні зорөд оз тыдав.

— Кытчө-нін мөдөма Васыс? Гашкө, пуктысны-нін-да? јуалис кырјывсаң кодікө. Васлөн вочакыв-вочыв-нін дастөма:

— Сің... — нужөдыштіс Вас. — Сумөд кулыштіг моз-тај көсја катлыны віз вылөз, вола-кө коркө-местаөзым...

І воэө пыр тыдаліс зібјасіс-катіс. Лөнтасјасті, тыөдјасті кокніда тувгысіс пыж. Но нөжјө вөрзіс костјас вылөд, візлач бөжјасөд: — кашкіс, сөкыда лічкаліс пелыс вороп вылө кімөзјаснас; оравлытөг-чаткіс-гіжтіс көрта пома пелыс із а ју пыдөсө. І кымын воэө, сымын візувміс ју. Вылө кыпөдчісны ју пөлөн слудајас. Нөшта-нін жужыдөс улысаң кажіт-чісны јурјылас быдмыс велікан ніајас. Уліса биз-гылтіс-быдміс ва бердын турун. Сој кыза пөлана-омра разөдіс-лезіс сынөдас ассыс лечыд, нырборд-јас чазөдан, несјөдан көрсө. Сыкөд вензісны небыд-жык, азымлун бостчөдан көрнаныс, гөрд сетөр пујас.

Ініа сір дуқыс, і кыңпу лі көрыс—ставыс сорла-сіс өтлаө. Первобытној ешөн оліс да долаліс ывла-

Сѡстѡмгыс-сѡстѡм југыд ва салгіс пыж улын. Нѡв моз лыжыштасны пыж бокті черпу куѡа вѡј комјас. Ју мѡдар дортыс поліга вужѡртасны кебѡсјас *). Сувтлов-керлас Вас, кожыштас пыж бѡжыс чіблѡгѡн ва, пожыштас-ыркѡдас чужѡмсѡ, кімѡѡнас гумлыштас пыж бокгыс і бара воѡѡ зібјасны мѡдас. Лѡн, сещѡм лѡн, мыј пыж дорѡ пелысѡн тощкыштѡм шы кажітчѡ гым горѡн — јѡлѡга воѡыс-воѡѡ вучкі-вачкі сетас слудаыс-слудаѡ уна невага терыбагы. Кытѡнкѡ чіпсасѡ сѡла— „чіііі... чііі. . . цііі... чічічі — ціп, ціп, ціп...“ Зев сещѡм небыда, сѡстѡма, сѡѡа, ылынѡ-матын — он тѡд.

Чомкост-мѡд сѡмын удітіс Вас катны — шонді увтасміс. Лоі узмѡдчыны. (Керѡс бокшаын, жужыд нјајас улын сулалѡ чача коѡ ічѡтік керка. Сетчѡ Вас сувтіс. Кажіс кыр јылѡ. Медвојдѡр мѡгѡн біасіс, шынас номјасыс вѡчіс. Керыштіс вожкајас — зевтіс вон.

Гожѡмын керкаѡ пыжѡн ветлыс морт оз пыр, оз-кѡ-нын зев јона зер, а узмѡдчас ывла вылѡ, вонјѡ. Керкаын лудікјас да номјас оз лезлыны унмовслыныд. Тѡлын-нѡ—мѡд делѡ: кѡѡ бергѡдчыныд некытчѡ ічѡтік вѡркеркаад, комын градуса кѡзыдыд јѡршітас морт кыѡ-комынѡѡ ветлыс мунысѡс: лусіксѡ і ѡескыд. ѡ терпітан сек. медтыкѡ кі-кокыд-нын шоныштлас-а... Гожѡнад-жѡ і оландырјыс, мајбыр, мортыдылы, секі і верстајт, удітѡдчы олыштныд, сѡстѡм ывлавыв сынѡснас лолыштны...

Пукалѡ шынас дорын Вас, ужнајтѡ — кач сѡчѡн наклалѡ, бергѡдлѡ чужѡмсѡ номјасыс шын паныд. Ном куртчалѡмыс Вас оз дѡзмы, тѡдѡ: номтѡгыд, шоньдтѡгыд нінѡм оз артмы — турун-наѡн ні вотѡс.

„Лѡѡа-номја гожѡм — бур во“, — приметасылѡн. Бара-жѡ—кѡклсн кі-кѡмыс: дыр-кѡ, сор кадѡѡ кѡкѡ — бур во воѡѡ, гожѡм лѡѡ куѡ, а куѡжык-кѡ гожѡм — наѡныд удітас воны... Сізі пукаліс-мѡвпаліс Вас

*) Кебѡс — с.г.

номјас сѣлгѣм зыкѣ да кѣкјас кѣкѣм шыѣ. Гојѣс,
бѣс сажкѣс да ышкѣг-пушкѣг тырјѣ пырѣс вонјѣ... Но
дыр-на ез унмовс, мѣвпалѣс аслыс. Назмѣса, нуѣа
пырѣсны дѣра вон пыщкѣ војса олѣмљѣн шыјасыс.
Пыдысан кысаѣкѣ кылісны номјас.

Вас вѣлі олана морт-на, но сѣкыда олѣмыс воѣ
пѣрыстѣс кыѣкѣ, жебмыны пондѣс бѣрја војасѣ.
„Кытѣкѣ-тај ебѣсыд бырѣ: тајѣ туј косттѣ ескѣ
воѣын вѣлі ѣтѣ лунѣн катлывла, а ѣні кујѣм лунтѣг
ог во“,—сен-жѣ і мѣвпыштѣс аслыс. Вас — морт вѣлі
зѣл, но озырлун ез кѣвјаслы, олѣс гѣлыныка. Уж вы-
лын јѣзыс ез колѣчыв, но і вевтырлун ез шедлыв.
Нем чѣжыс ужалѣс-керѣс, шѣјтѣг ез тѣдлы: му ко-
кѣс, вѣз вѣчѣс, кыјѣс, керлејѣс. .

Васлѣн семја вѣлі кык пѣ да кујѣм ныв. Кык гы-
рыс нывјасыс важѣн-нын верѣссајынѣс, којмѣдыс,
дасвѣт арѣса, гортас. Ыжыджык пыс Краснѣј армѣ-
јын ветлѣ, ічѣтжыкыс, дасгѣзім арѣса, колан тѣв
Печераѣ сурѣ пленѣ жежыдјаслы, колѣысныв еглігѣн,
вѣвнас і аснас. Ѣні Вас ужалыстѣм і вѣвтѣм...

Челадсѣ Вас быдтѣс рама, ез чѣршѣдлы торја.
„Мед-пѣ ветласны ештѣгѣн, том дырјыд-пѣ і ов
мортыд.“ Сѣмын дышѣдчѣмтѣ уж вылад оз вѣлі
раѣјт: „керѣма-кѣ—мед вѣлі вѣчѣма бура, а не кѣ-
јывсѣн!“ — вѣлі сылѣн став вѣдчѣмыс. Выл праваа
олѣм јылыс мужѣкјас вѣлі сорѣывыв ас костаныс
воасны да сѣмын шуыштас: „гашкѣ тајѣ і колѣ-да...
Томјѣз тон лѣсѣдасны олѣмсѣ кыѣі аслыныс колѣ,
мѣјан нем овсѣма“... Пѣјансѣ Вас ез пык выл олѣм-
лаѣ кысгѣмыс, ез зѣллыв важ дѣр сулавны, бѣрѣ
кыскыны, код сурѣ мукѣд батјас моз. да і ачыс
воѣынјас ез зѣллыв важ дѣр сулавны, нѣнѣмѣн асгѣ
ез петкѣдлыв јен воѣын, нѣ сар воѣын. Код тѣдас,
јенсѣ верѣтѣ алы оз вѣлі Вас, сѣмын чорыда вѣлі
верѣтѣ аслас „јенлы“: „ужавтѣгыд-пѣ кынѣмыд оз
пѣт...“ Сешѣмі вѣлі Вас.

Кыклун тырмѣс Васлы катны. Којмѣд лунас лун-
шѣр гѣгѣр сѣмын воѣс аслас вѣз вылѣ. Пыр-на важ

кодыс, нинӧм абу вежсӧма. Сӧмын кык сывтырја козпу ва бердсыс тулыснас ытва дырји пӧрӧма ваас. Тасасӧма ју вомӧныс. Бузгӧ сы вомӧн прудјыс моз ваыс. Жужыда кодјӧма увтыс— „бур гоблік комјаслы вӧчӧма“,—артыштис Вас. Сувтис. Ректысис. Кажис кырјылӧ. Лечтасис да кутис ыщкыны, вӧвдӧм вӧчны. Гожсајсыд туруныд дыр оз космы, лоӧ лун-мӧдӧӧ кујлӧдны.

[Гашкӧ те, лыддысӧј, он-на тӧд кущӧми ју јылын пуктысӧмыс, кущӧми вијјасыс? Абу паскыдӧс, абу шылыдӧс вијјас. Весиг вијјнас оз поз шуны, а „керасјас“, сизі шуӧны агныс. Векнид ујтаӧс ју јывјас. Ӗтмӧдар боксаыс слудајас ју пӧлӧн. Ворга моз сет визувтӧ ваыс. Зев-нин шочыника, кытсурӧ сӧмын, ылыстчылас ју дорыс слудаыс, і бара топалӧ... Кытыс-нӧ ыщкӧны?— Пӧлӧнсыс кыр бокшасӧ ерд-мӧдалыштӧма да сетыс і „гурјӧны“ да чукӧртыштӧны. Кӧни-кӧ— јур турун, кӧн-кӧ— кык, а дод-мӧда зорӧдыд зев-нин шоч. Бур турунысла да „донтӧм“ вайӧмысла і вӧфитышталӧны. Пурјӧн вайӧмӧн турун і пес шӧш ӧтпырјӧн воӧ. Ферт, абу кокни уж сижӧ да мыјнӧ кокнидасӧ мијанлы сетчӧ?! Быт лоӧ.]

Пажунӧӧ ыщкис Вас, вӧвдӧмтор лоӧ. Рытладор виј вестыс вуграсыштис— пусан лоӧ. Ужнајтӧ Вао, паналӧ дуб черива— кач наӧ кылӧдӧ.

— Ок, ескӧ, татчӧ-кӧ пантыр шыдӧс да чепел сов, бур-жӧ і јуква-да!— шога мӧвпыштис Вас да вијӧдліс кӧјдыс тыра тујис вылас.— „Ог“,— шуис аслыс,— „кӧјдыс ог вӧрзӧд... „Грек сојны медбӧрја ловкутӧд“... Весиг ӧти тус ез вӧрзӧд.

Тујиссӧ војас бостис да видлалис дыр, чунјас костӧдыс тусјассӧ лејис. Зарниӧн киссис-гуыгысис су чун вож костјасӧдыс тујисӧ бӧр... Вевталис тујиссӧ топыда да пуктис вонјӧ јурулас.

Мӧд луннас кажис Вас видласны, кӧжанін корсны. даг сотчӧмин колӧ вӧлі сылы, „кос вӧр“ вӧчыштыны. („Кос вӧрӧн“ шусӧ— даг сотчӧм вӧр ректӧм да сетчӧ тыла вылӧ моз кӧрӧм).

Воіс Вас важ тыла ерд вылѳ. Вевтас... Вылын. Ылѳ тыдалѳ гѳгѳр. Сувтис да дыр арталіс думсыс: „вот ескѳ, таяѳ-кѳ ѳні гѳран да ѳті во парітан, буржѳ су ваяс... Но кыс бара татчѳр гѳрјасѳн локны, вывті ылын гортсаң-да“... Сің мѳвпалігтыр муніс воѳѳ. Верст мында муніс да сотчѳмін воіс. Вылѳн-на і сотчѳма — вежон кык сајын кымын. (Вас вѳлі гортсаңыс-на тѳдѳ сотчѳмсѳ сіјѳс.) Нія подвыв вѳлѳма поснідік коз сора, подулыс нішка. Коркѳ татыс нія сортовка лезлѳмаѳс — кык сывтырја кыз мырјас сулалѳны гѳгѳр. Подулас уна шактарыс вѳлѳма да бура і сотѳма. Вас кыщовтіс сотчѳмсѳ, відлаліс кѳні кызжык пѳјімыс. Ветлѳдлѳ, кокшегјѳзыс вѳјласѳ пѳјімѳ... — Бур. Сувтис. Гѳгѳртис - артыштіс сіннас. „Ок, ескѳ, кѳјдысыд-кѳ ем унжык татчѳ — наңсѳдас-жѳ крестанітѳ!“ — ышловзіс Вас. — „да — зѳлаа менам разалѳ ѳті тујістыр суыд“... — шога шуыштіс бѳрвылас.

Заводітіс ректысны, пујывјас чукѳртны, код су-рѳ пујассѳ шонді воѳыс пѳрлѳдлѳ да увјассѳ мыр бердѳ кѳстѳрїтѳ. Пѳс, ѳвада, буса... Но Вас бытѳ нінѳм оз кыв. Ужалѳ, аслас чужѳмбан куѳаыс пѳыс најт шорѳн візувтѳ, војталѳ-кіскалѳ вочасѳн мусѳ. Шојчыштас-лолыштас да — бара. Быд копыртчѳмыс сінвоѳыс віжѳн-козулѳн ветлѳ, јурыс бергѳдчѳ, нымѳн оз ус...

Сорѳнкод-нін леччіс віч вылас, чом дорас. Леччіг мозыс кежавліс важ тыла ерд вылѳ да сорѳм местајассыс малаліс-коргыгіс, војмѳм ізас сорыс сіс шепјассѳ ѳктіс — ужін кејас шыд піас нуртор...

Аскінас, лысва вылас, воѳын ыщкыштіс да бара кајіс ректысны. Пажіноѳ кымын ужаліс.

— Сесса, тыдалѳ, ог-жѳ-нін вермы... да-і тырмас менам кѳјдыслы“... — шуѳ Вас.

Щѳкыд увја помѳлѳн гудраліс пѳјімсѳ, сорлаліс муыскѳд. Кѳѳѳм мыстас бара агсаліс, сајѳдіс кѳјдыссѳ.

Көзө. — Гер-гер шочыніка којалө, чуң вож кос-
төдыс лезө, медым оз чукөрөг ло. Оти туг бокө оз
кожышт. Вом улас аслыс көзиг мозыс кевмысис-шөп-
кис:

— „Чужты да быдты, му-мамөjl.. Југыд шондиөj,
шонты да вiql..“

* * *

Рыт. Леччис-нин шонди. Кыза лысваалис. Көкјас
өдзисны—горшныс вескалі лунса жарыс; чуксаөны
иң көкјас ај көкјаскөд, бөрсаңныс јөлөгә ју сортас
куча вөтлысө-лөвтө. Көнкө турун пөвсас матын кы-
лө чөж пөтка котсө-чуксалө пијансө, сөртыс-зөбасыс
петкөдө ју вылө ујавны велөдны. Баф кустын колп-
кај сылө, шудысла сөлөмыс сылө..

Пукалө-кывзө би дорын Вас ывлавывлыс рытса
олөмсө. Пукалө-шојччө. Јона-и музөма талун. Но сө-
лөм вылас долыд. Керөма лои сылөн могыс, ештө-
дөма көсјөмторјыс—көјдыс иналөма, зөбөма буринө..

Прөстө овны Вас оз вермы, пыр мыјкө мөжгө-
вөчө, гортас көт көни. Со і өни-на—шојтчиг мозыс кус-
налө сумөд: вөчалө тујисјас, чуманјас, чача-код мица
—езыс кышөда, зарни пышкөса, чөскыд лі көра—
дозмукјас. Тујислыс бурлунсө комі морт төдө: „ту-
јисыд-пө быдлаө тујө“,—сijө шуө:—„гортын көт
тујын, сыыс бур дозмук оз сур; көт мыј пуктыны
сijө: көзидтор-кө — дыр оз шонав, пөстор-кө — оз
көзав; оз сісмы, оз сім — ңемпомыс абу... да-і ачыс
Вас сешөмі, бытгөкө пуыс, сумөдыс, кырсыс течө-
ма: шабура, чешјасөм кучик лазја, дөра чөрөса, кыс-
кучик көмкота, сумыс тасмаа; гөжөмбыд номдөра
јурсыс оз пөртчыв. Вас бердыс пыр кыліс кушөм-
кө ассама веж-сөстөм көр:.. коз сир дук, веж ниц
көр, шынасөм вөр керка көр... Сешөм көр кылө
сөмын гөлыник, коснөд тушга мужикјас бердыс, ача-
шыд вылын да корсурө вөр-пөтка да вотөс вөлөгә
вылын олысјас бердыс... Некушөм мөд паскөм вежөм
ни куф пөра ез вермы вевтгыны сijө көрсө, — тыдалө

лы-јајас сылы-нын јјжма вомбныс. Сізі природаыс
тенё воэвыв, кувтёзыд „балзамірујтёма“ даг...

дыр ез уэсы сіјё рытё Васлён. Кујлө вонјас,
мөвпалё аслыс. Быдлаті кыщовтіс думыс. Піјаныс
дум вылас усіны. — „Көн бара ветлөны сөлөмшөр
піјанө-а? Ловјаёс абу-нын? Воласны оз коркө?..“
Сөлөмыс вісё, на понда төждысё, пыр-на ужалө-
керё, мед налы кокніджык лоі воэё овмөдчыны.
Со-і өні-на на жылыс думөн тајё көзаторсё вөчыш-
тіс: „локтасны-да-өд ковмас-і сојны мыжкө налы“...

Вој. дугдісны-нын зольёмыс каяјас. Унмовсіс көк.
(Оз төдны најё Васлыс шыглунсё-вісөмсё, шогјассё.)
Быдөн лаңтісны. Лөң. Сөмын көнкө вылын јагас
дыр-на кыліс јургіс-сыліс вој олыс вөркај. да ез
лөңлы, — салгіс кост вывті ва... Шонді петан вежө-
сас сөмын коркө ојбыртліс-унмовсліс Вас.

Кык лун-на јешцё сы бөрын оліс Вас віз вылас:
курталіс ышкышталөмсё да чукөртіс мөздорнас
поснідік пасынок чалкосё; кајліс сесса тујіс кыш
перјыны кызза раскө; куліс сөртсыс кач да кујім
нөбовтас леччөдіс пыжас...

Медбөрті сесса зікөч ебөс вывгыс усеі, ез кут
вермыны нінөм керны. Кујім лун-нын ез вермыв ас-
могасныыс — ізміс гырк пышкөсыс, пуксыны ні водны
оз вермы; кокјасыс пыктісны, краж коф лоіны.

— „Мыј керан, лоё, тыдалё, кывтны, — шуіс да
кутіс сөвтчыны. Пыж тырыс Васлөн лоі көлуј: кач,
сумөд, віла пујас гоз-мөд: черіыс сөмын еща лоі, —
пөв-мөдыс пумөн, кыјсынысё ез-на ештыв. — „Нө,
да-өд оз, гашкө, відчы гөтырөј, прөстітас, вістала
көзөмөс-да“... Сізі мөвпаліс Вас сөвтчіг мозыс. Пук-
сіс пыж бөжө да леччысіс кыр бердыс. Сыны
Вас ез-нын вермы, сөмын пелыссё ваас лезіс да
вескөдлөм могыс легөдіс. — „Ваыс тон кылөдас“, —
шуыштіс. Пыжсаңыс јешцё-на, медбөрјаыс, чөвтіс
сінсё аслас віз вылө, бытё прөшцајтчіс думыс
аслас кіподтуј ужыскөд.

Ежва ју візв — кылддö ödjö. Воі ескö Ваг гортöчыс, төрытсаңыс-кө петіс, да ез тај сің ло. Жын тужсö сөмын удітіс кывтны. Чорыда топöдіс Васөс вісөм; пыжын некытчö һуждöчыштны. — „Сувт-ла да тупласышта көт му вылас, гашкө лічөдыштас...“ — мөвпалö. Сувтіс. Бауөн-сорөн кыссіс Ваг лапта коз улö, ез весіг вермы пыжсö вылөжык кыскыштны, сөмын һөр жылö домыштіс. Көсјіс номјасыс шынастор вöчыштны — ез-жө-һін вермы. Тупласö, ымзö коз улын, ном куртчалөм һі һінөм-һін Ваг оз кыв. Сөмын јурын öтитор бергалö — гортö кықкө воөдчыны...

Ез во гортöчыс Ваг... Унмовсіс, нем кежлас ун-мовсіс коз улö.

— Уз-жө, уж бертысөј. Вөлісті шојчас тенад муçөм кі-кокыд, ужалыс мортөј. Коз улын чужтыліс тенö тыла ректігөн мамыд, коз улын-жө-і кувсін...

Кулі морт, некөд төдлытөг: оз бөрдны дінас муса ныв-пыс, оз бөрд сылөн дона гөтырыс... Гылө-дісны-сілгісны коз улын Ваг гөгөр номјас да јур вестас жужыд коз јывсаң көкің нораа көкіс, — лыд-дөдліс арлысө Васлыс...

Мөд луннас катыс пыжајас, ас сіктса јөзыс, сувтісны сы вестö. Віçөдөны — көлуј тыра пыж дом жылын довјалö... Морт — некөн абу. Чукөстчісны — некөд ез шыас, сөмын асланыс јөлөгаыс гажтөмө лөвтыштіс. Гөгөрвоісны... Кајісны коз улö. Віçөдөны — морт кын, дундөма, лөз... Ез ков віставны на-лы, мыј понда кувсөма Ваг. Шога віçөдліс öткікыс Ваг пыж вылө да ышловзіс:

— Пыж тырыс-тај ескö „һаныс“-да...

— да... тајö „һаныд“ унаөс-на і вісмөдас да віас... — содтыштіс мөдыс.

* *
* *

Колі гожөм і ар... Воліс сы бөрсө војвылө кык вевса төв — тупјыліс јенежгыс шондісö һајт дөра

Әшанән, кынтыліс-шебрәдліс муежсә гортыв в жежд
дәраән. Сір курыд шәҗаслышыг гожәм бөрын сод-
тәд шәщ мунісны ужалыг јәз вывті тәвнас парса-
лісны, нартітчісны жеждјас... Но воіс тулыс — сылі
лым, „сылісны“ і жеждјас шәщ. Мезміс комі ужа-
лыг јәз, мезміс став Сәвет му... Тулыснас лунтәвкәд
локтісны сарізыг пәткајас војвылә. Воісны гортаныс
і піјаныс Васлән.

...Бара-һін гожәм. Бара-һін ышкандыр... А вөр
шөрын, ердтор вылын, куҗ, сәд мырјас пөвстті лә-
зәдә-кыпәдчә кыз одја, куҗ ізаса су... Шувгөны
лыска пујас гәгәрыс: „шш... ш... шш... шш...“. Ерд
дорын, вөр шувгәм сорыс, јансалә-кылыштә мәд
пәләс, вәснәжык, меліжык: „сс... с... сс... ссс...“
Тәјә медбөрја кпәдтуј коләмыс Васлән, вермытәг,
кыз-мырдја керәмыс. Кәпрасәны вест куҗа шепјас
куҗ ізас јылын, кәтывләны-ошкәны Васлыг ләһнәк,
азытәм, но тәдчана оләмсә, тыдавтәм, но колана
ужсә.

ШОГ АСЫВ

..., Бара те сувтін мем сінвоғо,
сурс өкмыссо дасөкмысөд воё!
Кенаөм доҗжасыс сөлөмлөн
морөсыс воөсисны бөр..."

Выј тупыл моз војтыштіс-сылі вөрпу саяө кын сөвмөса төвса шонді.. Көзыд југөрөн резыштіс мед-бөрјасыс пу јывјасті, і кусі. Рөм усі му вылө. Сөмын вылын јенежас колыштісны сер-сер кымөр вятторјас, віжов-гөрд рөмөн пөртмасана.

Кулі жеңыфк төвса лун. Паскыд пемыд бордја пөтка-вој өвтыштіс бордјаснас да шывгысис-пуксис му вылө. Сөкті, лчыкысис му бердас улынік јенеж.

Лөніс П—н сікт вылын. Нағмісны сорніјас ывлаын. Шочамміс ветлөдлөм јөзлөн. Сөмын курсурө печкана аң керка кост вужөртлас. І бара—вужөр ні лов. Југдылісны өшінјас гажаа сартаса біөн, но регыд кежлө: өгар сікт помсаң мөд помөзыс муніс пагрул і біјас вочасөн, поліга, сінлапјас куңлалігтыр, кусалісны...

Унмовсис сөкыд сөран унмөн муз ужалыс јөз. Уналөн чорыд дум водігөн јурас бергаліс: „ловјөн-ө, кулөмөн суас аскіа лун...“ Еща-ещалөн узсис долыда сіјө војнас, быдөн мөвпаліс-шогсис. (Ок, сіјө нојабр-лөн даскојмөд лун!—П—н сіктса ужалыс јөзлөн некор оз вуң!)

Лов ез коь ывлаын. Бі ні ва керкаын. Сөмын іс-полком керкаын, саяөдөм өшінјас саяын, дыр-на, асја вој кадөзыс, чусаліс чузгана бі; да куз војбыд ом-

лалісны-увтчісны сікт вылын некорсё оўбыр тóдлытóm
понјас, лок луна-воја оломјас туналісны...

Тажó вóлі шог асывкóд паныд.

* *
*

А сек қості војвывсаң, Печера туј куза, гусон,
кыјóдчиг тырјі, локтісны-кысгісны капіталлон меда-
лóm јоз, міча паскóm вылó, чóскыд сојан вылó ыш-
тóm јоз... Подајас, вóлајас, унаон...—ічóтик сікт вылó
грóзбаон. Грóзбаон сы понда, мыј најó олóны Совет
дор, гóрдјаскóд óтвылыг щóщ. Кыскісны óружјó-
гóстíнеч воэс Ежваса ужалыг јóзлыг наң сојóm
пыддíныс. Гургісны пула шóтан лыјсанјас, гóрісны
туј вічсó пушкајас, гындісны сóдóдісны сóстóm-не-
быд выль усóm лымсó кóрт бóрлаа кокнаныс...

Локтісны. Кóд вылó локтісны, на вóсна оз зев і
тóждысны,—мыјон-пó воэсасны кутасны најó. Асныс
ез повны. Мыј-нó повныыс да јандысныыс на-воклы
вóлі—сы вылó петóмаос-да! А вермóмыс—тóдóны
вóлі: Ежваса воэсасны нíномон оз вермыны—пушка
ні пішщаль јóзыслон абу. А мыј-нó налы рота жын
караул кутыс, кítóm-коктóm íнвалідыд да ветымын
вінтовкаыд?

Локтісны петкóдлыны аснысó, асыныс некóдон
ошкытóm морттујнысó. Матыстчісны, сувтісны лыјан
выјó да кутісны гымгыны пемыд-горув, тóдтóмашóр.

* *
*

Воэ сафмóны ужалігон комі аңјас. Воэ. да кодыр-
нó овлó ужтóm дырыс налон?! Вогóгóр ештывлы-
тóm уж! Тулыс—кóча-пуктас. Гожóмбыд—страда.
Арын—вартóm, кујóд петкóдóm, пыш-шабді вóчóm..
Помтóm пыр уж. Мужікјас вóрынóс кыјсóны, мукó-
дыс—кер дорын. Став ужыс нывбаба вылын—турун
і пес. Он зев уэ.

Пемыд-на асывнад, а кóнкó кылó-нín: „швач,
швач, швач.. Швач, швач, швач...“—нарјан шы те-
рыба. Мóдлаын: „чап, чап...“—вартан шы кын гумла

под вылын голскö. Којмöдлаын—карта öçöсјас гур-
јыв востöма, кујöд-нын кыскöны...

* * *

Асыв. Пемыд-на. Муртса југдыны вөрэö. Сіктын
асја бiаöс. Пачјас ломтыгалöны—трунгö трубајасыс
сурјаөн щын. Вочасөн палöдчö јöз, уж вылö зевтчö.
(Лок вöтөн шобрöдлан пемыд вој ескö бара-на колі.
Асывнад, көт код тај, быдөнжык долыда асвынтö
кылан. да он тöд тај мортыд, кодыр сіркурыд шо-
гыд, лунын-ö, војын-ö, суас. А шогыд тај сени-і вö-
лöма, бөр вылад, ужалан туј вылад.)

Гөлöмыс, уж јылыс тöждысiгтыр, разöдчö уж
вылö јöз: рöдтöны вöлајас виç вылö, вөрö—турунла,
песла; карта öçöсјас гурјыв воесаöс,—петöны карта-
ныс медвоçза кујöд додöјас... Мырсö-ужалö јöз.

Ывлаын лöз тöдчö. Лöбөн. Тöврутор абу. Сула-
лö-вугралö вөрпуыс, уçö-на сынöдыс сікт гөгөр, чöv...
Друг, тöдтöмашөр, кытөнкö „ззым!“ кыліс. Сес-
са-тај—„ш-швач!“ гораа матын. Мöдыс: „ззым!“—
ззым!..“ Мыј-нö тајö?!

(Ез-тај ков некодлы вiставны—мыј, быдөнлөн
сөлöмыс тöдiс.) Усіны кіјасыс вiлајас, черјас, нан
тыра зырјас... Пукса усiны сувтсајас, вiрскöп чеччiс-
ны узысјас... Кынмiсны сөлöмјас, сувтлісны ловшы-
јас... Сöмын сiнлапкер, öтi сiнкунöм дыра кежлö
лолі сешöм кыншемöсыс јöзлөн. Сесса-тај: „ој-јооој!“—
сікт куçа муніс локгоршөн јөлöга шы.

— Ој-јој!—јежыдјасыд локтöны!..—öтi вомыс моз
горöдiсны быдөн.

— Пышјö-ö-öј!..—горöдiс кодiкö.

— Ребсö-öј!..—котöртiг тырјi горзö кодiкö мöд.

— Ња-аңнытö ребöј, наааңнытö! Кöлујнытö-ö-ö!

— Ен пышјö-ö-öј! Пiшщалјаснытö, пi-і-ішщалјас-
нытö бостöј!..

— E-e-e!..

— O-o-o!..

— А-а-а!..—отарсаң, мөдарсаң кылө. Сікт пагта
зык лыбіс. А налы воча:

— Ззым!..Ззым!

— Тра-та-та-та, тра-та-та...

— Ҷқи-иң...

— Швач!—оравлытөг кутісны лезны.

Путкылтчісны өті здукөн кујөд тыра, пес тыра
дофјас... Орјасөны чер улын гезјас. Лезасөны, доф-
фасөны, гөнітөны... Черөбсисны вөвјас—сафтөгныс
лебалөны. Өзјисны мортјаслөн сөлөмјас, пуңисны вір-
јас... Чепөсјисны пыдысаң сінвајас... Ыжыд лөга јор-
бөм кывјас кылісны морөсјасыс...

Ад лыбіс сіктын. Ставыс ывлаын, туј вылын лоі.
Жуөны, гудрасөны вежөн-вежөн: мортјас, вөвјас,
понјас, пудофјас, пішщалјас, черјас, вілајас... Рөмыд
сынөдын вужрасөны.

— Кытөнөс-иө? Көнө-ө-өс? Кодарын—мыј??

— Вөлдіны-ын!.. Перевозы-ын!..

— Танөс-ні-і-ін!.. О-ој!..

— Е-е-еј! О-о-о! Мунамө-ө-өј!—котөртөны збој
сөлөма војтыр, пішщалјас кіө шөңыртөмаөс-да, је-
жыдјаслы паныд.

— Кежө-ө-өј!—гөнітөны вөлөн өтка-өтка красно-
армејецјас јортјасныслы отсөг вылө.

— Таті віөј, та-а-ті-і-і! Асыввывсө-ө-ө! Мед оз
кыщөвтөдны...—лебчисны-мунісны вермысјас воча
тышкасны.

А врагјас Чудін чурк јывсаң лезөны-і лезөны,
өтарө лыјөны, німкоф пырыс тешітчөны ужалыс јөз
вылын, куш кіа јөз вылын. Матыстчісны јандыстөм-
јас. Кујім сікт бі улө бөгтісны—мунны ні локны оз
поф. Орөдісны сікт кост тујјассө,—быдлаын щын
пуркјөдлө, снарад потласө.

Регыд шочамміс міјанладорсалөн лыјсөм шы.
Ещанік пішщалыд некытчө ез сібавлы пушка-пулем-
јотјас дінад. Бөрынтчөны... дојмысјас-ранітчысјас
кыссөны туј куға... А жежыдјас өтарө зырсөны. Шөр

сіктөү-нін снарадјас кутісны воавны, јур вестын швач потласө, јөзыслыс повчөмсө содтө.

Сыыс јона гудыртчіс сіктын. Чепөсјісны челадјас ывлаө учиг костіныс, котралөны горзиг тырјі гырысјас бөрсә, бөрдөны. Бат-мам ідралөны најөс лөніңасө, інмытөмінө. Мөсјасөс, ыжјасөс лечалісны картајасыс,—вөтлөны најөс горув керөс бокшаө,—пач чышкан лысјасөн, һаң зырјасөн өвтчөны мамјас (һаңјас-нө пачын сотчан коліны).

Паскөм, сојан-јуан зеблалөны: һаң мешөкјас көзөд гујасө шыблалөны, новлөны вөрјасө, рынышјасө, медтыкө оз-һін ло жежыдјас туј вылын, кіподулын. Гөһајтлөны-лебалөны өтарө-мөдарө вөлајас көлуј тыра додјасөн, оз төдны кытчө-мыј воштыны-інны... Течөны, сөвтөны ассыныс вір-пөсөн дыр чукөртөм жебыңик овмөснысө. Көлуј — кіскасө, жугавлө, гылалө ортсө... Со, тонө кодікө һывбаба дод тырыс сөвтөма дозмукјас, вольпасјас, мешөкјас — туј куза кыскө: гылалө конөрлөн көлујыд... Öктө... ачыс-нө усө і четчө музысла, шогысла, разсө көртөдыс мешөклөн:—зарһі су гуууҗ-кіссө туј куза,—кіссө чукөртөм вір-сінва тусјасыс сылөн...

А свінеч-„гөстінеч“ — „кушманјас“ өтарө воалөны: іһмө—өтілаө, мөдлаө... Пулајас ташкөны стенјасө: өтілаын—„тащ“!, мөдлаын—„швач!“...

Шочаммө сіктын јөз жуөм.—Гуө-да, вөрө-да,—кытчө код вескалі, быдөн мөртчөдчалісны. Со, тонө қік матын швач-поті резыштіс снарад... Сув-сав өтарө-мөдарө вошіны јөз. Мөд усі, којмөд... Ууна!

Еща морт-һін колі сіктын. Сөмын өтка-өтка шыөдчөмјас көн-сурө, сөлөмыс шуана, кылыштлас: „зебсы, іһмас!“ „сајөдчы!“ „Пышјы-һін, пышјы,—суасны!.. Ој, віјасны тенө!..“ —пессө-чегласө шогысла ыстыс. Мунысыс-нө, пышјысыс, һөшга-на бергөдчылас да вічөдлас, котөртиг мозыс сінсө чөвтлас медбөрјасыс став вылас, мыјјас колөдө ас сөрсыс. (Ок! Сіјө вічөдломас—мыјдөм өзјаліс сінмас шогыс і лөгыс!..) Төждысысыс-ыстысыс (чој-ө, гөтыр-ө сылөн)

пукса усё сулаанінас,—пыдбѣстѣм шогыс сїѣс ну-
кыртас-лїчкас му бердас...

Еновталѣны-петѣны горт сїктыс медбѣрја пышжы-
ны лѣсѣдчыс мортјас. Вужѣрсїзласны најѣ керка
кост, пїщѣгѣ нантор сујїг тырїї да кї жылыч чер, мї-
бѣ пїдшал шѣзралїгтыр; мунїг моз, кодкѣ-кѣ пула-
лѣ сїжласыс сїн вылас услѣ, нїм-мѣд вѣшкылѣн сѣ-
лѣмсыс чѣвтыштас, і пара тѣрыба возѣ. Но вошыны
ї најѣ. Лов ез код сїкт вылын.

* *
*

Петїс шондї—асывлунѣ вылын, гѣѣрд... Щѣщыѣ
вѣрпу жылыс торјалї, чуктї... Нѣкод ез тѣдлы, нѣкод
ез казавлы сїктын сїѣ асылѣ сылыс ѣмїзѣ рѣмѣн
ворсан сѣстѣм кыасѣ, зарнї кїнјасѣн пујас косттї
кыпѣдчїг моз бусалѣмсѣ... Нѣкод-жѣ ез азчыв сы-
кынчї і сїктлыс чужѣмсѣ тајѣ асылѣ, шондї петїгѣн.
Уна, унаыс-нїн петавлїс сїѣ, мајбырѣј, тајѣ сїкт вѣс-
тын пуксѣм-сулалѣмсаыс, но нѣкор-на ез азчывлы
(гашкѣ-пѣ рѣзбој-ушкујнїкјас вѣтлѣм-грабїтчѣм дыр-
јасѣ тајїјас вѣвлї), мыј тајѣ асылѣ југыд шондїлы
сїнвозас вѣссїс: пѣдса керка ѣзѣсјас, туж шѣрѣ пут-
кыдалѣм пескујѣд додјас, гылалѣм кѣлујјас, кїскасѣм
сѣјанјас,—морт нї пѣмѣс лов тыдавѣтѣм, шыч нї рач
олѣм шы кывтѣм... Сѣмың жунакылісны, орјѣдлісны
сынѣдсѣ сїкт вѣстыс, інастѣм, ылалѣм ѣтка пулајас.

Пырісны сїктѣ вїж паскѣма, чорыд кѣрт кок
бѣрлаа јѣз... Локтїсны лымкѣд щѣщ ѣткадѣ, медым
лымјыскѣд-жѣ щѣщ бѣр ас тужѣдныс пышжыны-сыв-
ны лымјыс сылїг моз.

Пырісны ловтѣм сїктѣ. Нѣкод ез пет налы нан-
солѣн паныд. Вѣліны најѣ—нѣкодлы ковтѣм, кортѣм
гѣстјас.

САРТАСА БІӨН

...Көңыдыс өтарө зевтө... Швачкылө реңдалоны кын пујас. Шкооов,—гораа потөны кос кондајас... Сеез. Ұрыд козувјас көңыда қорғисны јенежсаң кын му вылө.

Мунөны вiт вужөр вөрөд. Мунөны... Кодјас-нө тајөјас? Мортјас-ө, эверјас? Кытысөс-мыј вөр шөрө воісны?

Мунөны... Виңтовка-пищаль педломјас сајын. Нюп-төм нопторјас мышканыс лотјалө... Лым сурја кодөс гыөртөмаөс вужөрјас—ус і тош пуңөма-јіңөма өтлаө пасьөмкөд, чужөм ні нырвом оз јансав.

Мунөны котөрөн-сорөн. Паскөмыс увјасө лесту-көн колалө, чужөмө швачөдөны лысјас... Морөсөз судга пөрласөм пујас вомөн вужөны... Кокјас—виру-ла дој, кын көмкот зыртөма гырдоң...

Мунөны-пышјөны војтыр, пышјөны јежыдјас гыж улыс најө. Бөрсанныс-вөтчөны, боксаңныс пановтө-ны, орөдөны тујнысө: воңвыланысө бара-жө паны-дөн локтөны... Кык бі кост лоіны војтыр, жугал-пазали отрад—колңы вiтөн. Јемпыс ыжда роэтор муртса сурі тувкитны-кежны туј вылыс. Шыбытчіс-ны вөрө.

Ұрсмуніны-пырісны пармаө војтыр. Нылыштіс-дебіс војтырөс рөфiмөј вөр. Вошіны. Вошіны ловја чутторјас океан-вөрө.

Вiт вој-нін уәтөмөс војтыр, вiт лун-ңін сојтөмөс... Јурјасын жуңгө, пелјасын тiңгө, кынөмјас кыскөма нуқыр...

Вескөдчисны прөсек ордым туј потасө. Пемыд. Кімалас мунёны. Вошласны пондисны ордым виэ потассыс. Жукалісны шы-пуртөн сірөд пу конда.—Јаг шөрын төлын кыбөда бі лоі. Гылыда ломтысө кіјасын сартас, прожектор біөн моз јуклөдлө југөрыс гөгөрыс сулалан пујассө... Вужөрныс асланыс сартассаң бөрвывтіныс ветлөдлө-жөңө: жендавмылас, нужавлас, пу куза сувтлас, вөрпу јылөчыс тувгыслас-качлас... дөла біөн ломтысө сартас—воң чунјас сотө, пөжассымөн сотө, чалјасыс-нө—„піјалө“, кын.

Воласны коктујјас... (Оз морт коктуј!) Со тонө шавкјөма-мунөма воңвыланыс куң кока јөра, ылө шыблалөма кок лөкјассө... Мөдлаын сувтлөма да пі-пуөс волөма-јірөма; вылыс суңлалөма веж кырссө. Муртса воңвыланыс меткылтөма сан, вешјөма јөз мунан туј шөрыс.

„Шшпыррр...“ кылө кыпөдчисны репасыс тарјас, повчисны бі југөрыс: өві, мөд, ууна...—гылөдисны пу јылыс гыөрсө, лымсө мунысјас јур вылө.

Мунёны... Јураныс чардбі моз жөңисны-ветлісны мөвпјас: горт—јежыдјас кын; Сыктывкар—бостөма; војвывсаң вөтчөны, рытывсаң локтөны; шыбытчывдісны асыввыв—Щердінө—бара-жө јежыдјас. Кыш піын лоіны; кытчө-мыј воштысны?! Колтчыны гортө? Бөр косны да сетчыны јежыдјас кіө?!—Ооз, оз вузавны агнысө најө!

думвыланыс услө горт-керканыс, пөт кынөма олөмјас... Мед, гортын-кө коліны шоныд паччөрјас, јөртөдјасын сојтөм-на тавоса наңјас шыг во вужөм бөрын. Мед! (Јежыдјас тон жөритасны,—мед горшаныс тасасас налы.)

Мунёны—јураныс бергалө думјас: „мед, өні-кө пышјам... Ветлам во, кыкөс, кујімөс, уна-һин-өд ветлім віт-квајт во чөжөн, нөшта-на ветлам. Ветлам, медтыкө кықкө мынлам тајө кыш піыс да өтлаасаң ас котыр јөзкөд“...

Көсјысисны воөдчыны центрөң: „Мөскуа ас

кыи-на. Сетöни сöвмöсыс, ядроныс мијан: Ленин... i
унаöн на-вок котырыс*...

Сизі мөвпалісны најö, гөрä зарні козулөн аірда-
ліс возвыланыс выл олöm налы, тојліс-вөтліс воқö.
пыр воқö...

А көчыдыс öтарö зевтö... Швачкакылö потласöны
пујас... Чепöлтö пелјас, „пјалö“ кепыстöm чунь, пы-
расö-јöжгылтчö пыдöжык шыг кынöm-выт... Паскөм-
ныс увјасö лестукөн колалö, чужöмö швачöдöны лыс-
јас... Но оз сувтлыны—мунöны... Мунöны—бөр лок-
тöмвыв!

ВАРТЫГ ЈОГОР

...Көні бара те, Вартыг Јогорөј, мортөј-а? Ловја абу-һин, шонјанөј? (Вужөрүд тенад тај сінвоқо сувтө!)

Kodі ез төдлыв Јогорөс! Быдлунса „гөст“ пароход вылын. Быд пароход вылын белеттөм „бесплатнөј“ пассажир. Ежва куза: Кулөмдинсаң—Сыктывкаррөз, Сыктывкарсаң—Совдорөз, Совдорсаң—Кардо-рөз,—өтарө-мөдарө, кымыныс бара те гежмавлін Ежва јусө-а? Ва вогсөмсаң гожөмбыд јі куттөз ветлан“—кывтан-катан, лун һи вој он төд, горт һи ин, коңөрөј, он ағзыв, позтөм көк моз... Јөј улө леччысөмыд, озыр јөзөс, купеч піјанөс, тешитан, піннысө жерјөдлан налыс,—сінва пырыд серам петкөдлан: вартан, јөктан, сылан, бөрдан, кевмысан—һаң кусөк коран, румка вина пычкан...

Быдөн тешитчывлісны те вылын—төдтөмыс і төдсаыс, рочыс і комиыс—те вылын, коңөр код морт вылын. Кымын јөг бара вөлі тенад балабөжад-а, кымын гаф коклабөрад, гырға помјасад?! Кымын ведро сінва бара те кистлін аслад немнад-а?! (Курыд-ө, јумов-ө вөлі тенад сінваыд—сіјөс һекөд ез төдлы, да і төдныыс сіјөс, тенгыд сінвасө, һекөдлы могыс ез вөв. Теөз-өмөј-һө кодлыкө шог вөлі!)

Kodі ез төдлыв Јогорөс! Серамыд і жалыд щөщ өтпырјөн петас, кыз віөдлан сы вылө: куз гыркјамыгөра, жеһыдк керпомкод, кыз кокјаса,—зоннасө—муртса аршыныс жужыджык лоө морт!.. Јос пыдөса манак шапкаа, пөдрасһик шоја, һајт сылі көртөда; руз кигсөм, сырілеткі өшалө жебыһик туша

вылас паскөмыс, најт... Көйтөм. Вартчөм-потласөм
кокјаса, некор космывтөм сінва чужөмбана... Коркө
бара те уэлывлін ен-а?! Коркө бара те тыр пөт,
немтө корлін-да, вөвлін ен-а? Мыссывлін ен те көт
өтчүд, сінванад кынңи?! Коркө бара те көт өтчүд
сафтөм код, вексө јулін-да, вөлін ен-а?! Тупласлн кын
палуба жож вылын, кок улын—качегар пачвом до-
рын, трум пыдөсын... Тенө талавлісны, чужјавлісны
понјөс моз, тојлавлісны кытчө вескалө... Вылө тед
сувтліс „белеттөг“ ветлөмыд!

Кымын „вежај-вежан“ бара тенад вөлі-а?! А вөлі
ез өтї көт, қик өтік морт теныд, кыс-нын ескө вежај-
вежан пыдөди-да, прөстө морт пыдөди кодикө теныд?
Коркө, өтчүд көт, јөз сін воэын те муртса кежлө
лолін ен мортнас, прамөј мортнас, кыккока пемөсыс
кынңи вылөжык пуктывлісны ез?!

* *
*

Сещөм вөлі тенад олөм-вылөмыд важөн, воэа
олан кадјасө, шуштөм дырјасө. Сіз тенө пыр сещөм
чужөмбанөн аэывлім-төдлім уна-уна во револуціјаөэ...

Медбөрјасыс Јогорөс аэывлі во нөлө-віт сажын.
Аэаі, і ег төд Јогорөс, „јөј“ Јогорөс, „Вартыс“ Јо-
горөс. Сещөма вежсөма, сещөма төдтөммөма мор-
тыд. Палалөма, сафмөма, вылыс чужөма, Октабр
ваөн мыссөма-пыртчөма Јогор. Абу-нын важкод најт,
абу-нын кіссөм паскөма—руз, абу-нын сінва бана, оз-
нын горзы вежан“ да „вежај“,—шөвк код мјан Јо-
горыд: лым жежыд шабди дөрөм-гача, шылөдөм јур-
сіа, мөлөдөм тошјаса, сулалө кыр јылын, тошсө ма-
лалө—вөлісті ассө чувствујтө-кылө мортөн, збылыс
гражданінөн, первој-на аслас немнас. Абу-нын „јөј“
Јогор, а Јогор Ігнатјевіч Ракін, Пожөм сіктыс крес-
танін... Вөлөма і Јогорлөн аслас горт!.. А воэын не-
код ез і төдлы кытыс-мыј сіјө ем, ез чајтлы некод,
мыј сылөн, щөщ мортяөн моз-жө, вермас лоны чужан
му, горт, кокулас „пөщва“...

...Уна вöлі „jöj“ Јогор коđ мортыд важ Россіја
пастала мiјан, револуцiја лотöд... Ен-ö те зоннас,
комi ужалыс jözöj, сещöм вöв воçын, jöj Јогор нi-
ма, најт чужöма, кiссöм паскöма?.. Сiç-öd тенö, бу-
ракö, лыдфывлісны-тöдлісны, сы туjö пуктывлісны,
те выдö вылысаң зывöка вiçöдлісны мукöдјас, озыр-
јас, „сöстöмјас“.

1926 во.

КӨРТТУЈ ПӨЛӨН

(Вагон бшинсан)

„Кодыс-нө пышјө?
Кодөс-нө вөтөдө?
Гашкө-нө судны
кодөскө көсјө?
Пышјөдө менө-ө, кодөс,
вожылыс лунвилө нүд?!
—Кадсө-тај сувтөдө,
женык немпомсө мортлыс
содтышты көсјө...“

Ылө-нин колі Коми му... Кіно картинаын моз веж-
ласө сін воҕын: воласны сіктјас, карјас, вөр діјас,
ердјас; оравлытөг сарвиҕоны телеграф сурјас, ча-
чакод стрелочник будкајас-чомјас туј пөлөн; лөз вөн
моз нугласан чукул-мукул колөны бөрвилө јујас...

Назмылас, өдчылас, зікөз јөрмылас, доддавлытөм
чан вөв моз чепсагө појездным мјан. дөлөдө-нуө,
төвзө борда моз, пуркјө сөд щынөн, горзө эвер моз:

— Е-е-еј! Код сени—ке-е-еј!..

Ворсігтыр мунө, ошјысө суслуннас, ещнас: шерд-
јө-пыркөдө вагоны таг коллөс моз мунысөс. Мукөд
дырјі „т-тан!“—сувтас зөмыс, кокјывсыд усан. Па-
ныдасласны кык појезд орччаа тујөд: „с-сарр“—
мунө сөмын.

Кымын воҕө, сымын јонжыка вежласө туј пөлөн.
Шочаммөны вој пујас, паскалө ердјас. Со, тонө Волга-
нын лөзалө ылын... Полігтырјі, нөжјөнік ышлолаліс-
ыпкіс — „п-ппо-ла... п-ппо-ла“...—вужіс-кыссіс пос
вывті паровоз.

Вежсöны инјас, вежсöны вочасöн и јöзыслöн уж-
јасыс: шыналöны завод трубајас, куыс-куз фабрик
стрöјбајас пуксисны. Мунöны лунвылö војвывсаң кер-
тыра, пöв тыра куыс-куз појездјас, жужыда гру-
зитöм вагонјас... Најöлы паныдöн лунвылыс сöкыда
локтöны увтасжык платформа-вагонјас: көрт тырöн,
сöд изшом тырöн... Брунöдчö-голöдчö көрт, топыда
мöртчöдчöма вагонјас пыдöсö шом... Җенöдчöны ва-
гонјас пружина буфернас, öтмöда-мöднысö тојлöны
шуалигтыр: „возö сет“... „возö сет“... Турöны релс
куза слöн туша гырсаöс чугун-көрт бöчкајас нерп
тырöн... (Коркö-и мијаныс, комиыс, мöдöдчас таҗик-
жö—шомыс-и, нерпыс-и, көртыс!)

Возö... Сувтовкерлас муртса кежлö појезд, и—
возö-нин бара. Мöсква!.. Җугсывлис-гөрҗаслис вој-
вывсаң лунвылö пукалан туј. Öтлааслис татчö: лун-
вылыс, војвылыс, рытылыс, асылыс—ставыс. Черан-
вез тыв сетö кысисны туј вожјас. Миллон јöз чукөр-
мылис, со појезд öтлааслис, быдсама сикаса тöварыс-
кöлујыс вежсис; öти здукöн бергöдчис зев уна јöз.
А кар вывти—жудöны-ветлöны, улыча тырнас визувтö
шызöм козувкот кар моз... Зыкы-ыс! Пуксöны па-
ровозјас, вурзалöны-сылöны автомобилјас... Зымгöны-
болгöны трамвајјас, шырс-оннибус мунасны автобус-
јас, җаткöны из вывти көрт кока вöвјас. Шын-буус!..

Мöсква—шөр СССР-лөн. Мöсква—сöлöмыс ужа-
лыс јöзлөн. Мöсква—абу сар! Мöсква—лоö мам
посни ас кывја јöзлөн. Кыҗи-тај сöлöмвуж бердö
локтöны вирсөнјас ки-кокыс, тушамыс, јурыс, сизі-жö
кыссöны татчö быд вожсаң, быд јöзсаң налөн нуö-
дыс јöзныс, туј индыс, тöждысыс мортјасныс. Јопкö,
оз дугдыв лун и вој, ужалö-пессö сывтыртан ыжыд
сöлöмыс СССР-лөн.

Возö, лунвылö мунам. Коліны фабрик-заводјас
Мöсква гөгöрыс. Көрт җингöм, шын пуркјöм вежсис
нузвјж рöма кушјасөн, ыбјасөн. Куза пуксис шöщ-
кöсін. (Көнсурö сöмын лажковјас, сонјас...) Идралöны
турун: ыщкöны, куртöны, кыскалöны гортаныс. Нан-

јас веждс-на. Су—женыд, шобди—куѣ, бур. Коском-
јас горѣны...

Вѣр пуыд дѣна тан, абу тај мѣянын моз, оз туп-
лас пуа кѣл... јыд вес: релс улыс вежлалѣм сѣс шпал-
јас [орѣ ту] пѣлѣныс течѣмны чѣпасјасѣ пренѣкѣс
моз; сурјасѣтѣ абу сујѣма муас, кѣрт јылын сула-
лѣны; пощѣсјас абуѣс. Сѣктјас—гѣиѣ пуксалѣмаѣс му
борјас пѣлѣн. Керкајасыс поснѣдѣкѣс, бытѣкѣ чад-
кѣс кујѣма зорѣдјас ласвѣдѣны, војѣмаѣс, сѣдѣс.
Кумјас да мукѣд стрѣјбајас сѣмын-нын турун јур
гырсаѣс; мукѣдыслѣн—ѣзасыс вевт вывгыс кѣссѣма,
ордлыыс тыдалѣ, жервѣдѣ, куш... Гѣлыныка танјасын
овлѣмаѣс воѣын: керка-картаѣн-ѣ, сојѣм-јуѣмѣн-ѣ,
новлан кѣлујѣн. Бурасѣ-нѣ овмѣдчыныыс—нынѣм вы-
лын вѣлѣ: вѣзму—ставыс помешщѣк улын, нажѣткајас—
абу. Кытѣ ѣн бергѣдчы—сенѣ ѣ помешщѣк, туруныд
„коса вомтыр“ оз сур, мујасыд—„дукѣс-тув“ паста-
ѣс, кыѣ шуасны. Мун да ѣ ов сесса! Сѣктјас вылѣ
вѣдѣдлан да ѣнѣ важ пѣвсас кѣнсурѣ тыдышталѣ-нын
Сѣвет дырса вылѣ вѣчѣм керкајас: кѣрт вевтаѣс, пу
вевтаѣс, пелкѣныкѣс.

Ѡтѣ пѣлѣс зуркыд вагонын мунѣны быдсама јѣ-
зыс: служашщѣј-ѣ, рабочѣј-ѣ, крестанѣн-ѣ.

Кылѣны сорнѣјас уна кыв вылын. Оз повны, го-
раа чуксасѣны вагонсан мѣд вагонѣ татара, мукѣд.
Оз јандысны асланыс кывсыныс, сорнѣсыныс: Некод
најѣс важ моз ѣлѣдыс, сералыс абу.

Нѣшта вешјѣг-мѣд мунѣм. Украина пуксѣ. Кылѣ-
нын украинаса кыв: сорнѣ, гѣжѣд, сылѣм... Вежсѣны
војѣм рудынык ѣзбајас (керкајас). Мыччасѣны сад
пѣвстѣтѣ украинаса хатајас, жежыдыс-жежыдѣс, кыѣ тај
оз сѣк. зорѣјас веж турун пѣвсын... („Мајбырѣ),
оланѣнѣј, муса Украинаѣј!“. дас во-нын мѣ те орѣдѣ
ег волюб.)

Кушѣнјас ѣтарѣ паскалѣ. Ыбјассѣ сѣннад ѣн суѣ:
јенежтас помѣзыс—кѣзаяс пыр. Кѣза костјасас кос-
кѣмјас плавгысѣмаѣс, дѣна сѣд ној пластјасѣн куј-
лѣны, зев паскыд ѣтаѣс. Лѣзов веж рѣма зѣр мујас

ылын, быттоко гырыс наң чөвпанјас шыблаләма му-
ниг мозыс кушомко важ багатыр... Төдвылө усе по-
етион кывјас:

„Далеко, далеко,
от кургана курган“...

Војјас пемыдөс тани. Коғувјас, арса сеғ војын
моз, қірдалөны. Оджө пемыдыс вевтто муежсо шонди
сајалөм бөрын, бытто сөд өшан (занавес) өшјас.
Көнкө ылын пемыдас кылыштө важ украинаса сы-
ланкыв. Гөлөс—пелјаслы велавтөм. Важгаыс і выл-
саыс танјасын вөвлөмторјаслөн дум вылад усө; За-
порожса сечјас, донса казакјас—војнајас, бунтјас,
гөрдјас і жежыдјас—чорыд коғјас мунлөм на костын...

Пуркөдө-мунө степ вывти појезд:—лун, мөд, вој,
і бара вој, а помыс век-на оз тыдав щөщкөсін степ-
лөн. Мөд суткі помас коркө вөлісті кутіс төдчыны
неуна вежгыштөм: гырыс гы сера лоны пондіс му
серыс, кыңі тај сарің ва јона гыалөм бөрын оз вер-
мы регыдөн лөңны—дыр-на гыјасыс лајкјаласны-ло-
лаласны,—сещөм-жө пуксіс мусерыс таті...

Өвтовтіс лунвывсаң ул руөн... Тыдалө, абу-ңин
ылын саріңыс ачыс.

Кыңі тај сеғ дырјі парма чурк вөрпујыв вомөн
ылысаң тыдалө-лөзалө, сің-жө јенежтас вежөсас лун
вылын мыччысіс вочасөн сарің, кельд-лөз ваа...

Орі, помасіс степ. Саріңө лукасіс көрттуј.

ВӨР-ПУЛЫ ГЫЛАНКЫВ

(„Вөр-пу“ кыганыс кывжас)

...Тыр морёсөн долаліс вөр. Шувгіс-сыліс вына кыпыд сыланкыв... Тулыс, гожом і ар. (Төвјасын пу вылө кыза өшјывліс тукта). Вермасіс төвкөд, лымкөд, зеркөд... і бара — гожом і төв. І сізі уна, уна пөв...

Вөр-пу пөвст, гора храмын моз, котраліс эвер. Шпырјаліс-лебаліс пөтка. Тургывліс тулысын шонді петігөн тар. Нораа-сөңа чіпсасліс сөла. Пуыс-пуб, увјыс-увјө пелка чеччавліс ур...

...Ічөтік, муртса төдчана, рудынік туссаң чужіс да быдміс велікан пу. Воыс-воё вочасөн, термастөг, быд тулыс ветліс тутујыв, кыссіс шонділан, нужалі вылө... Топыда течаліс пу слөјјассө пожөм, нја, коз... (Кымыныс мусарыс шонді гөгөр бергөдчіс, сымдаыс і пу пыщкөсө төдчөдіс лыд. — Јем вомлөсөн быд во).

...Вермасіс. Öтмөда-мөдыскөд вежа-веж котраісны-ордјөдчісны тушаөн пујас. Унаөн, быдміг кост, эескыда космісны кокјылас. Но кымын эескыда сөвјамміс — сымын топыда сөнјассө течаліс...

Сізік, вөснідік, нерінік нерсаң, кызіс і кызіс сывтырја, вескыд пучерја, колонна сурјаб. Термастөг, быд ноль-віт во бөрын, пожөм-ө коз, кістіс-вежлаліс лыс. Морт эорман кадө-арлыдө эорэаліс колаоз эоріэөн; кіеміс колыын кургов-шома вотөсөн-тусөн, көзіс көјдыс — выл поколеніје чужтіс...

Му сетіс вужјас пыр пуыслы вем. Шонділыс
вынсө лысјаснас сынөдыс куталіс да ас пыщкас
течіс... І чөжгіс запас. даг.

І шуіс секі прірода мам:

На, тенид, морт! Бост! Тажө ем мулөн да шонді-
лөн тор... Пөлзутчы, куж! да вылтор таыс те чужт!

* * *

„Уупп...“ — пөрі лым піө пу. Пөді. Ештіс олө-
мыс. Помасіс сыломьс.— Ез! Выл горөн-шыөн мөдас
ошкыны-сывны кіподсө, суглунсө мортлыс,— славіт-
ны-трубітны труд. Мыјөн? Кызі? Көні? — Быдлаын!
Быдторјөн! — Сынөдын, му вылын, керкаын, ва вы-
лын... Ылын і матын.

Сылө Казахстан степ вылын, уна со верст куза
нужвізан телеграф сурјаын. Сурс верстјасөн вол-
сассө шпалјасөн релс улө, тіралө-мургө појезд улын —
„быррр... ррр!“

„Ы-ыңың... ыңың“ ... — көнкө кымөр бердас вылын
жуңгө-лебө аероплан. А аеропланыс ачыс вөр во-
мөн лебзө — ассө сылө. Вужө океан... Кытчө? Пов-
зөдны коддөскө? — О-оз. — Кусөдны вөр. Сараңча
кымөр степ вылыс віны. Кіскавны ыбјас. Вөр-пу
көзны. Пространствоөс вермыны — сурс верста вө-
лөкјас часјасөн мунны... Победа! Победа!

Сылө радіо-аппарат јашщікын. Сылө ројал пыщ-
көсын; сігүдөк гыркјын... Струнаыс сылө, везјыс.
Пуыс. Сөз сіа-слөја нывпуыс-козпуыс вөчөм јөры-
шыс-кышыс...

Пөрі... Сашкіс вөрлеқыс мырјө чер. Щөщөдіс
пілаөн јыв. Кырсгіс-воліс. Кыпөдіс ут вылө. Лоі кер.
Віқөдліс вундас пом — конөд, јон: болоң — муртса
пурттыш вомлөс кызта, сөвмөс — шонді чөлан, дон.
Печіктіс помас: „трооңы“ ... — стальнөј камертон гор
сетіс кер.

...І возө... Брунөдчас-кывтас, моллөн-ө-кыз, Ежва
ју куза... Петас. двіна ју двінітас возө. Кардорын
лебеда (абу беда), гуркнітас коскөдыс керјөс ле-

совоз трумө... Оз вош! Бөр локтас мијанө, социализм странаө, кушөмкө коланаторјөн.

Мукөдыс көрттуј вылө вескөдчас солас да разалө став Сојуз пастала. Кытчө оз ин, мыјыс оз вөчсы пуыс? Быдторјыс! Сувтө мича выл стрөјбаөн-керкаөн степјас вылө, лыаа пустыңаө, вөр-путөм көзыд тундраө. Виқө мортөс көзыдыс, вывти жар сотөмыс, бусыс, төлыс. Кокни да кивевјөс пуа көлуј вөдитны — позө шыбытны-нуны ылө дас шупөм-вөчөм (стандартнөј) керкајасөн лун-мөдөн. Мунө — төсјасөн, брусјасөн, тасјасөн, бөчкаөн, јашщикөн, быдсама дозмукнас; дас вөчөм мебелөн, быдсама сикаса көлујнас...

Муртсакежса піпу кельд ізтөг тувсаң да мармор-чорыд ниа свајасөн пыдө мөрччалө уна војас кежлө муө, ва улө...

Сің мунө-инө пулөн чігјыс, коді сетчө вөчны черөн, пуртөн, өжінөн, пілаөн, стружөн: топыд, тувкыд, лөшкыд, лалег, нуз, ращ, — кушөм сорт кытчө тужө, колө.

Тескөдөмөн пуыс вијалө, петөны быдсама маслөјас, мајјас, спирт, сір, дөгөд, каніфол, скипидар, вар... Артмө бумага, шөвк, мајтөг...

Сіјө-жө пу пөртсысө, уна ногјасөн чорчөдчысө көрт-кофөз, із-кофөз воөдчысө јонлунас; сисмөмыс, — кіслотајасөн јіжтөны, улру бостөмыс, — бі кутчыстөмөз (сотчытөмөз) воштөны...

Но, көні јешщө пу абу?.. Көрттујын? Німыс-нін көрт сылөн. Но зоңнас-ө көрт? Мыјөщ сені көртыс? Мыјдөм пуыс? Жынвыјө унжыкыс пу! Шпалјасыс вомлала волсасө быд вест-кост бөрын. (Өті кілометр вылас, лыддыны-кө, кымын шпал, кымын кубометр вөр). Вагонјасыс пуыс-жө. Пыщкөсас — вежөсјас, пуклөсјас, пызанјас.

Көрттуј пөлөныс телеграф сурјас лыдтөм, стөрөж будкајас, станціја керкајас, складјас, мукөдтор. Мудөд пөлөныс өтмөдар дорөдыс лым толаөн тыртөмыс щөкыд коз помөла сад.

Чајтан-һин, мыј абу сынӧдын сӧмын. Ем! „Брынь... жринь“...—сылӧ, ылӧ кылӧ. Коди сылӧ? Уна пӧвсӧн-вежӧн пуыс вӧчӧм пропеллер жбырганыс аероплан-лӧн. Сылӧ ужалыс мортлыс победасӧ, ужјас вылын вермӧмјассӧ... Вӧрлезысӧј! Тажӧ тенсыд щӧщ ужтӧ-мырктӧ ошкӧ-сылӧ. Кыјсысӧј! Он чајт, мыј і тенад ем сетӧні паж? Ур, ічӧтӧк эвер, кодӧс быдтӧс вӧр-пу пӧвст парма да корсӧн, кыјӧн те, пастӧдӧ кокнӧ-шоньд кунас вылыс кӧзыд сынӧдын герӧј-пілотӧс...

Льдтӧм, помтӧм пулӧн, вӧрлӧн коланлуныс, вӧчны артман торјыс.

Важӧн, кодыр јона-на улын вӧлі техника, і морт ез кужлыв вӧчны пуыс пескӧн ломтӧм кынчӧ да аслыс јурсујанӧн вӧчӧм кынчӧ,—секӧ мӧстӧм, донтӧм вӧлі һим: „пу-добра“, „пуа-кӧлуј“, „черӧн-вӧчӧм“, „деревјанныј“, „лапотный“...—шуны-кӧ рочӧн. Сӧз улӧ вӧлі донјалӧны пуӧс. да і револуцијаӧз царскӧј Россіја ез зев унатор кужлыв вӧчны да сетны ужалыс јӧзлы буржыктор—революционерјасӧс ӧшлан рел сурјјас сувтӧдалӧм кынчӧ да турма гӧгӧр јос јыла сурјјаа крепостыс ӧтдор... А сӧктјасӧ, гӧл крестаналы—сумӧд мыссандоз да пу бӧпешвор...

Важӧн пу да кӧрт вӧліны спорынӧс, венын. Мыј омӧл—сӧјӧ і пу вылӧ сӧлӧ, пышјӧ сы вылӧ кыв: „кӧт-пӧ ез вӧв“. Мыј бур, сӧјӧ, значӧт, кӧрт. Серт омӧл—гӧрјыд-кӧ пуыс, нырыс оз мортчы. „Мед-пӧ зоннасӧн гӧрјыд вӧлі кӧртыс!“—вӧлі крестанӧн-лӧн вӧјдӧр мечта. да сӧі і ем ӧні сӧјӧ. Тӧдӧмыс, омӧл олӧмыд куш пуа кӧлуј кежсыд, некущӧм кӧрта кӧлуј-кӧ абу.

Но мустӧм і кӧрт, кодыр сӧјӧ капіталӧзмлӧн служба вылын, капіталӧзм сӧстемаа олӧмын—пушка-јас, танкјас, бронепӧјездјас, гӧлјотинајас...¹⁾ І пу мустӧм секӧ, кодыр сы могыс-жӧ служӧтӧ вӧлі царскӧј Россіјаын—релӧ ӧшлан сурјјас, һинпу кӧмӧн војутӧм, војна поле вылын—пожӧм пу крестјас...

1) Гӧлјотина—мортјур кералан машина.

Бур көртыд мiрнөј труд вылын: ыб вылын-ө, нур вылын-ө, вöрын-ө, кодыр сiјö ужалö уж, кокнөдö мортлыг труд: комбайнјас, экскаваторјас, тракторјас, плугјас, черјас...

Бур көртыд мiјан страналыг дорјысан вынсö јонмөдöмын. Мiјан страналыг—ужалыг јöз страна-лыг, социализм страналыг. Бур Гөрд армiјалы, мiјан Гөрд армiјалы.

Пу i көрт—кыкнанныс мiјан служитöны социализмлы, некорсö вöвлытöм выль олөм му вылын течөмлы—уж кокнөдөмлы, мортөс-мортөн пыдди пунктөмлы, сузсана да культурнөја долыд олөм дорөмлы, да ме-дым-пö мiрас вöли тыр мiр...

...Тыр морөсөн долалис вөр... Шувгiс-сылiс кы-пыд сыланкыв. Сылис, корiс ас дiнас, вöзјыгiс морт-лы культурнөја, бырлытөмөн ассö пöлзүтны-кужны.

I быд вөчөмторјын, быд артмөм коланаторјын кылис ошкана кыв ужалыг морт јылыг—сiјö суслун јылыг, мывкыдлун јылыг.

ВӨРЛЕҘАН ИНЫН

Натур серпас

Собраніе вөлөстувса активлөн. Горни—керлеҙәм өдәдөм. Уна сикаса меражасыс өтдор—вөчны щөщ субботник. Не өтикөс сөмын—віт-квайтөс төв-быдөн. Вөзө тојлө актив. Профсоюзын сувтөдсө горни: керлеҙны! Кер вөчны! Не сөмын ужавны кыв-јөн, но щөщ черөн і зырјөн. Жеңыда. Шуөма—щупөма быдөнлы нырас. Шуөма—вөчөма. Ветлөны—өтчыд, ветлөны—мөдыс. Візөдлан—со-мөд-ын индустрија кудјө те вајин!..

Рытсаңыс мөдөдчис јөз... Медвозын, јурас—мед-уна лыдпас—Рабпрос. Кыпыда, долыда вөрзөдчөм налөн јанөдө сөкыд кокјөра мукөд сојузјасөс: сев-торгөс, медтрудөс—быдөнөс. Вөтчөны щөщ: коді—подөн, коді—вөлөн... Со, Сордса делегаткајас суөдөны котөрөн. Варгөны. Гажа. Звөјкјөн-звөјкјөн нүжөдчис туж куза јөз. Ердывти төла... Ордјөдө подаөс вөла. Багыл. Лојсө кок улын лым. Оталаг кашкөны подајас...

Ерд колі. Лечкыс моз мынины кокјас. Топөдич-шымыртис пөласө вөр. Лөнис. Усї, зүгсїс кытчөкө вөрпуас төлыс.

Шоналі ловшыыс сынөд. Зумаммис туж. Топыда кылө кок улын јуж... Щөкыда сулалөны козпујас туж пөлөн, вежөга візөны подувсө көзыд ловшыа төлыс. „Со-өд кушөм ме бур... Сөмын те, мортөј, візнысө менө бур ногөн куж“... Оз повзөдчыс шемөсөн сулав важ мозыс морт вөзын пожөм да коз.

Колёма (колны-һин колө) сijö кадыс, кодыр пов-
зодчыс тужö да һем пөлза пөрласлин-сигмин уна-уна
нем. Öнi-нө?—ылө те һималан, мијанлы һумјалан, возi-
ыс көсјан... Регыд-һин, регыд кужны ми i вермыны
кутам тенө бур ногөн инны. (Но, — кужөмөн, кужө-
мөн!)

Кыпөдчiс јенежын төлыс, — нөшта-һин лөһ лоi
төлыс. Воссiс возвылын паскыд ордыма-сурөса
кыскасан туж. Шылыда подувсө вөчөма, пујассө
бертөма вужнас. Кытсурө волсалөма-һин пощкөн,
утјөма кык сыв кузта вомлала кражјөн јiзөдөм вы-
лө. Ылөз тыдалө ордым куза волалө-сарвизө ут.
Кыпыд. Ғукөдө-нуө, термөдлө кокјастө ут вывти.

Казтывлө, вемөсөз вайөдө сiнвозө утјасыс көрт-
тујлыс волсалөм шпалјаслыс гер.

— „Сөмын релс һужөд та вылө, вот теныд i
көрттуј... — шуө делегаткалы орччөн муныс јортыс.
(Регыд-һин, регыд гөнiтас тат көрт гыркја вөв!)
Сiзiкөн 12 километра тужкост сорһисор регыдөн-i
мурталiсны кокјас.

„Кос-ју“ дор. Һон сiкт сулалө вөр шөрын. Гол-
ландскөј пача, зөм сiгөра керкајас пуксөмаөс јөл-
пөлөн: баракјас, гiдһајас, контора, пывсан, лыдды-
сан керка... Паскыд ота, аеросанi код кажекја дод-
јас гөгөр. („Шојччөны“ i һајө щөщ: өд абу кокһi
дас кернад өтпырјөнтө голөдны-кыскыныыд утјөн
јiзөдөм тужөдыд).

Рыт. Југјалөны пујас костөд өшинјас, кыскөны,
корөны шојччыны муз керлезысөс керкајас асланыс
вевт улө, шоныдө. (Төдвылад усө важ керлезөмiас:
—лыс чомјын, лым пiын чеврасөмјас... Бррр!..—Өд-
јөжык есчө би југөрас, кос шоныд iнас!) Сетөнi
керлезысјас костысөны, шонтысөны, пусөны, гортын
моз уж бөрын олөны...

Асылын пемыдөн-на мөдөдчөны уж вылө. Төвса
лун жеһыд — өтi пемыдсаң мөд пемыдөз лөө ужав-
ны орөдлытөг—шојччөгтөг, сојышттөг.

dođđasöны кыскасыҗас, möđöđчöны пөрөдчыҗас асланыс деланкаҗасö. Тыдавны ывлаас кутас да мед вöли быдөн уж вылын даc. Möđöđчöны уж вылö и субботникҗас. Баракын мунö переклчка. Котырөн-котырөн јуклöны уж вылö. Kodi чера да пiлаа — пөрөдчыны, kodi зырја — туж вöчны. Мукöдсö кер сөвтны dođҗасö, кодсурö јон јözöc möđöдöны зор-җасөн „бунтујтчыны“. Быдөн инаҗис, быдөнлы уж сурi. Гораа, гажаа разöдчисны вөр паста јöz. Лөнiс баракҗасын.

А сенi вöрас мунö „кум-кам“. Лезгысöны-пөрла-сöны пујас. Ылöз кылö „ö“ кайтөм кыскасыҗаслөн... Кос көзыд. Жуллысö-жугласö пу. Чегҗасöны увҗасыс, ращ. Шырсыштас пöран пу увҗассö ортча сулалан пуҗасыс, колтан код сулалан колö.

— А јона-жö жугалö көзыд дырјид вөр пуыд, —тöждыҗгытвр кодiкö пөрөдчыс шуö — Пөрөдчöмтö ескö колö кызкö шоныджык лунҗас кeжлö лöсöдны, ещажык жугалас. Мыјда-öд убыткасö таҗнад аслыным-жö вöчам, артыштан-кö.

да, јона-на мi öбöдiтам вөр пунымöс, јона-на i аслынымöс ебöсыс вывтi ужöдам бур ужалан көлуј абутöмла. Но енлы... Ен жуглас те, вөрпуöј, ен лö-гас морт вылö жуглöмгыс, подувтö тыртöмгыс. Час, тенö мi регыд-нын möд ногөн, idöра-пелка велöдчам, садјөрöс моз döзöра, вiҗнысö кутам.

Вежсö вөрлеҗан уж, вежсö выль ногөн буржык вылö важыс. Но, сöмын лeзпервојсö чужыштчыныыс мортлы ембурсö кыпöдыштны сылыс.

Тесаң-öд, вöрсаң, култураыс мiҗанлы петас, выль вөр сiктсаң важ жугыль комi сiктö леччас да выль-мöдас, ловзöдас сiјöс. Со, аҗҗан i кылан кыз вежсö-нын те гөгөр. Кущöм шыҗас кылöны, кущöм мөвпҗас керлезыслөн те гөгөр кыпалöны. Öмöј важ ногса грабитана керлеҗан ужын кыпавлiсны ташöм те јылыс тöжд думҗасыс?! Öмöј воывлiсны возын те дiнöз етащöм јöзыс, кодҗасöс аҗҗан те талун?! Мыј јылö-dinö-нö вöрас сулалöны ташöм бур керкаҗасыс,

вөчсөны гылыд жі тујјасыс, нїмалөны-локтөны тракторјасыс, лыддысан інјасыс, і мукөдтор, мукөдтор... Бурмө, кокнаммө мортлөн уж, бурмө-кыптө сылөн овмөс, — бурмө сөлөмыс сылөн, те вылө візөдны мөд ног-нін кутө, оз важ моз нещыштны локыс...

Төдлытөг лун колі. Бара-нін рыт. Бөр чукөрмө керкајасө јөз. Лезасөны, пөрччысөны, костысөны, пусөны. Сојөм-јуөм бөрын — војпукны лыддысан керкаө. Рыт — празнік вөр сіктын. Керкаыс-керкаө, вөр сіктыс вөр сіктө ветлөны рытгорув вөрлезыс војтыр. Енлө, со гудөк шы кытөнкө кыліс. Горажык. Јургө-візувтө јаг паста музыка шы. Гөд гезјөн луғ-гө лыддысан керкаө јөз. Төрыт — кіно, талун—спектакл, аскі — бара мыјкө. А чукөртчан керка лубөј вөлөстса театр залөс вевтыртас: ыжыд, жужыд, прөст! Воздух—сөстөм сір дука, кокнід.

Спектакл възвылын сорніјас. Жеңыдік чорыд доклад індустріја жылыс, мөд — јенлы ескөм жылыс да олөм-быт жылыс. Јуасөмјас. Сорніјас пансө, вен. Лабсөмјас сорні кост кывлө: өтитор, мөдтор-пө вөрын оз тырмы. Но вөрын абу сіктын код зыкыс. Төдөны, сөлөмнаныс кылөны быдөн, мыј ыжыд колана уж вылын ставөн. Сені, важ сіктад, јона вензөны, ештөны сы вылө-да, тані он, некор дырсө, да-і нінөмла, сіз ставыс тыдалө, восса. Вензө сещөмыс, коді кер дорас немсө ез ужавлы.

дон улын?

да коді-нө мїјанлы донсө содтас?! Öд төдан-ныд—аслыным ужалам... дерт, төдам мї: сөкыд-на уж, еща-на усө ужалан доныс. Но төдам—кытчө мї мунам, кодлы да мыјла мї ужалам...

дышмөны вес венласөм кывзыны томјөз, өлө-дөны пөрысжыкјасөс, корөны спектакл. Со кодкө рочыштіс кылө: „Шаң... Пом... Подавај спектакл, і больше нічево!“ Лөңөны. Қызөны. Сералөны. Вунөма вен, вунөма сы жылыс ічөтік төжд. Шојччөны. Программа војпуклөн куғ. Сыктывкарыслы аслыс

оз уступајт. Спектак бõрын сылõм, тронõдчõм-ворсõм,
а сы бõрын жõктõм.

Горõз нужалі талун рытысõм. Жõктõм том жõз-
лõн ескõ ез помаслы, ез-кõ жõктысјасõс жõткыны
радио радејтысјас. Радио талун сикõвинка. Муртса-на-
õд талун і чужі. Но „пыртõма“-нн. Пыртысјасыс
лоіны — керка бердын сулалыс õтка конда да жол
дорын вугралыс пõрыс коз. Оні најõ зев шапа су-
лалõны тыдовкост õтмõда-мõдгыныс, тõдõны асгы-
ныс донсõ: „õд быдõн, быд локтыс морт, татчõ кер-
каас пырїгõн, на вылõ вїзõдліс, кыз најõ жїтчõмаõс
ыргõн сутуга везжõн. Тõрыт-на најõ ннõм тужõ вõліны,
а талун со „культурнõжõс“-нн.

Топыда жїтчисны радио пель дорõ кывзысјас. Тор-
гõдõмаõс пеллы воча асгыныс пелнысõ. „Енлõј...
Кылõ... Ооз...“

дыр первој рытсõ ез азыны Косју дорса вõр-
лезан сїкттõ Мõскуа нї Лєннкар. да кыс-нõ зонмõ
сразу азыны сурс верстјас сажыс? Кõн-нõ сїјõ і ем?!
Некущõм план-карта вылын абу пасјõма Медбõр-
тї ачыс-жõ Косју дорыс корсїс да жїтчис Мõскуакõд,
Лєннкаркõд, і заграничакõд. Кең кыза вежõс сажын
моз кутїс кывны кытыскõ сорнїјас... Воссїс, пїстї
пель розыс.

— „Воссõма Војпеллõн
Тупјõса пелыс.
Кылõ вес Ејфельс 1)
Комї му пелõс“.

дыр кывзõны керлезысјас, кытчõз зїкõз музыныс
да унныс оз лїчкы. Лõн. Сõмын вежõс сажын, мõдарас,
кылõ суботнїчајтысјас голõдчõны шына јашщїкјасõн
да зудјалõны-кеслõны чернысõ аскїа лун кежлõ...

Асја вој. Узõны муз керлезыс војтыр. Сущ усõ-
маõс жож вылõ мїјан ШКМ пїјан. Сõрõны кылõ:
„еј, кеж!.. пõрї“... Лõналõ вочасõн радио пель. „до-
вїданнõ“ — небыда лажкнїтїс Украина... „Всего доб-

1) Ејфель — радио-башня Парїжын.

рого!“—орөдіс Леңинкар. Нақөнік назгіс-вісталіс мед-
бөрја јуөрјас „Комінтернса“ важ төдса радио јорт.
Лөңөны і заграничајас вочасөн. Нул вылын сулалө
радио стрелка: зік-нін бытөкө кытыскө полуссыс
кылыштө: „ал-ло!“—„Но, некод-нін кывзысыс абу,
вес лов,“—өла ме сіјөс.

Чеччіс-нін кылө Педөра стөрөж—ломзөдө көрт
пач да ассыс „задаңнө“ тыртө, віт пудја самөвар
куб көзид јол ваөн...

довјалө-шензө ывлаын коз, антенна сутуга сы-
лөмсө өтнас-нін кывзө да торгөдлө пелсө јол дорті
котралыс көч.

Декабр, 1929 во

СУББОТНИК ВОЈ

(Серпас чөвтасјас „Индустриана“ гижöдыс)

... Вој. Тöлыса. Бушкала, сез. Јенежын војкыа*)
ворсö — лыжлö-војлö, куслö... Сікт вылын лöн. Узöны,
кодi-кö ем узысыс гортас.

Растыдор, Кожтыдор кағишшö вестын сулалö сур-
јаөн зык, мунö сен уж: „Нноо“... „Ö-ö“, „Тпруу!..“
„Чөвт!..“ „Вөтлы!..“ „Сөвт!..“

Зор шыјас кер вылö клонгöны...

Лун i вој ужалö јоз. Со прöчент со комын за-
даңije тыртö!—Термöдлö тулыс пом. Термöдлö Коми-
лес. Термöдлö олöмлөн темп!—Со прöчент—ем!—
Ем-кö!—мед со комын вöли!..

Лун сөмөс оз кыпöд тујыслөн јуж—пiзöсöз лојсö-
вöv кок. Сiрасö-сiбдö додсувјö лым...

Вој кежлö шупыштлö сөнiк. Мозјалö, чарс! Лым.
пөрö чазјö.—Ҷажгысö-кожгысö дод улын зуд!..

Војкыа, прожектор сурјаөн, јенежын жöзö; лыж-
ыштлас, пöраын, вылö! Сылы воча:—„Ггыпп! гып!..“
— Сöкыда усöны кер бунтјö керјас,—војкыа, зарад
бiыс, ыпңитлас-өзјывлас, куслö!..

Гып!—снарад усiг-моз зушыштас кер-вылö кер.
Тағик-жö партизан Конов шыблавлис повтöга жежыд-
јас чукурö, ыжыд зарада-лöга, свiнеч гранат.—
„Нна!—шуас косыс,—да мöдыс ен кор!.. Öнi-нö-
сijö желлöс-моз бергöдлö кер. Быд кер—капитал
мирлы—смерт!

....Тöлысыс — семафор бi. Војкыа — прожектор.
Козувјас-козувјас кымөр кост мыччаслöны...

*) Војкыа — северное сияние.

...Уткајас-нын вөлі локтөны сарызы... „Үйүлү...“ — жылө трөңдөс лчыд бордшыыс сувчөжлөн војјасын. Бузгөны шорјас... да абу-нын дивө: „пышјіс Јөгра-Марпа, март—бөрсыс тујсө ассыс каттис, мед оз вөтчы морт...“ Но морт всетакі вөтчис, ез колччы, природалы паныд ассыс ужалис-керіс.

Уна сурс кер-нин лччис төвбыдөн гажа Косју-сај жагыс. Колөма кымынкө со. Лыда. Но медбурыс, медконөдыс, экспорта вөр. Колө кыскыны. Партија чукөстө кыч. Шыөдчыны ужалыс јөз динө. Ödjö! Кытчөз ез исковт медбөрја лым. Öd, локтө-нын ры...*) Еј! „Стучитесь во все двери!...“

Бығисны-котралисны сиктјасөд актivistјас. Көсјы-сис кујим со вөла. Кодикө—кајис, кодикө—ез,—шуис: „абу-пө вөжжі ні гез...“

Лым еща-нын, мыј ем і сјјө пөрөма кісөлкод сөнікө. Сөмын туј виғ нужвиэө виғ...

Јөра ешөн кајис Кырымов бригада котырөн лө-сөдны туј. Зорјалисны туј вылө тупылтчөм керјас, брығ-шыблалисны прөст-голлалан утјас, щөщөдалисны вылө колөм мырјас. На бөрса делегат бабајас да пионер-челаф зыртисны төвбыдса кујөдсө да лымјалисны, ылыс, вужја бердјасыс вајалисны зырјылын лым тукта шмакјас. Орјөдчөмөн, вежа-вежмыст му-нисны вөзө і вөзө.

Виңов колі медбөрө. Томјөз колісны сјјөс, нөж-мыд вөрасаөс. Мед. Шылөдіс быд восков. Быд нөрт-тор, лыстор туј вылыс шыблаліс, мед некытчө-нин ез вөв додсувлы мыщөд. Зорјышталіс-вешталіс, көт өті вершөкөн-да, бөкөжык, туј пөлөн колалөм керјас, медем некытчө-нин ез чош кер тыра дод. Гыповјаслыс кырөдаліс туј бөкө чөжгөм лымвасө, медем нывбаба јамщикјаслөн кокныс ез көтас... Быд петавлөмын Виңов кыліс ассө кыпыда. Сөмын, кор ужалис сјјө аслас кікокнас јөзкөд щөщ орччөн,

*) Ры ва вөссөм.

сөмын сек верітіс-ескіс, мыј збылмас, пөрөс вемөсө
поэтөмтор-код сувтөдөм ыжыд моҗасыс Сөвет власт-
лөн...

Рөмдыны-нин пондіс јагын. Но. ез шупав вој
кежлө туј. Отарө кымөртіс да пушкіс тувсов шун
төв. Кырымов төждыгіс да мөвпаліс: „локтас, оз
кодікө көт? Коді лоас медвоzza вөлаыс? даснолөд
верст, вылас мытчыгіс куҗ бурыса саврасөј вөла.
Мортыс ез пукав доддын, сапјіс-кераліс вөв воzвы-
лас додсувлы сортас.

Но, поzас оз летчөдны көт өтi керјөн?—здоро-
вајтчөм пыддi жуаліс Кырымов.

— Мајбырөј,—таті?! Кујимнас-кө огөј, кык кер-
нас век-жө-нин летчөдам!...

Војбыд кајісны вөлајас, рөм сынөдын вужрасісны
мегырјас, јурјас. Сізімдасөz лыддіс Винов. Сы бө-
рын лыдывыгы торксіс. Төдмаліс чужөмјас, вөвјас,
пемыд сынөд пыр мырдөналіс ассыс сінјассө. Код-
өскө төдіс вөв сертіыс, кодөскө—паскөм туша сер-
тіыс.

— А, те тани щөщ-і!?!—німкодa горөдіс Сібіров,
мыјөн аzгіс Виновөс. Сыөz Сібіров гажтөма вөлі
пукалө кержек вылас да вугралө. дасөкмысөд вога
куҗ тујпом щөщ ветлөмјасыс усі төдвылас... Чеччіс
додгыс да сы пыддi өдqөдіс вөлыслыс воглассө.
Сетіс щөщ вөлыслы аслас сөлөмас кыпалөм өдсө...

Кағишщөсаң деланкаөz пыр лузгіс-кајіс вөла.

Медвоzza кајыс вөлаыс вөлі Конов. Сы бөрсa
кыксодa Ваc...

... Чөж-пөткајас борд јыланыс вәјісны сарічыс-
тулыс. Сыкаліс-келіс сөнікөд Апрель-пөл, гоҗјыны
војвыв полусө.

Помөсдін, 1930 в.

ЖУРНАЛЫГ

Воқкып пығди 3

Кывбурјас:

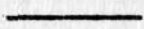
Му вежандыр	13
Леңин гу дорын	26
Перекоп	33
КВЗ,—кывзы	35
Том јортлы	37
дует	39
Абу басна, а збылна	42
Пуксџма тџв	46
Важ олџм колџџџџм	50
Кодарас ми	51
Біпур	57
Іна кывбертјас	58
Ытва	60

Вістјас:

Ўтїк... саскујїм мїлџона лыдыг 62

„Ыжыд віст“ гїжџдыс серпасјас:

Шыг воџ	77
Трїпан Вас	84
Шог асыв	95
Сартаса бїџн	101
„Вартыс“ Јогор	104
Кџрттуј пџлџн	107
Вџр-пулы ыланкыв	112
Вџрлејан їнын	116

Тима Вень
ПРОЖИТЫЕ ГОДЫ
Избранные произведения, II том.
На коми-зырянском языке

Редактор И. Из'юров
Технический редактор М. Шестаков

Сдано в производство 13|VI-36 г.
Подписано к печати 21|VI-36 г.

Уполн. обл. № 1331.
Заказ тип. № 894

Формат бум. 62×94, 1/16
8 печ. листов. 28000 зн. в печ. листе.
Тираж 4000 экз.

Типография УМП
Г. Сыктывкар Авт. обл. Коми.
Дом печати.

доныс 2 шарт.

494637